

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 7 чэрвеня 1985 г. № 23 (3277) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

...І ГУКІ ДЗІЎНЫЯ АРКЕСТРА

Няпроста словамі перадаць ды і наўрад ці магчыма выказаць імі ўсю шматколернасць, непаўторнасць, напоўненасць гукаў, калі іграе аркестр. Бунтарнасць і ўзнёсласць, здзіўляльную ўрачыстасць, што дораць трубы духовага... Роздумнасць, высокі ўзлёт думкі і пачуцця, якую нараджае ў сэрцы кожнага аркестр сімфанічны. А выступленне камернага? Тут ужо абавязкова патрэбна «ўзяццё» высока над паўсядзённымі клопатамі і справамі,

каб застацца сам-насам з яе вялікасю прыгажосцю. Ды і эстрадны аркестр ні з чым не параўнальны, асабліва, калі праграма яго напоўнена самымі разнастайнымі нумарамі... Сапраўды, ёсць шмат аркестраў і аркестраў розных, і пра іх энцыклапедыя дае самую вычарпальную характарыстыку. Аднак толькі пра гэты ў ёй ні слова не будзе. Нават у першым томе «Элім-Бела», Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі,

якая, здавалася б, усё «ведае», нават і не ўпамінае пра фальклорны аркестр. Не ўпамінае па той прычыне, што такога аркестра яшчэ некалькі гадоў назад у рэспубліцы проста не было.

А як цудоўна іграе ён! Гучанне гэтае можна параўнаць хіба што з перазонам крыніцы, што бруіцца на ўзлеску, нястомна плюскочучы, ці з вясковым пошумам сосен. А мо з блакітам нябёсаў, дзе высока ўгары выводзіць сваю трэль жаваранак, ці з росным летнім ранкам, напоўненым усёй шматфарбнасцю гукаў і красак роднай зямлі? Хутчэй за ўсё мелодыі гэтыя паяднаны ў ім у адно цэлае, і кожная з іх, такая вабная і непаўторная паасобку, у суладдзі набывае яшчэ большую мілагучнасць.

Іграе фальклорны аркестр

Мінскага інстытута культуры, іграе адзіны ў рэспубліцы такога роду калектыў... Суладдзе самых розных музычных інструментаў. Большасць з іх добра вядомы кожнаму — гармонікі, скрыпкі, цымбалы, а гэтыя, не сказаць, каб часта даводзілася чуць. У аркестры гучыць цэлая сямейка дудак. Што тычыцца басэтли, дык яна наогул зусім нядаўна вернута з небыцця вядомым музыкантам-рэстаўратарам старадаўніх беларускіх музычных інструментаў Уладзімірам Пузынем і атрымала сваё другое жыццё, каб радаваць гучаннем новага пакалення гэтаксама, як у свой час радала нашых дзядоў і прадзедаў.

Аркестр пачынаўся з фальклорнага ансамбля, які быў створаны ў інстытуце ў сакавіку 1982 года. Калектыў энтузіястаў, які ўзначаліла выклад-

чыца А. Скорбагатчанка, толькі пачынаў свае першыя крокі, калі адбылася сустрэча з У. Пузынем. Уладзімір Якаўлевіч, апантаны прапагандай беларускай народнай музыкі, шмат робіць у гэтай вышэйшай навучальнай установе, каб сваю любоў да яе прывіць студэнтам, большасць з якіх пасля заканчэння інстытута будуць працаваць на вёсцы. Пазнаёміўшыся з праграмай ансамбля, ён выказаў прапанову, каб з яго зрабіць спецыяльны фальклорны аркестр. З гэтым ахвотна пагадзіліся і сама А. Скорбагатчанка, і студэнты, а галоўнае, энтузіясты знайшлі падтрымку ў кіраўніцтва інстытута.

З зацікаўленасцю да такой ідэі аднесліся і вядомыя прапагандысты беларускай народ-

(Заканчэнне на стар. 13).

ВЫДАЎЦЫ СССР І ЮГАСЛАВІІ: ПРАЦЯГ КАНТАКТАЎ

З кожным годам развіваюцца і мацнеюць творчыя ўзаемасувязі выдаўцоў Савецкага Саюза і Сацыялістычнай Федэратыўнай Рэспублікі Югаславіі. Толькі за апошнія два гады ў нашай краіне было выпушчана на адзінаццаці мовах народаў СССР 60 твораў югаслаўскіх аўтараў агульным тыражом 2 мільёны 211 тысяч экзэмпляраў. За такі ж час у Югаславіі выйшлі 153 творы класікаў рускай літаратуры і савецкіх пісьменнікаў як тых, што пішуць па-руску, так і прадстаўнікоў нацыянальных літаратур.

Гэтыя лічбы назваў член калегіі Дзяржаўнага камітэта СССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю М. Шышыгін на прэс-канферэнцыі, што была арганізавана ў Мінску. Правядзенне яе падказала знаходжанне ў Беларусі пастаяннай рабочай групы «СССР—СФРЮ» па супрацоўніцтве ў галіне кнігавыдання, якая рэгулярна праводзіць свае пасяджэнні. Папярэдняе праходзіла ў Любляне, месцам правядзення сёлета ў выбранны горад-герой Мінск.

Як заўважыў у сваім выступленні старшыня Асацыяцыі выдаўцоў і кнігагандлёвых арганізацый Югаславіі, кіраўнік югаслаўскай дэлегацыі рабочай групы М. Жнідэршыч, у югаслаўскіх выдаўцоў выклікае задавальненне тое, што ў год 40-годдзя Вялікай Перамогі над фашызмам чарговае пасяджэнне праводзіцца ў Мінску, на гераічнай беларускай зямлі. Югаслаўскі і савецкі народы ўнеслі вялікі ўклад у разгром нямецкага фашызму. Я са Славеніі, падкрэсліў М. Жнідэршыч, і мне ўдвая прыемна наведваць Беларусь, пэўна ў яе сталіцы, бо паміж Славеніяй і Беларуссю ўстанавіліся цесныя культурныя ўзаемасувязі. Пацярджэнне таму і Дні Славеніі, што пройдуць сёлета на беларускай зямлі, а таксама Дні Беларусі, якія адбудуцца ў Славеніі.

М. Жнідэршыч, а таксама ін-

шыя члены дэлегацыі гаварылі аб тым, што супрацоўніцтва паміж выдаўцамі Югаславіі і СССР прыносіць жаданы плён для абедзвюх краін. Толькі сёлета ў Югаславіі выйдзе 119 назваў твораў савецкіх аўтараў. Узвемныя пераклады—адна з форм культурнага супрацоўніцтва. Рэгулярна праводзяцца і кніжныя выстаўкі, кірмашы. Бялградскі кніжны кірмаш праходзіць сёлета ў трыццаці разоў, удзел у ім прымаюць пяцьдзесят восем дзяржаў, у тым ліку і Савецкі Саюз. Некалькі дзён назад тут адкрылася вялікая выстаўка савецкай кнігі. Аналагічная экспазіцыя будзе неўзабаве праведзена і ў Любляне. У Маскве ж, у Цэнтральным Доме літаратараў разгорнецца выстаўка югаслаўскай кнігі.

На прэс-канферэнцыі выступіў таксама старшыня Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю М. Дзялец, які адзначыў вялікую папулярнасць беларускай кнігі на міжнароднай арэне: на розных мовах народаў свету яе сёння чытаюць у 110 краінах. На замежных мовах выпускаюць кнігі і выдавецтвы рэспублікі, у прыватнасці, «Юнацтва». На серба-хрватскай мове тут ужо ўбачылі свет некалькі зборнікаў для дзяцей. Юныя чытачы Югаславіі змогуць пазнаёміцца і з кніжкай Васіля Віткі «Ладанкі-ладкі». Дарэчы, выдавецтва «Юнацтва» яе выпусціла ўжо на дзевяці замежных мовах.

Сёння прадстаўнікі рабочай групы падпішучы сумесны прадаконтракт, у якім будуць агавораны канкрэтныя мерапрыемствы па далейшым творчым супрацоўніцтве паміж выдаўцамі СССР і Югаславіі. Госці пазнаёміліся з гістарычнымі мясцінамі Мінска, наведвалі Курган Славы, мемарыяльны комплекс «Хатынь», выязджалі ў Брэсцкую крэпасць-герой.

А. ДЗЕМЧАНКА.

«ПОЛЫМЯ» НА УЗДЗЕНШЧЫНЕ

Уздзеншчына... Багатая і шчодрая на таленты зямля. У вёсцы Нізак нарадзіліся П. Трус і К. Краліва, у Вялікай Усе — П. Глеба, у Дуброўцы — А. Бялевіч, у Чурывае — А. Якімовіч...

Дарэчы, многія творы гэтых славутых майстроў слова былі надрукаваны на старонках часопіса «Полымя». І зусім не выпадкова тут, на уздзенскай зямлі, «палымяныцы» правялі сваю чарговую чытацкую канферэнцыю, якая адбылася ў Доме культуры саўгаса «Дружба».

Канферэнцыю адкрыла сакратар РК КПБ Г. Пранько. Намеснік галоўнага рэдактара Г. Пашнік расказаў пра гісторыю ча-

сопіса «Полымя», пра найбольш значныя творы, надрукаваныя апошнім часам, закрануў пытанні падпіскі. Супрацоўнікі часопіса К. Цвірка, В. Супрунчук, А. Письмянной пазнаёмілі чытачоў з планами рэдакцыі.

Думкамі пра «Полымя» падзяліліся хлэбаробы, мясцовая інтэлігенцыя.

Письменнікі сустрэліся з першым сакратаром Уздзенскага РК КПБ Ф. Ключаком, які пазнаёміў іх з эканомікай раёна, далейшыя перспектывы развіцця. Наведалі госці і радзіму А. Бялевіча—вёску Дуброўку, дзе сустрэліся з ёсцяроў пэтра Нінай Пятроўнай Хлапціцай.

Р. РАУНУЧ.

Перад пачаткам чарговага выступлення. Фота М. МІНКОВІЧА.

Народны агітэатр «Полымя» Стаўбцоўскага раённага Дома культуры — часты госць хлэбаробаў. Самадзейныя артысты

пад кіраўніцтвам рэжысёра М. Грэсь выступаюць цяпер з новай праграмай «Быць на зямлі толькі вясне».

З ІМЕНЕМ У. І. ЛЕНІНА

Гомельская абласная дзіцячая бібліятэка на базе дзіцячага аддзялення Буда-Кашалёўскай раённай цэнтральнай бібліятэчнай сістэмы правяла двухдзённы семінар работнікаў абнамеантаў «Роля бібліятэкі і кнігі ў выхаванні дзяцей на прыкладах жыцця і дзейнасці У. І. Леніна».

Бібліятэкары праслухалі даклады і кансультацыі: «Выхаванне ў школьнікаў глыбокай, па-

ВЫСТАЎКІ

У Брэсце ў выставачнай зале абласной арганізацыі Саюза мастакоў БССР працавала выстаўка твораў мастацка-абласнога цэнтра. На ёй былі прадстаўлены розныя па тэматыцы, манеры выканання карціны, але галоўнае, што іх аб'ядноўвае, — гэта любоў да жыцця ва ўсіх яго правах, радасць зямнога быцця.

Нестандартнае мысленне характэрна для творчасці Н. Чарнагалавай. Мастачка шукае гармонію фарбаў, колеру. Яркімі фарбамі напісаны карціны «Выдатны настрой», «Летуценні нахання», «Вясенняе цвіццэнне», «Развітанне», «У мяне святло».

Рэалістычная манера пісьма ў М. Калішук. Яе работы ўпершыню экспануюцца ў Брэсце. Уражае чысціня і шчодрасць духоўнага свету мастачкі. Яе палотны прыцягваюць тонкасцю, прыгажосцю выяўлення. Вось партрэт «Андруша». Ён выкананы ў лірычных, мяккіх тонах. Твар юнака прасякнуты цеплынёй, летуценнасцю, пазіўля. Смуглявая маці ў цэнтры карціны «Раны вайны не залячыць». У яе твары, вачах назуцься застыў глыбокі смутак. Дзеціца, гэта ўвасоблена ў вобразе чалавечай пакуты глядзіцца на вас з карціны. З тонкім густам, глыбокім разуменнем прыгажосці прыроды выканана работа «Захад на моры».

Пшчота, удумлівае пранікненне ў сутнасць вобраза вызначаюць творы Т. Дзянісавай. Запамінаюцца яе карціны «Вобраз», «Курган Славы», «Адлучнасць».

Галоўная тэма ў самабытнай творчасці Т. Пясецкай — прырода. Мастачка дакладна адчувае і перадае лінію, колер. Амаль асымэтрычна ўспрымаецца прыгажосць, веліч прыроды ў карцінах «Восень», «Зімовы вечар», «Колеры палёў», «Эцюд», «Зірон», «Зімовая назка». Гімнам чалавечай прыгажосці можна назваць карціну Т. Паўлючук «Перамога».

Срод іншых работ прыцягнулі ўвагу наведвальнікаў жывапісныя націюрморты З. Аверынай-Пагодзінай, карціна С. Вяль «Летняя ноч», палотны А. Муляўна «Букет», «Ціхая бухта», мазаічны націюрморт Л. Бельх.

Выстаўка твораў мастацка праводзілася ў Брэсце ўпершыню, але заваявала папулярнасць. «Дзякуюць усім удзельнікам за вялікую працу», «Выстаўка цудоўная, радасная», — такія запісы пакінулі ўдзячныя брасцкія і госці горада ў кнізе водгукаў.

С. ДУДКО.

Урачыстае адкрыццё новай экспазіцыі адбылося ў палацкай гарадской карціннай галерэі. Яе складаюць работы вядомага віцебскага анварэліста Ф. Гумена і маладога наваполацкага графіка У. Шапо.

стайнай цікавасці да жыцця і дзейнасці У. І. Леніна», «Прапаганда ленинскіх спадчыны ва ўмовах дзіцячых бібліятэк». «Сумесная работа дзіцячай і школьнай бібліятэкі па выхаванні ў чытачоў камуністычных адносін да працы». «Узмацненне контрпрапагандыскай накіраванасці ідэалагічнай работы са школьнікамі», «Фарміраваць у школьнікаў цікавасць да ведаў — задача школы, сям'і і бібліятэкі», з якімі выступілі

М. Рэйзіна, Г. Сідаровіч, С. Міхалка, Р. Недзельсон і іншыя. У СШ № 1 г. Буда-Кашалёва ўдзельнікі семінара прысутнічалі на паназальным уроку «Жыццё Ільіча — вялікі прыклад», які праводзіўся ў ленинскім народным музеі, праслухалі агляд літаратуры пра У. І. Леніна. Была праведзена віктарына «Вобраз У. І. Леніна ў мастацкай літаратуры для навучэнцаў».

І. ЦАРЫК.

Акварэль і графіка цудоўна дапаўняюць адно другое ў гэтай экспазіцыі і разам з тым падкрэсліваюць адметнасць талента абадвух удзельнікаў выстаўкі. Акварэльныя аркушы Ф. Гумена літаральна зіхаць вясёлкавымі фарбамі на фоне адшліфаваных да дасканаласці чорна-белых малюнкаў У. Шапо.

Вясна, абуджэнне, сававіцкія ручаіны, першыя кволы лісткі, нябесная сіль пралесак — любімыя і частыя матывы ў творчасці Ф. Гумена. Ён славіць нявідную прыгажосць роднай зямлі ў лепшую пару яе маладога абнаўлення. Але любіць мастак свой край і халоднай зімою, і дажджлівай восенню. Аптымістычна, мажорна гучаць аркушы з цыкла пейзажаў і націюрмортаў «Поры года», перадаючы глядачу ўсе новыя грані прыгажосці прыроды і рэчаў, што насяляюць наша жыццё. І ў яго будзённасці Ф. Гумен умее ўбачыць незвычайнае, нават назачнае, стварыўшы цэлую серыю «Акварэльных фантазій». Мастак апявае не толькі цудоўныя нуточкі роднага Віцебска, не толькі ціхіх краівады яго ваколіц, але і кліма на вечаровыя вулікі старога Вільні, да крапачных сцен Смаленска, на суровы Кольскі паўвостраў, у сонечныя гарады Сярэдняй Азіі. Разнастайныя ў жанравых адносінах і па тэхніцы выканання гэтыя работы ўтвараюць цудоўную серыю «Па роднай краіне». Смеля, гучная палітра, дынамічныя, выразныя кампазіцыі, бездакорнае валоданне тэхнікай вылучаюць яго «Партрэты сучаснікаў».

Малюнкi У. Шапо запамінаюцца жывой, энергічнай лініяй.

«Памяць сэрца» — так называецца фотавыстаўка, якая працуе ў Палацы культуры аб'яднання «Гомельдзрэў» і прысвечана 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Выстаўку арганізавалі аддзел культуры Гомельскага гарвыканкома і народны фотаклуб «Палессе». У экспазіцыі амаль сто работ вядучых

Вастрыня мастакоўскага зроку, насычанае дарожнымі ўражаннямі, настойлівае імкненне асэнсаваць сутнасць адлюстраваных жыццёвых з'яў, напружаная пастаянная праца адчуваюцца амаль у кожным са ста прадстаўленых у экспазіцыі аркушаў, якія мастак аб'ядноўвае ў вялікія графічныя серыі. З іх асабліва прывабліваюць глядача «Казкі старога Браслава». Уражанні дзіціства, памяножаныя на сілу таленту мастака, выліліся ў яркія лірыка-рамантычныя вобразы, якія паказваюць індывідуальнасць творчага почырку У. Шапо, сапраўдную арыгінальнасць яго манеры. Уражае і суровы, пазбаўлены экзотыкі, свет Запалля ў серыі аркушаў паўночнага цыкла.

Гэта экспазіцыя — плён творчай садружнасці людзей, якія пастаянна ў пошуку, пастаянна ў дарозе. Многія паездкі Ф. Гумен і У. Шапо зрабілі сумесна. Так узнікла ідэя гэтай выстаўкі, якая творчым натхненнем і настойлівай працай аўтараў набыла сябе ў гэтай цікавай экспазіцыі.

В. АРЛОВА.

«Салют фестывалю» — так называецца тэматычная кніжная выстаўка, разгорнутая ў чытальнай зале Барысцкай гарадской бібліятэкі. Сабраныя тут кнігі, брашуры, часопісы, асобныя артыкулы прысвечаны XII Сусветнаму фестывалю моладзі і студэнтаў у Маскве. Яны апавядаюць пра гісторыю прадстаўнічых маладзёжных форумаў, іх значэнне ва ўмацаванні міру і дружбы на зямлі.

П. БРОДАУ.

РАДЫЁУНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ ЧЫТАННЯ

Прэзідыум Мінскай абласной арганізацыі таварыства кнігалюбаў адобрыў вопыт работы радыёуніверсітэта культуры чытання, які пяць гадоў працуе пры Слушцы цэнтралізаванай гарадской бібліятэцы імя Н. К. Крупскай. З цікавасцю жыхары горада і раёна праслухалі гутаркі «Вобраз Леніна ў мастацкай літаратуры», «Беларускія пісьменнікі—удзельнікі

Вялікай Айчыннай вайны», «Беларуская паэзія ў барацьбе за мір», «Кніга і выбар прафесіі», «Бацькам аб дзіцячым чытанні», «Метады самастойнай работы над кнігай» і іншыя.

Вялікай ўвага надаецца прапагандае ваенна-патрыятычнай літаратуры, выданням аб сацыялістычным ладзе жыцця, камуністычным выхаванні падрастаючага пакалення, падрых-

тоўцы да XII Сусветнага фестывалю моладзі ў Маскве.

З такімі ж гутаркамі лентары выступаюць у школах, прафесійна-тэхнічных вучылішчах, на прадпрыемствах горада.

Радыёуніверсітэты культуры чытання вырашана стварыць і ў іншых раёнах і гарадах Міншчыны.

У. КАЛІНКІН.

СВЯТА Ў КВІТНЕЮЧАЙ КРАІНЕ

Карэю спрадвечу называюць краінай ранішняй свежасці. Звычайна ў іх краінах тут пышна цвітуць сады, але на гэты раз вясна прыпазнілася, і іх ружова і жоўтая івечны ледзь усміхалася ўдзельнікам Чацвёртага міжнароднага фестывалю мастацтваў «Красавіцкая вясна».

Сталіца Карэйскай Народна-Дэмакратычнай Рэспублікі прымае артыстаў з 37 краін свету. Значнальна, што такі значны фестываль праходзіў наля-

рэдадні 40-годдзя Перамогі над фашыскай Германіяй і ў год 40-годдзя святаў Крэці.

Доўжыўся гэты фестываль 12 дзён. У праграмах былі прадстаўлены самыя разнастайныя жанры сімфанічнай і камернай музыкі, балет і народны танец, сольныя спева і выканальніцтва на розных інструментах, цырк і акробатыка. Мы мелі магчымасць паслухаць Карэйскую нацыянальную оперу і сучасную японскую музыку, падзівіцца на маляўнічыя народныя танцы Афрыкі і ўбачыць

мадэрнавы французскі балет. Выступаў сусветна вядомы Варшавскі квінтэт акардэністаў, гучелі галасы оперных спевакоў з Рыма, Вены, Бухарэста і Каіра.

Упершыню ў фестывалі па-шчасліва прыняццэ удзел і нам, савецкім артыстам. У складзе нашай дэлегацыі былі вядомыя спевакі: лаўрэат Ленінскай прэміі, народная артыстка СССР Галіна Кавалёва, народны артыст СССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі УзССР Вячаслаў Грынчанка; інструментальнае мастацтва прадстаўлялі лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Літоўскай ССР, лаўрэат міжнароднага конкурсу Вільнюскай струнных квартэта; лаўрэаты міжнародных конкурсаў скрыпач Аляксандр Вініці і піяніст Мікалай Дзмітэна. Балетнае мастацтва дэманстравалі салісты Вялікага Тэатра СССР, лаўрэаты міжнародных конкурсаў Ала Арцюшкіна і заслужаны артыст РСФСР Валерыі Анісімаў.

Нашы выступленні зрабілі на карэйскую публіку вялізнае

ДАСЛЕДУЮЧЫ ГЕРАІЧНАЕ

«Свято падзвігу» — так называецца кніга крытыка Б. Лявонава, выпушчаная выдавецтвам «Савецкая Россия». Аўтар ле, звяртаючыся да твораў рускай савецкай прозы, напісаных у розныя гады, даследуе праблему гераічнага, аналізуе рысы героіна-патрыятычнай тэмы. Гаворачы аб набытых

савецкіх пісьменнікаў увагу, ён заўважае, што «усё багацце героіна-патрыятычнай тэмы савецкай шматнацыянальнай літаратуры» можна прадставіць, калі звярнуцца да творчасці яе майстроў. З беларускіх аўтараў Б. Лявонаў называе І. Мележа і І. Чыгрынава.

К. СЕЧКА.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

У Цэнтральным дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва БССР адбылася сустрэча супрацоўнікаў архіва з роднымі беларускіх пісьменнікаў, якія загінулі ў час Вялікай Айчыннай вайны. Усе яны прыехалі ў Мінск з розных гарадоў нашай краіны для ўдзелу ў адкрыцці музея «Да шытка прыраўнялі яро» ў сярэдняй школе № 150.

Гасцямі былі сястра З. Астапенкі — Н. Астапенка, сястра А. Коршака — С. Спесіных, дачка Х. Шынклера — І. Мансімовіч, сын і сястры А. Жаўруна — А. Сінічкін, Г. Сінічкіна і Н. Бярузава, удава і дзве дачкі М. Нікановіча — А. Нікановіч, М. Нікановіч, В. Нікановіч, удава Г. Шведзіка — Б. Рубіна, браты С. Ляльчука.

Дырэктар архіва Г. Сурмач і загадчык аддзела выкарыстання дакументаў Л. Балыніна паказалі прысутным дакументы з асабістых фондаў загінуўшых пісьменнікаў і расказалі, як гэты «залаты фонд» збіраецца, захоўваецца і выкарыстоўваецца.

Родныя пісьменнікаў падзяліліся ўспамінамі і перадалі на захаванне ў архіў новыя цікавыя дакументы.

Л. ІВАНОВА.

Паэзія і песня нядаўна гаспадарылі ў Мінскім мастацкім вучылішчы імя Глебава — навушчы і выкладчыкі прымалі ў слэб дарагіх гасцей. На сустрэчу з імі прыйшлі Р. Барадулін і В. Вярба, кампазітар Э. Зарыцкі, спявак Я. Еўданімаў. Чыталіся вершы на самыя розныя тэмы, гучалі песні на словы беларускіх кампазітараў. І, вядома, было нямаля пытанняў, на якія госьці з задавальненнем адказвалі. А цікавіліся прысутныя многім: і творчасцю аўтараў, якія прыйшлі на сустрэчу, і развіццём сучаснай паэзіі, і літаратурай увагуле. Р. Барадулін, у прыватнасці, было прыемна згадаць пра свайго дарагога і незабытага сябра Уладзіміра Караткевіча, расказаць пра яго творчасць.

С. РАМАНЕНКА.

У Рэспубліканскім шпіталі інвалідаў Вялікай Айчыннай вайны часта бываюць дзеячы літаратуры і мастацтва. Нядаўна

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў развіцці беларускай савецкай літаратуры, актыўную грамадскую работу і ў сувязі з п'яцідзясяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка ЗУЕНКА Васіля Васільевіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ГЭТЫ ДЭНЬ ПЕРАМОГІ...

Чарговы, пяты ў сёлетнім годзе выпуск «Библиотеки «Номсольской правды» цалкам прысвечаны 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, таму так і называецца — «Гэты Дзень Перамогі...». Разнастайныя матэрыялы прадстаўлены ў зборніку: нарысы, успаміны, інтэрв'ю, але ўсе іх аб'ядноўвае адна тэма — тэма мужнасці і гераізму, самаахвярнасці ў імя вызвалення.

Пра легендарнага Бацьку Мі-

ная, яго дзяцей, якія былі закатаваны фашысцкімі захопнікамі, расказвае ў нарысе «Запомні гэты імёны» Г. Янчук. З чалавечым цікавага лёсу — пашталёвым Лагойскага раённага вузла сувязі Іванам Дзімітрывічам Кулаком знаёміць Я. Юферава. Яе нарыс «Дарога даўжынёй у жыццё» — расказ і пра ваенныя дарогі вэтэрана, і пра яго сённяшняю мірную працу.

М. ВАРАНЦОУ.

Савецкія артысты ў памятных мясцінах Карэйскай Народна-Дэмакратычнай Рэспублікі.

уражанне. Тагопа поспеху не мела ніводная дэлегацыя, якая прыбыла на фестываль. Трапіць

на нашы канцэрты, якія праходзілі ў вялікіх шматтысячных залах, было прантычна немаг-

НАШЫ ГОСЦІ

Ужо некалькі вечароў знаёміцца Мінск з мастацтвам Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета Малдаўскай ССР.

Чым адметны для нашых слухачоў, глядачоў гастролі гэтага, аднаго з найбольш маладых

першым у краіне ажыццявіў пастаноўку оперы Ф. Чылеа «Адрыяна Лекуўрэр» (пра лёс выдатнай актрысы XVIII стагоддзя), якую паказвае ў Мінску. Прыцягальны для мінчан спектакль «Маркітантка», пастаўлены паводле оперы бела-

— У мяне была цудоўная магчымасць паглядзець асноўны рэпертуар і пазнаёміцца з творчым складам Малдаўскага тэатра оперы і балета. Атрымаў спраўднае задавальненне: калектыў яркіх індывідуальнасцей, высокай музычна-сцэнічнай культуры!

Самая яркая фігура ў тэатры — Марыя Біешу, кожны спектакль з ёю — свята. Паслухаў і паглядзеў яе ў рэдкіх на сучасных оперных афішах творы — «Адрыяна Лекуўрэр»: само вялікае ўражанне! Гэтак-сама ўзрадаваў яна залу і ў шырока вядомым італьянскім рэпертуары.

Адметны талент — народная артыстка СССР Тамара Алёшына: драматычны дар, багаты голас! Актрыса інтанацыямі голасу і тонкай іграй стварае запамінальныя, уражлівыя вобразы на опернай сцэне.

З прыемнасцю слухаў — і паслухаю яшчэ — салістаў Людмілу Ерафееву, Міхаіла Мунцяна, Уладзіміра Драгаша, Людмілу Агу... Мог бы назваць яшчэ многіх. Называў і такія імёны: Аляксандр Самоіла, малады таленавіты дырыжор, музычны кіраўнік тэатра; Альфрэд Гершфельд, дырыжор, тонкі інтэрпрэтатар музыкі розных стыляў. Элеанора Канстанцінава — рэжысёр (бачыў у Кішынёве цікавую яе работу, не ўключаную ў гастрольную афішу, — «Дузэнья» Пракоф'ева). На маю думку, адметная творчасць сцэнографа Вячаслава Окуня і мастака па касцюмах Ірыны Прэс. Сцэнаграфічна яркая, напрыклад, іх пастаноўка балета «Лучафэрул» на музыку вядомага малдаўскага кампазітара Яўгена Догі.

Зразумела, што вельмі радасна і творчай аказалася для мяне супольная праца з калектывам такога тэатра над пастаноўкай оперы «Матухна Кураж» (назва кішынёўскага спектакля «Маркітантка»).

Дадамо, што за месяц гастроліў Малдаўскага тэатра оперы і балета ў Мінску прыхільнікі і знаўцы мастацтва азінаць работу галоўнага рэжысёра трупы Я. Платона, балетмайстраў М. Газіева, М. Лазаравай, хормайстра А. Мовіла, салістаў малдаўскага балета М. Кафтана, Р. Пацехінай, А. Міхалакі, — словам, усяго вялікага і шматграннага творчага калектыву.

С. ВЕТКА.

ЗОРКІ З БРАТНЯЙ МАЛДАВІІ

музычна-тэатральных калектываў краіны (ён заснаваны ў 1957 годзе)?

Безумоўна, рэпертуарам. Есць тут, канечне, назвы, знаёмыя па сённяшніх афішах і нашага беларускага тэатра оперы і балета: «Пікавая дама», «Лебядзінае возера» П. Чайкоўскага, «Трубадур» Д. Вердзі, ці Дзяржаўнага тэатра музычнай ка-

рускага кампазітара С. Картэса «Матухна Кураж».

Гастролі гасцей з Кішынёва — гэта і сустрэча з зоркамі музычна-сцэнічнага мастацтва. Дастаткова назваць імя Марыя Біешу. Дарэчы, славуцая спявачка часта выступае ў Мінску ў оперных спектаклях, удзельнічае ў буйных філарманічных праграмах. У гэтым сезоне

Народная артыстка СССР, лаўрэат Ленінскай і Дзяржаўных прэмій М. Біешу — Тацыяна ў сцэне з оперы «Яўгеній Анегін».

меды БССР: «Паненка і хуліган» Д. Шастаковіча. Есць жа ў афішы гасцей і радкі, якія нагадваюць колішні, больш даўні рэпертуарны летапіс ДАВТа БССР: «Яўгеній Анегін» П. Чайкоўскага, «Капелія» Л. Дэльба, «Шапеніяна», дзіцячая опера «Церам-церамок» І. Польскага... А яшчэ — творы, якія не ставіліся на беларускай сцэне: «Сіла лёсу» Д. Вердзі, «Турандот» Д. Пучыні, «Каханне за каханне» Ц. Хрэннікава, «Лучафэрул» Я. Догі. Малдаўскі тэатр

М. Біешу разам з мастацкім кіраўніком і галоўным дырыжорам Малдаўскага тэатра оперы і балета А. Самоіла ўдзельнічала ў канцэртным выкананні оперы Г. Пёрсела «Дзідона і Эней» — гэта была адна з прыкметных музычных прэм'ер Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Пад час работы малдаўскіх сяброў над пастаноўкай сёння ўжо досыць вядомай у краіне оперы С. Картэса беларускі кампазітар бываў у Кішынёве, у тэатры. Ён расказвае:

КІНАФІЛЬМ АБ ЗАВОДЗЕ

На барысаўскім заводзе аўтатранспартнага электраабсталявання імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка павывала здымачная група маскоўскай кінастудыі «Цэнтрауафільм». Рэжысёр В. Гардон, апэратар А. Растоўцаў знялі фільм аб тэхнічных навінках, развіцці тэхпрагрэсу на перадавым прадпрыемстве.

П. БАРОДКА.

чыма. Білеты былі распрададзены задоўга да нашага прыезду. Кожнае выступленне транспаравалася тэлебачаннем і радыё па ўсёй Карэі. І тое, што выступленне савецкіх артыстаў у Карэі стала вялікай падзеяй, неадразува адзначалася карэйскай прасай.

На дружалюбнай карэйскай зямлі ў нас было шмат незабыўных сустрэч з дзеячамі мастацтва і культуры, са студэнтамі і школьнікамі. Акрамя Пхеньяна, мы выступалі ў буйным правінцыйным горадзе Анджу, а з выпадку гадавыні нараджэння У. І. Леніна наша выступленне радасна віталі ў Пасольстве СССР у Карэі.

Мы збіраліся ў дарогу, ды ласчэ заспелі ясну: дзівосна расквітнела краіна ранішняй свекасці. Развітваючыся, карэйскія слэбры гаварылі пра новыя сустрэчы, пра высокае майстэрства савецкіх артыстаў.

Мікалай СЕУРУКОУ, заслужаны артыст БССР, лаўрэат міжнароднага конкурсу.

«ТЭАТРАЛЬНЫ МІНСК» № 3

Трэці сёлета сшытак «Тэатральнага Мінска» паступіў у продаж. Традыцыйны праграмнік спектакляў змяняюцца на яго старонках творчымі партрэтамі народнай артысткі БССР С. Станюты (аўтар В. Раціці), народнага артыста БССР С. Дрэчына (пра яго піша заслужаны артыст БССР А. Смалянскі), народнага артыста БССР Г. Аўсянікіна (нарыс В. Шымановіч) і саліста Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР Р. Харына (музыказнавец А. Ракава). Харэаграфічную трактоўку славуцкага «Балера» М. Равеля на сцэне Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР аналізуе кандыдат мастацтвазнаўства Э. Шуміліна, пра прэм'еру Рэспубліканскага тэатра юнага гледача «Як вы-

кралі «Сафі» па п'есе В. Бэлшавіцы піша кандыдат мастацтвазнаўства Т. Гаробчанка. Часопіс прапануе чытачам літаратурны партрэт знакамітага купальца Уладзіміра Дзідзюшкі, напісаны доктарам мастацтвазнаўства У. Няфёдам, і рэцэнзію доктара мастацтвазнаўства А. Сабалеўскага на кнігу «Тэатр — маё жыццё» народнага артыста СССР П. Малчанова. Гісторыю мінскіх тэатральных будынкаў XIX стагоддзя па архіўных матэрыялах дае У. Дзянісаў.

Як заўсёды, «ТМ» друкуе многа фотаздымкаў сцэн са спектакляў і партрэтаў артыстаў, знаёміць чытачоў з календаром памятных дат.

К. ТУР.

ЭСТАФЕТА ТАЛЕНТАУ

Сакратар парткома калгаса «Запаветы Леніна» В. Чым, настаўніца Спораўскай сярэдняй школы М. Барылка, загадчыца Зарачанскага сельскага клуба А. Якушын сталі лаўрэатамі раённага конкурсу «Актualityны мікрафон», які Вярхоўскі раённы камітэт партыі праводзіў з мэтай выяўлення лепшага прапагандыста і арганізатара самадзейнай мастацкай творчасці і культасветработы. У сельскіх клубах, дамах культуры пройдуць творчыя вечары лаў-

рэатаў новага конкурсу, які вырашана праводзіць штогод. «Актualityны мікрафон» з'яўляецца лагічным прадаўжэннем традыцыйнага ў раёне конкурсу «Камертон». Яго дыпломны ўручаюць штогод кіраўнікам гаспадарак, самадзейным артыстам, актывістам работы, што ўнеслі на працягу года найбольш значны ўклад у культурнае жыццё раёна.

М. МІКОЛЬСкі.

Ліпень 1905 г. — Пракламацыя Віцебскай групы РСДРП «Адкрытае пісьмо віцебскаму губернатару».

Ваша правасхадзіцельства! У нашай урадавай зграі Вы не захачелі быць выключэннем. Наша ўнутраная палітыка, заснаваная на падаўленні ўсялякага свабоднага праяўлення чалавечай асобы, на пастаянным напцоўванні адной нацыянальнасці на другую, якая абу-

мы Вам устроім пагром». Паліцамайстар трымае ў рэзерве стараабрадаў, гатовых, па яго словах, па першым яго закліку кінуцца ў бой.

Рабочы люд як адзін чалавек выступіць у бой з усімі цёмнымі сіламі. З грудзей кожнага

на стала, што неабходна знішчыць існуючы парадкі. Аднаго толькі не зразумеў пралетарыят — не зразумеў, якім чынам знішчыць гэтыя парадкі. Ён наіўна верыў у бацьохну-цара, які, не атрымаўшы яшчэ ніводнай перамогі на Далёкім Усходзе ў барацьбе са «знешнім во-

Ліпень 1905 г.

Віцебская група РСДРП.

У рапарце Полацкага павятовага спраўніка віцебскаму губернатару ад 13 верасня 1905 г. гаворыцца наступнае: «У царстве сяла Гарбачова 10 верасня пасля заканчэння богаслужэння, прыставам 3 стана даверанага мне павета, знойдзена 16 экзэмпляраў пракламацый супраць урадавага зместу, падпінутых невядома кім, якія пракламацыі мною адначасова з гэтым за № 173 адасланы начальніку віцебскага губернскага жандармскага ўпраўлення, аб чым данесена пракурору Віцебскага анруговага суда.

Пракламацыя Полацкай групы РСДРП «Да сялян».

Расійская сацыял-дэмакратычная рабочая партыя.

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Цяжка жыццё рускаму сялянину ўжо здаўна, а цяпер яшчэ горш, яшчэ цяжэй. 44 гады назад яго вызвалілі. Але якое гэта было вызваленне. Ці ж яно атрымала тую права, якія павінны належаць кожнаму свабоднаму чалавеку? Не, ён застаўся ніжэйшым саслоўем, над якім можа здэкавацца земскі начальнік, памочнік урадніка. Ці ж ён атрымаў усю зямлю, якую раней апрацоўваў? Не! Лепшая і большая частка гэтай зямлі была адабрана ў яго для памешчыкаў і манастыроў, але, акрамя ўсяго гэтага, царскі ўрад абклаў яго падаткамі і налогамі.

Усё гэта стала прычынай голаду, галечы і хвароб, якія ніколі не пакідаюць сялянскія сем'і. Але не думайце, што цару ёсць якая-небудзь справа да гэтага! На гора народа і яго няшчасце ён сам сваёй зграяй зводзіць усё ў вайну з Японіяй.

Сяляне! Нікога з народа не пытаецца цар, калі што-небудзь выразае рабіць. Не ведае ён і не хоча ведаць, што трэба народу. Сам жыве ў раскошы, а да народнага гора яму няма справы. Ён пачаў вайну. Ён віноўнік усіх бедаў. Па яго загадах страляюць у мірныя тоўпы пецярбургскіх, рыжскіх, варшаўскіх, адэскіх і іншых рабочых, якія занялі пра сваё патрэбы, і забіваюць некалькі тысяч чалавек. Ён забараняе гаварыць і займаць усім аб сваіх патрэбах, пісаць пра свае пакуты, збірацца разам і абмяркоўваць свае справы.

Дык чаму ж вы маўчыце? Чаму скарэпеце ўсялякім царскім чыноўнікам, якія заўсёды супраць бедняка?

Мы, сацыял-дэмакраты, заклікаем усё насельніцтва Расіі змагацца за свабоду і лепшае жыццё.

Далоў вайну!
Далоў царскае самадзяржаўе!

Няхай жыве Устаноўчы сход з выбарных ад усяго народа!
Няхай жыве сацыялізм!

Полацкая арганізацыя Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі.

У рапарце полацкага паліцамайстра віцебскаму губернатару ад 21 снежня 1905 г. гаворыцца пра тое, што ў Полацку ў 6 гадз. вечара ў селініна Лельскага павета Рыгора Плясуна, 17 гадоў, было знойдзена пры вобыску 39 пракламацый Віцебскай групы РСДРП «Салдацкая доля», якія ён распаўсюджваў сярод навабранцаў.

Расійская сацыял-дэмакратычная рабочая партыя.

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Таварышы салдаты! Вы ўсе сыны бедных бацькоў. Пакуль вас катуюць на службе, стары бацька з маці, браткі і сястрычкі, а то і малыя дзеці дома

пунуць з голаду, таму што працаваць няма каму.

Багатыя не служаць простымі салдатамі. Для іх ёсць афіцэрскае чыны і добрае жалаванне, хоць у іх і без таго грошай шмат. А вам, у якіх ні гроша за душой, быццам у насмешку жалуюць 22 к. у месяц.

Вас вязуць у таварных вагонах, быццам якую скаціну. Вас невядома для чаго гоняць за цэлыя тысячы вёрст ад родных мясцін.

Вашы камандзіры смачна ядуць і соладка спяць. А вас кормяць гнілой капустай, тухлай ялавічынай і мутным кіленем.

...Але ў многіх гарадах і сёлах нашай радзімы ўзняўся народ. Узняліся рабочыя, паўстаюць усе сяляне. Кожны з вас, салдаты, да службы быў рабочым на фабрыцы або ў майстэрні, або — аратым у вёсцы. Закончыцца тэрмін службы — зноў вернецца да сваёй работы.

...Спачатку салдаты лічылі рабочых бунтаўшчыкамі і па загаду начальства стралялі ў народ. Але хутка салдаты ўбачылі, што справа рабочых — іх уласная справа; што рабочыя змагаюцца за свабоду ўсяго народа. І цяпер паўсюдна салдаты таксама сталі змагацца супраць ненавіснага ўрада, супраць начальства і супраць нашых парадкаў.

Салдаты таксама ўсюды прабуваюць Народнага праўлення і народнай міліцыі.

Калі салдат цяпер пасылаюць супраць рабочых або супраць сялян, яны адказваюць: «Рабочыя і сяляне — нашы браты, а вось вы, начальства, нашы лютыя ворагі».

Паўсюдна салдаты пераходзяць на бок народа і страляюць у сваё начальства, у казакаў, ва ўсіх, хто супраць народа. Таварышы! Ва Уладзіва-стоку, у Кранштаце, у Пецярбурзе, у Адэсе, у Севастопалі, у Кіеве, на Каўказе — усюды матросы і салдаты паўстаюць і пераходзяць да народа, які змагаецца. У Севастопалі адмірал Пісарэўскі загадаў страляць у змагароў, якія сабраліся на вуліцы. Але за такі загад салдаты выстралілі ў самога адмірала і паклалі яго на месцы. У Севастопалі ж да паўстаўшага народа перайшлі караблі, браняноскы, крэйсеры і іншыя. У Кіеве днямі паўсталі пяхотныя салдаты, і адразу ж да іх далучылася артылерыя.

Таварышы! Бярыце прыклад з севастопальскіх і кіеўскіх салдат.

Віцебская група РСДРП.

Матэрыялы падрыхтавалі: А. КАРОЛЬ, навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ, Я. БРАВЕР, загадчык аддзела Цэнтральнага гістарычнага архіва БССР.

Сіла рэвалюцыйнага слова

Слова, менавіта слова, большавіцкае слова — друкаванае і вуснае, — слова, якое было выверана тэорыяй навуковага сацыялізму і рэвалюцыйнай практыкай, узнімала, натхняла і арганізавала пралетарыят, усіх працоўных Расіі на барацьбу супраць улады самадзяржаўя і капіталу. У гэтым яшчэ раз пераконваліся чытаючы і перачытваючы пажайцельныя старонкі лістовак і пракламацый, якія дайшлі да нас з тых далёкіх гадоў, калі над Расіяй бушавала ачышчальная наваліца першай народнай рэвалюцыі.

У. І. Ленін падкрэсліваў, што вядзенне ўсебаковай прапаганды і агітацыі з'яўляецца пастаяннай і галоўнай задачай сацыял-дэмакратыі наогул і асабліва ў тых моманты, калі цікаваць да палітыкі, да пытанняў сацыялізму абуджана ў найбольш шырокіх пластах насельніцтва. Прычым, у настанойцы гэтай работы ключавое значэнне ён надаваў апрамацельнаму спалучэнню рэгулярнай агітацыі пры дапамозе агульнапартыйнай газеты з агітацыяй вуснай і праз друк на месцах — лісткі, брашуры і інш.

Лісткі, лістоўкі, адозвы, пракламацыі... Надрукаваныя ў глыбокім падполлі, у выключна цяжкіх умовах, з прымяненнем прымітыўнай тэхнікі, яны былі важнейшай зброяй большавікоў у барацьбе за масы і ў Беларусі.

Прапаганда праз друк арганізацый РСДРП у Беларусі ўжо напярэдадні рэвалюцыі набыла значны маштаб, ахопліваючы не толькі рабочы клас, але і іншыя пласты насельніцтва. Дастаткова сказаць, што за апошнія 4 месяцы 1904 г. Палескі камітэт выпусціў звыш 70 тыс. экзэмпляраў розных лістоў, пракламацый і брашур, а Пайночна-Заходні за 5 месяцаў — 55 тыс.

З пачаткам рэвалюцыі арганізацыі РСДРП паступова павялічвалі колькасць выданняў, расшыралі тэматыку. Зусім не выпадкова, амаль у кожным нумары цэнтральнага органа большавіцкай партыі — газэце «Пролетарыі» мы знаходзім інфармацыю аб выданні лістовак Палескім і Пайночна-Заходнім камітэтамі,

Мінскай, Віцебскай, Смаленскай, Мозырскай, Пінскай, Полацкай і іншымі групамі РСДРП. Моц іх уздзеяння вызначалася зместам: пераважна большавіцкім. Гэта важна адзначыць, улічваючы тую асаблівасць, што партыйныя арганізацыі ў Беларусі аб'ядноўвалі як большавікоў, так і меншавікоў з прымірэнцамі. Меншавікам не ўдалося аказаць якога-небудзь бачнага ўплыву на прапагандысцкую і агітацыйную работу Палескага і Пайночна-Заходняга камітэтаў, на характар выданняў арганізацый РСДРП, якія ўваходзілі ў іх склад. Асвятленне канкрэтных падзей падпарадкоўвалася задачам прапаганды і растлумачвання дзвюх асноўных ідэй — неабходнасці звяржэння самадзяржаўя і замены яго Устаноўчым сходам. У цэлым з большавіцкіх пазіцый вырашалі партыйныя арганізацыі ў Беларусі пытанні аб рухаючых сілах рэвалюцыі (пралетарыят-гегемон, сялянства — яго саюзнік), аб формах і сродках барацьбы (стачкі, дэманстрацыі, узброенае паўстанне). Адна з асноўных задач, рашэнню якой падпарадкоўвалі сваю агітацыйную работу большавікі — гэта інтэрнацыянальнае аб'яднанне пралетарыяту, усіх працоўных. У адзінстве — сіла, падкрэслівалі яны, у непрыязнасці — слабасць. У лістоўках большавікі выкрывалі чарнасоценную палітыку самадзяржаўя, паказвалі, што пагромы былі на руку як царызму, так і яўрэйскай буржуазіі, служылі ім сродкам запалохвання працоўных.

Гэтыя ідэі чырвонай ніткай праходзяць і ў публікуемай падборцы пракламацый Віцебскай і Полацкай груп РСДРП. У гэтым сэнсе — яны тыповыя. Яны адлюстроўваюць галоўнае і характэрнае ў рэвалюцыйнай агітацыі арганізацый РСДРП у Беларусі. Час ахопу падзей у пракламацыях — з сакавіка па снежань 1905 года. Час няўдольнага і імклівага — па ўзыходнай, да сваёй снежаньскай вяршыні — развіцця рэвалюцыі. Яе гарачыя подыхы, чаканны рытм руху, натхненне барацьбой адчуваюцца ў кожным радку, у кожным закліку і лозунгу.

рагам», учыніў у сталіцы Расіі крываваую бойню і атрымаў «перамогу» над «нутраным ворагам» — над рабочым людам, сустрэўшы 9-га студзеня народ, які да яго ішоў, нагайкамі і шашкамі, ружжамі і гарматамі. Тут толькі дастаткова адкрыліся вочы пралетарыяту.

І народ вырашыў знішчыць гэтага віноўніка...

Усюды па ўсіх гарадах Расіі рабочы люд без розніцы нацыянальнасцей вышаў на вуліцы для падтрымкі сваіх пецярбургскіх таварышаў, усюды пралетарыят аб'яднаўся для знішчэння царскага самадзяржаўя. Усюды рабочы аб'ядноўвае адна думка — гэта «Свабода» або «Смерць».

Няхай 9-га ліпеня ў дзень паўгадавіны студзеньскай бойні ўвесь рабочы люд выйдзе па закліку сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі на вуліцы і дастойным чынам ушануе памяць забітых таварышаў. Няхай з грудзей усіх рабочых гучна паучуцца агульны крык: «Далоў самадзяржаўе цара! Няхай жыве Устаноўчы сход! Няхай жыве сацыялізм! Няхай жыве Расійская сацыял-дэмакратычная рабочая партыя!»

з нас вырвецца крык: смерць гвалтоўнікам на месцы злачынства, дзе б іх ні застала рука месціцы.

Віцебская група РСДРП.

Ліпень 1905 г. — Пракламацыя Віцебскай групы РСДРП 9-га студзеня — 9-га ліпеня з нагоды паўгоддзя з дня расстрэлу рабочых у Пецярбурзе (знойдзена пры вобыску ў М. Мінц у г. Віцебску 8 ліпеня 1905 г. Усёго ў горадзе было падабрана 140 экз., пракламацыя).

Расійская сацыял-дэмакратычная рабочая партыя

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

9-га студзеня — 9-га ліпеня

Таварышы! Паўгода мінула з таго слаўнага дня, калі расійскі пралетарыят горда і смела выступіў для гераічнай барацьбы за свабоду. Змучаны голадам і хваробамі, знясілены вайною і падаткамі, спакутаваны ад нагаек і паліцэйскіх, пецярбургскі пралетарыят 9-га студзеня пакінуў душныя заводы, сырыя фабрыкі, халодныя майстэрні, адважыўшыся змагацца з такімі парадкамі, пралетарыят зразумеў тое гаротнае становішча, у якім яму даводзілася пакутаваць. Яму яс-

джае горшыя інстынкты ў падонкаў грамадства, знайшла ў Вашай асобе дастойнага правадніка ў даверанай Вам царскім урадам Віцебскай губерні.

9-га ліпеня Віцебск ператварыўся ў ваеннае поле, дзе казакі, узброеныя ўсімі сваімі даспехамі, збівалі па Вашым загадзе мірных бяззбройных грамадзян-рабочых. І толькі за тое, што яны захачелі ўспомніць сваіх таварышаў, якія загінулі пад царскімі кулямі 9-га студзеня. Вашы прыслужнікі па Вашым загадзе скрываўлілі вуліцы Віцебска. Вы вырашылі ўзняць бацькоў супраць дзяцей, брата супраць брата. Вы заклікалі да сябе прадстаўнікоў яўрэйскага кулацтва і даволі недвухсэнсоўна прыгразілі пагромам. Правіцель Вашай канцылярні нягоднік Кузняцоў у Вашай жа прысутнасці прапаноўваў бацькам выдаваць царскім апырчыкам сваіх дзяцей. Каб утрымаць за сабой месца «паслухмянага слугі самадзяржаўя». Вы пакуль не пагарджаеце ніякімі сродкамі. Вашы агенты — жандары ў вёсках і гарадах у гарадах — адкрыта заяўляюць аб пагроме, які арганізуюцца паліцыяй.

13-га ліпеня гарадавы ў Дваранскім садзіку заявіў, што

КНИГАПІС

А. КОБЕЦ-ФІЛІМОНАВА. Агни за перавалам. Аповесць. Для старэйшага школьнага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1985.

З паасобнымі героямі гэтай аповесці Алены Кобец-Філімонавай юныя чытачы добра знаёмы. З імі хлопчыкі і дзяўчынкі сустрэліся на старонках «Блакітнага экспрэса» — аповесці, якая спачатку друкавалася ў часопісе «Маладосць», а потым у 1981 годзе выйшла ў выдавецтве «Юнацтва» асобнай кнігай. Перад напісаннем твора пісьменніца не адзін месяц працавала ў будаўнічым атрадзе навуцэнцаў аднаго з гарадскіх прафесійна-тэхнічных вучылішчаў, будучы чыгуначнікаў. Гэта, безумоўна, дало ямяла назіранняў, дапамагло стварыць яркія і запамінальныя чалавечыя характары.

Асабліва А. Кобец-Філімонавай удалося глыбока пранікнуць ва ўнутраны свет Ані, журналісткі па прафесіі. Прыехаўшы ў будаўнічы атрад, яна спачатку аб гэтым не прызнаецца, але па ступова, як кажуць, раскрывае ўсе карты. І не можа гэтага не зрабіць, бо ў атрадзе знайшліся людзі, якія пайшлі на кампраміс з сумленнем, выпадковым чалавекам аказаўся і камандзір атрада Віктар Дзергачоў. Асуджэнне Дзергачова, што адбываецца на адкрытым паказальным сходзе, у якім прымаюць удзел і члены атрада, і выхавальні, — гэта асуджэнне прыстасаванства, хітрасці і адначасова сапраўднага ўроку грамадзянскасці, шчырасці, які атрымліваюць для сябе маладыя людзі, што сталіца перад выбарам самастойнай дарогі. Пісьменніца пасля публікацыі твора атрымала ямяла пісем ад чытачоў, у якіх яны не толькі дзяліліся сваімі ўражаннямі, а і выказвалі жаданне даведацца пра далейшы лёс герояў. Прыемна аўтару было і тое, што на рэспубліканскім конкурсе, які праводзіўся ЦІ ЛКСМБ сумесна з Дзяржкінамітэтам БССР па прафгэхадунатцы аповесць была адзначана прэміяй. А. Кобец-Філімонава зноў збіраецца ў дарогу, наведвае ўдарныя камсамольскія будоўлі. І не выпадкова, бо ў яе ўзнікла задумка паказаць неабыдзучыя учарашнія навуцэнцаў на будаўніцтве Байкала-Амурскай магістралі. Так пачаў нараджацца новы твор — аповесць «Агни за перавалам».

Нельга не заўважыць, што ў Ані, як і ў першай, ямяла старанан, якія ўспраўняюць паўсудзённую рамантычную працу, раскрываюцца моцныя, вольныя характары. «Мы будзем БАМ, БАМ будзе нас» — гэтыя словы для герояў твора сталі вызначальнымі ў жыцці. Значнасць іх пачынаюць адзіраць для сябе і Дзергачоў, што прыхаў сюды шафэрам, і Аня, якая таксама разам з мужам працуе на БАМе.

А. Кобец-Філімонава смела ўводзіць у твор і пэўныя элементы прыгодніцтва. У самым пачатку аповесці павадаміляецца, што пры дзіўных абставінах загінуў у тэйсе малады шафэр Сергіенка. Паколькі ў гэтым рызе разам з ім знаходзіўся Дзергачоў, некаторыя і падзрачаюць яго ў забойстве. Няпроста даводзіцца Віктару, які, як высвятляецца, ні ў чым не вінаваты. Няпроста, бо пра яго мінулае ведаюць і Аня, і яе муж Рустамаў...

Ствараючы каларытныя характары, пісьменніца адмаўляецца ад іх лакальнага вырашэння. Яна ўвесь час «выпрабуе» сваіх герояў. І на грамадзянскую сталасць, і на чалавечую сумленнасць... У сувязі з гэтым новыя рысы набывае вобраз Ані, якая, сталеючы сама, патрабуе і ад іншых штодзённай актыўнасці. Аб'ёмна пададзены Рустамаў, раскрываецца ва ўсёй сваёй пыхлівасці праба Чубаноў, для якога галоўнае — «пунціць пыл у вочы». Уважліва прыглядаецца аўтар і да намесніка начальніка пазда Фядотава, з якім таксама даводзіцца сутыкацца Ані.

«Агни за перавалам» — аповесць, напоўненая самім жыццём, яго няпростымі праблемамі. Разам з папярэднім творам «Блакітны экспрэс» яна ўтварае дылогію пра камсамольцаў сямідзесятых-васьмідзесятых гадоў, напісаную праўдзіва, з грамадзянскай і мастакоўскай адкрытасцю.

А. КУНЦЭВІЧ.

Колькі гадоў таму назад я трапіла на сустрэчу былых вучняў роднай школы. Тады і пачула гэтую лічбу—539, якая напачатку мяне здзівіла (аказваецца, столькім юнакам і дзяўчатам дала сярэднюю адукацыю наша драўляная вясковая школка за пасляваенныя гады), а пасля навяла на роздум. Дзе яны сёння, былыя выпускнікі?.. Тых, хто застаўся жыць з бацькамі, і тых, хто працаваў дзесьці ў калгасах ці

ня набыткі свайго ранейшага жыцця. Углядаючыся ў вясковага гараджаніна, літаратура перш за ўсё звярнула ўвагу на тое, што чалавекам страчваецца адчуванне гарманічнасці свету. Па сутнасці, ён аказаўся на раздарожжы: яшчэ не гараджанін і ўжо не вясковец. Жаданне нейкім чынам прымірыць у душы горад і вёску і ў сувязі з гэтым душэўная раздвоенасць героя—характэрная

даная для сучаснага чалавека, і, відаць, у гэтым не варта бачыць залішнюю патрыярхальнасць нашых аўтараў. Прычыны, думаемца, глыбейшыя. У апошнія гады пра чалавека, адна нага якога ў горадзе, другая ў вёсцы, найбольш гаворыць В. Гігевіч. Герой М. Стральцова толькі пачыналі спасцігаць невясёлю праўду жыцця «на раздарожжы», таму, відаць, побач з разгубленасцю, незадаволенасцю існую-

лемай псіхалагічнай адаптацыі чалавека ўбачыла пэўную непадрыхтаванасць выхадца з вёскі да гарадскога жыцця. Учарашні сарамлівыя хлопцы і дзяўчаткі, «далучыўшыся» да гарадской культуры, становіліся самаўпэўненымі і нахабнымі, пачыналі з пагардай глядзець на той кут і тых людзей, сярод якіх нарадзіліся. Тып такога гараджаніна паказаны пераважна «вясковай» прозай (успомнім «Бязроўныя веныкі», «Дзень Барыса і Глеба» Віктара Карамазова, «Жыццё» В. Гігевіча і інш.) Вёсцы прасцей было заўважыць тое, што адбылося з яе сынамі і дочкамі за час жыцця ў горадзе. І яна заўважыла, задумалася... Але чаму дзеці збіраюцца разам у матчынай хаце толькі тады, калі там свяжэцца кабанчык («Дзяльба кабанчыка» В. Карамазова), чаму сын кожнае лета кладзе здаровую маці «падлячыцца» ў бальніцу («Матчына хата» Л. Гаўрыліна), чаму былыя жыхары вёскі, дабраўшыся да прыроды, «латошаць усё падрад—жывое і нежывое» (Паліванне на апошняга жураўля» А. Жука), —на ўсе гэтыя «чаму» павінна даць адказ ужо «гарадская» проза.

Увогуле вёска ў нашай літаратуры з'яўляецца быццам лакмусавай паперкай, якая беспамылкова выяўляе ступень духоўнасці і маральнасці герояў, часам нават на супераўтараў трактоўчы вобраз. У горадзе, з яго больш рэгламентаваным і ўскладнёным жыццём, чалавека цяжэй убацьчыць, ён пэўным чынам губляецца, становіцца «як усе». Пятро з аповесці У. Рубанова «Каштаны», здаецца, поўнацю адпавядае нашаму ўяўленню пра чалавека прыстойнага. Сур'ёзны, самастойны ў думках і паводзінах, спагадлівы, чулы (нежны змога прыняць да сэрца чужое дзіця, убацьчыць не віну, а бяду падманутай маладой жанчыны), сумленны, прычынны і г. д. Аднак пасля абароны дыплама ён так і не выбраўся да адзінокай маці дапамагчы ёй у гаспадарцы, застаўся на ўсё лета ў горадзе, каб няспешна, спакойна вырашыць сваё справы. І міжволі закравалася сумненні ў стаючых якасцяў героя, якія калі-ніккі аж занадта старанна падкрэсліваюцца аўтарам. Ці не часовыя яны ў Пятра?

Знаёмчыся з дзённымі І. Мележа, натрапіла на такі запіс: «...Вельмі важна напісаць аповесць, раман: як перабраць хлопца з вёскі горад. Як знікае ў ім вясковае, даўняе, у тым ліку і добрае, і як вырастае сярэдняе, урбанізаванае чалавек-машына. Горад выленіў свой вобраз, вобраз сярэдняга мешчаніна». Гэты запіс зроблены І. Мележам у самым канцы 60-х гадоў, у той час, калі ён засяроджана працаваў над сваім самым драгім творам — «Палескай хронікай». Герой трылогіі, унутрана гарманічныя людзі, з іх натуральным і такім зразумелым імкненнем да рэальнага зямнога шчасця: пазбаўіцца ўсяго таго, што прыніжае асобу, жыць з працы сваіх рук, кахаць і быць каханым — відаць, рэзка кантраставалі з сучасным чалавекам. І Мележ акрэсліў праблему, над якой, на яго думку, варта задумацца літаратуры.

Беларуская проза досыць актыўна выступае супраць мяшчанства. Яно развечываецца І. Шамякіным у «Атлантах і карыятах», М. Герчыкам у рамане «Обретенне надзежды», А. Асіпенкам у «Непрыкаяным маладзіку», Я. Радкевічам у «Сутока дзён», В. Гігевічам у «Доказе ад процілегла» і г. д. У паказе прадстаўнікоў мяшчанскага асяроддзя можна прасачыць пэўныя адрозненні. Даша Карнач і Макаед—ваяўнічае мяш-

чым станам рэчаў, незразумелай і няяснай трывогай жыве ў іх душы надзея на лепшае. У герояў В. Гігевіча такой надзеі ўжо няма, яны мелі час упэўніцца, што шчасце, пра якое марылася ў гады паўгалоднага маленства, горад не даў і не дасць. Ім адкрылася іншае: свет, які доўгі час здаваўся надзейнай апорай і падтрымкай, які, нягледзячы ні на што, чакаў іх, сваіх брудных і легкадумных дзяцей, гэты свет не застаецца нязменным. Прыязджаючы ў родную вёску, Кармілаў, герой аповесці «Забітая дарога», «заўважаў, што дарогі пакарацелі, рачулка памялела і сама ваколца вакол роднае хаты стала меншай, быццам зямля ўсохлася, як шагрэневая скура. Ён ішоў у лес, што чарнеў за рачулкаю, і там тое ж самае: сосны ўжо не падпіралі воблакі, сьневы рэдкіх птушак не радалі, цень невядомага звярка, што ледзь чутна шоргаў за далёкім кустом, не прымушаў застыць на паўкроку... Сцішаны і разгублены, як апуканы, ён вяртаўся ў свой двор, таксама маленькі і ўсохлы...»

Герой М. Стральцова таксама перажываюць змены ў сваім стаўленні да вясковага свету. Але да іх яшчэ не прыйшло вострае, як боль, разуменне таго, што яны страчваюць «сваю» вёску, што яна разам з бацькам і маці старэе, адходзіць у нябыт, застаючыся толькі ў памяці, як засталася ўжо дзяцінства і юнацтва. З гэтымі душэўнымі стратамі чалавека, безумоўна, цяжэй жыць. Светаадчуванне герояў твораў В. Гігевіча ў параўнанні з героямі М. Стральцова яшчэ больш драматычнае.

Аднак часам здаецца, што гэты драматызм трохі надуманы і перабольшаны пісьменнікам. Для некаторых герояў, хоць бы таго ж Кармілава, жыццё становіцца свайго роду пакараннем: такое яно халоднае і бессэнсоўнае, без адзінай прасветліны наперадзе. Герой усё добра разумее, але не могуць, не ведаюць як, якім чынам дапамагчы сабе і іншым адшукаць «згубленыя спакой і яснасць». Пераходзячы з апавядання ў апавяданне, з аповесці ў аповесць, нічога не спрабуючы змяніць, а толькі яшчэ і яшчэ раз усведамляючы, што, калі і чаму з імі здарылася, яны усё больш становяцца падобнымі на звычайных нядзаў. З той хіба розніцай, што іх скарга на жыццё—маўклівае адчуванне і глухая нязменная адзіноতা.

Затым — але гэтае «затым» амаль не аддалена ў часе, нараджалася ў тыя ж 60—70-я гады—літаратура побач з пра-

і зорадау ТАКСАМА...

Таіса ГРАМАДЧАНКА

Тэма горада ў сучаснай прозе
АРТЫКУЛ ДРУГІ

саўгасах, налічыла больш за 40 чалавек, але не намнога. Значыць, амаль паўтысячы маіх аднавяскоўцаў сталі жыхарамі вялікіх і малых гарадоў і цяпер бываюць у роднай вёсцы толькі гасцямі.

Як падлічылі сацыёлагі, каля 70 працэнтаў жыхароў Мінска гараджане ў першым пакаленні. Праўда, тыя ж сацыёлагі называюць Мінск «нетыповым» горадам з той прычыны, што ён расце хутчэй за многія сталіцы і вялікія гарады-саюзных рэспублік. Аднак за апошнія дзесяцігоддзі вырасла таксама насельніцтва і іншых гарадоў Беларусі. І пераважна за кошт выхадцаў з вёскі.

Сёння вясковец у горадзе—не штырх у шматпланавай карціне рэчаіснасці, а адна з самых характэрных яе дэталей. У сувязі з гэтым вучоныя нават вылучаюць спецыфічную для нашага часу праблему — «размыванне» горада вёскай. Сапраўды, вясковы жыхар не толькі сам прыстасоўваецца да новых, «гарадскіх» абставін, ён супрацьстаяць ім, упывае на іх. «Лясныя вясчоркі» каля вогнішча, танцы на снезе і гатоўнасць запрасіць да сябе ў гасці незнамага чалавека, пра што расказваюць Л. Дайнека (раман «Футбол на заміраваным полі») і А. Кудравец (апавяданне «Танцы на снезе») ці такая ўжо рэдкая з'ява на вуліцах і ў дварах новых мікрараёнаў, заселеных пераважна былымі вяскоўцамі? Яшчэ адну грань гэтай праблемы В. Гігевіч бачыць у большай мэтанакіраванасці, настойлівасці, цягавітасці, прыстасаванасці да бытавых цяжкасцей былых вяскоўцаў у параўнанні з карэннымі гараджанамі. Героіна рамана «Доказ ад процілегла» Эма Міхайлаўна, з незадавальненнем і крыўдай думае: «У таго ж Рязорчыка—з вёскі прыхаў, як гаворыць Раман Барысавіч, дуб дубам, ні такту, ні дыпламаты, а глядзі—ўгору і ўгору расце. Можна смела сказаць—абмяна іх, ідзе наверх, пайшлі чуткі, вот-вот начальнікам цэха паставяць. А ў яе жыцці што мяняецца? Каторы год на адной і той жа пасадзе...» Але кідаецца ў вочы і іншае. Нягледзячы на тое, што былыя вяскоўцы складаюць палову, а то і большую частку жыхароў, уплыў вясковай маралі на норавы горада якраз нязначны. Горад жыве нейкімі сваімі, не заўсёды зразумелымі і не заўсёды справядлівымі ў адносінах да чалавека законамі. Падпарадкоўваючыся гэтым законам, выхадзец з вёскі досыць хутка трапіць духоў-

рыса многіх апавяданняў і аповесцей 60—70-х гадоў. Найбольш па-мастацку, таму, відаць, найбольш шчыльна і крамяюча гэта тэма прагучала ў творах Міхаса Стральцова. Пісьменнік быў у ліку першых, хто паспрабаваў перадаць адчуванні чалавека, душа якога шукае спакойнай пэўнасці. «Мне хацелася, даўно хацелася прымірыць горад і вёску ў сваёй душы, і гэта была мая самая патаемная, і самая душэўная думка», — прызнаецца герой апавядання «Сена на асфальце». Названы твор з'яўляецца, бадай, самым аptyмiстычным у М. Стральцова. Герою апавядання ўдалося дасягнуць мэты. Духмянае сена на гарадскім асфальце—восем сімвал аднасці горада і вёскі.

Але злучыць з'яднаць у сваім сэрцы горад і вёску можна толькі на нейкі час. Пачнецца звычайны дзень, і водар скошанай травы змяшаецца з пахам гары і перапрацаванага бензіну, растворуцыца і знікне ў ім. Само сена стане шэрым ад пылу, што міжволі нават пашкадуеш тую жывёліну, якой цяно пойдзе на корм... Гэтай «цявразай прозы» няма ў светлым, напоўненым сонцам і радасцю жыцця апавядання пісьменніка. Аднак яе мы ўбачым, напрыклад, у апавяданні «І зноў, зноў горад», герой якога прымець у вёску да бацькоў, каб застацца там назаўсёды, і раптам вернецца ў горад, бо адчуе, што ён быццам ужо і не родны тым людзям і тым мясцінам, дзе нарадзіўся. У апавяданнях «Там, дзе зацішак, спакой», «На прыпынку чакае аўтобус» і іншых, у настраёвых лірычна-мяккіх стральцоўскіх творах выразна чуваць драматычныя ноткі. Не, не дадзена яго героям успрымаць свет гарманічным і цэльным, не змогуць яны выбраць «нешта адно: горад ці вёску, месяц над хатай ці электрычны ліхтар...»

Урэшце, перад многімі насельнікамі сучасных гарадоў праблема выбару і не стаіць. Для іх жыццёвая дарога стала, як трапна назваў гэту з'яву Я. Лецка, дарогай у два канцы. Нават, здавалася, назаўсёды адрэзаны адзін «канец» (вясковы) у пэўных абставінах можа з'яўляцца ізноў, бы магнітам цягнуць раптам да сябе чалавека. Так здарылася, напрыклад, з Цімафеем Мурашкам, героем аповесці В. Карамазова «Дзень Барыса і Глеба». Выкінутая за непатрэбнасцю з памяці вёска дзяцінства не проста ўспомнілася Цімафею, яна стала ачышчэннем для яго душы. Страта вясковага «канца» разглядаецца літаратурай як з'ява непажа-

Нельга не згадзіцца з Леанідам Дайнекам, калі ён ва ўступным слове да рамана «Меч князя Вячкі» гаворыць: «Цяжка плыць па рацэ, імя якой — Гісторыя. Асабліва цяжка дайсьці да вытокаў...» Спраўды, так, калі пры гэтым улічыць, што гаворка тут ідзе пра беларускую гісторыю. Менавіта да яе вытокаў, да гісторыі Полацкай зямлі і вяртаецца Л. Дайнека. На шляху былі немалыя цяжкасці, і ў першую чаргу — вялікі недахоп фактычнага матэрыялу, паколькі Полацкі летапіс, у якім паўней за ўсё была адлюстравана гісторыя нашай старажытнай зямлі, не дайшоў да нас. І таму праца пісьменніка, які пажадае даць мастацкае ўзнаўленне полацкай даўніны, будзе нагадваць працу палеантолага: яму прыходзіцца часам па невялікіх рэштках, што засталіся ад дагістарычнай істоты, вызначаць яе вонкавы выгляд і анатомяю. Вось і Л. Дайнека, грунтоўна вывучыўшы гістарычныя крыніцы і навуковую літаратуру і па-мастацку асэнсавыўшы даследаванне, змог убачыць сам і паказаць чытачу жывое аблічча суровай і гераічнай пары, якой для беларускага народа быў пачатак XIII ст. У гэты час Полацкая зямля першай прыняла на сябе разам з народамі Прыбалтыкі напіск нямецкіх крыжакі, якіх Карл Марк называў «псамі-рышарамі». З'явіўшыся ў Ніжнім Падзвінні, яны сталі пагражаць полацкім уладанням Кукейносу і Герцыке. Жорсткая барацьба, якую вёў Полацк сумесна з народамі Прыбалтыкі супроць крыжакоў, і складае гістарычную аснову рамана Л. Дайнекі.

Большасць герояў твора — гэта не выдуманая, а праўдзівая гістарычная асоба, пра якіх гаворыцца ў «Хроніцы Лівоніі», напісанай Генрыхам Латвійскім у 1224—1227 гг. Да іх ліку адносяцца і галоўны герой рамана — князь Вячка. Ён княжыў у Кукейносе, што з'яўляўся крайнім фарпостам Полацкай зямлі ў Ніжнім Падзвінні. Грунтоўчыся на гэтых звестках, аўтар стварыў вобраз мужа і гонар радзімы. Пры першым знаёмстве з Вячкам мы бачым, што яму ўласцівы светлы чалавечы пачуцці, якія выяўляюцца і ў пяшчотце да дачкі Софіі, і ў балючай памяці аб рана памёршай жонцы, і ў шчырай прыязнасці да бліжэйшых памочнікаў... Але ўсё павінна адступіць на другое

Л. Дайнека. Меч князя Вячкі. Раман «Маладосць». 1985. №№ 2—3.

месца — так патрабуе грозны час, дух якога ў поўнай меры і ўвабраў у сабе князь Вячка. І гэта зразумела, бо ён знаходзіўся ў непасрэдным сутыкненні з крыжакі, якія зрабілі спробы прыбраць яго са сваёй дарогі. Удзельны князь, Вячка не замкнуўся ва ўдзельных інтарэсах, заўсёды памятаў, што ён — абаронца ўсёй

самым змагаўся і за родную зямлю. Асабліва гэта добра падкрэсліваецца на апошніх старонках рамана. Узначальваючы ў 1224 г. палачанаў, наўгародцаў і эстаў, якія абаранялі горад Юр'еў, абложаны тэўтонамі, Вячка, цяжка паранены, перад сваёй гераічнай смерцю кідае баявы полацкі кліч «Рубон!» (так першапа-

адно тое, што Уладзімір княжыў у Полацку на працягу трыццаці гадоў да сваёй смерці (факт беспрээдэнтны для таго часу, калі ў рускіх землях бесперапынна мяняліся князі), гаворыць аб устойлівасці становішча гэтага князя ў Полацку, аб узгодненасці яго дзейнасці з полацкім вечам, якое, відаць, паніла яго, бо

эпізодычна. Праўда, у гэтых прамежкавых раздзелах паўстае вобраз Якава Палачана...

За адным разам укажам і яшчэ на некаторыя спрэчныя месцы рамана. Аўтар, відаць, лічыць, што Полацкая зямля ў канцы XII—пачатку XIII стст. была аслаблена ў выніку міжусобнай барацьбы яе князёў. Аднак падзеі 1180 і 1185 гг. паказалі іх адзінства. Нямецкая агрэсія змусіла Полацкую зямлю яшчэ больш згуртавацца. Гэта пацвердзіла і «Хроніка Лівоніі», у якой гаворыцца, што ў 1206 г. полацкі кароль сабраў войска з усяго свайго караляўства і ад суседніх каралёў, сваіх сяброў. Відавочна, што такога не магло быць пры міжусобнай барацьбе. На жаль, Л. Дайнека насуперак указаным фактам даў, калі можна так сказаць, за «мастацкае ўвасабленне» яе, паказаўшы напад Друшка на Свіслацкае княства з усімі яго сумнымі вынікамі. Усё гэта магло мець месца ў сярэдзіне, але не на пачатку XIII ст. Апроч таго, усе эпізоды, звязаныя са Свіслацкім княствам, у значнай ступені абцяжарылі змест твора, засланяючы галоўную тэму яго на доўгі час, нічога істотнага не даючы для яе развіцця. Значным таксама, што ў Полацку ніколі не княжыў літоўскі князь Гінгівіл. Такой асобы наогул ніколі не было, як і не было ў Полацку ўлады «трыццаці старых», пра што гаворыцца ў рамана. Гэтыя думкі ў мэтах фальсіфікацыі полацкай гісторыі былі пушчаны ва ўжытак у канцы XVI ст. польскім гісторыкам М. Стрыйкоўскім. І яшчэ. У канцы X ст. Полацкае княства не ўвайшло ў склад Кіеўскай дзяржавы, як сцвярджае Л. Дайнека ва ўступным слове, а выйшла з яе, сведчаннем чаго з'яўляецца факт сфарміравання ў гэты час полацкай княскай дынастыі Ізяславічаў. Улічваючы шырокую папулярнасць мастацкай літаратуры, пісьменнікі павінны асабліва клапаціцца, каб у іх творы не трапілі звесткі, якія скажаюць гістарычную праўду і якія могуць стаць непажаданым здабыткам шматлікіх чытачоў.

Вельмі важнае месца ў рамана займае вобраз Якава Палачана. У ім увасаблены лепшыя рысы тагачаснага простага люду. Нягледзячы на бясплатныя ўдары жыцця, якія сыпаліся на яго, ён не скарыўся лёсу, як, напрыклад, Чухома, і не звыкся са сваім рабскім становішчам, бесперапынна імкнучыся да волі. Цяжкі прыгнёт на радзіме не забіў у

Надрукавана ў «Маладосці»

ПЕРААДОЛЬВАЮЧЫ ЦЯЖКАСЦІ

Полацкай зямлі. Усведамленне гэтага і з'яўляецца той спружынай, якая кіруе ягонай дзейнасцю. Вячка яшчэ ў дзяцінстве атрымаў уяўленне аб магчымасці роднай зямлі, слухаючы паданні аб легендарным князю Усяславе Чарадзеі, які стаў сімвалам непераможнасці Полацкай дзяржавы. Вячка гаварыцца сваёй прыналежнасцю да слаўтага княскага роду Рагвалодавічаў. Добра разумеючы, што крыжакі, адрэзаўшы Полацкую зямлю ад мора, нанеслі ёй выключна цяжкі ўдар, Вячка клянецца вызваліць Дзвіну. Першыя поспехі крыжакоў не кідаюць яго ў роспач. Наадварот, яны прыводзяць яго да цвёрдага пераканання, што тэўтонаў можна перамагчы толькі вострым мячом і адданнем усіх сіл. Гэта і стала тым галоўным, дзеля чаго ён наладжвае сустрэчы з князем Герцыке Усеваладам, з літоўскім кунегасам Даўгерутам, з наўгародцамі, з эстамі, да гэтага ён заклікае на Полацкім вечы. Праўда, і ён часам недаацэньвае вераломнасць тэўтонаў. Паверыўшы іх хлуслівай клятве, Вячка апынуўся ў варажым палоне. Але гэта яшчэ больш распальвае ў ім нянавісць да крыжакоў, прымушае яшчэ больш сурова помсціць ім. Упэўніўшыся, што яму немагчыма будзе без старонняй дапамогі абараніць свой Кукейнос, ён загадвае спаліць горад, каб не аддаць яго ворагу. Стаўшы князем-ізгоем і апынуўшыся па-за межамі Полаччыны, ён па-ранейшаму застаецца палачанінам. Працягваючы весткі барацьбу з крыжакі ў іншых землях, ён тым

чаткова называлася Дзвіна). Як бачым, Вячку, як і ўсёй Полацкай зямлі, не ўдалося перамагчы крыжакоў, аднак нельга лічыць, што барацьба гэта была дарэмнай. Моцна супраціўляючыся заваўнікам, за якімі фактычна стаяла ўся тагачасная Еўропа, што пасылала ім адборнае рыцарства і найноўшае ўзбраенне, Полацк змог намнога запаволіць варажэе наступленне і, хоць адступіў з Ніжняга Падзвіння, адстаяць сваю спрадвечную зямлю.

Бясспрэчна, пісьменнік, беручы гістарычную тэму, можа пасвойму асэнсоўваць і выкарыстоўваць гістарычны матэрыял у адпаведнасці з пастаўленымі перад сабой ідэяна-мастацкімі задачамі. Аднак, робячы гэта, ён не павінен ісці насуперак гістарычнай праўдзе. Вось чаму, адзначаючы гістарычную праўдзівасць вобраза Вячкі ў цэлым, мы ўсё ж павінны ўказаць і на некаторыя недакладнасці, дапушчаныя аўтарам у абмалеўцы гэтага героя. Найперш хочам сказаць, што нельга ўзвышаць адну гістарычную асобу за кошт прыніжэння другой. Менавіта гэта і дапусціў Л. Дайнека, паказваючы ўзаемаадносінны Вячкі з полацкім князем Уладзімірам, які нібыта больш думаў аб міры з тэўтонамі, чым аб вайне з імі. Ён увесь час знаходзіцца ў канфілікце з вечам, якое то праганяе, то зноў запрашае яго княжыць, падазрона ставіцца да Вячкі, баючыся, што той можа прагнаць яго з Полацка, як ён сам некалі прагнаў адтуль бацьку Вячкі. Але з усім гэтым нельга пагадзіцца. Ужо

няўгодных яму князёў яно не цярпела ў сябе. «Хроніка Лівоніі» называе Уладзіміра галоўным ворагам тэўтонаў, паколькі ён увесь час імкнуўся разбурыць лівонскую царкву. У святле гэтага непраўдападобна выглядае сцэна, калі полацкае веча аддае перавагу Вячку перад Уладзімірам у барацьбе з тэўтонамі і таму прысуджае яму ва ўзнагароду меч Усяслава, які даваўся лепшым ваяводам. Мы лічым, што калі б галоўным героем рамана быў Уладзімір і галоўным месцам дзеяння стаў Полацк, то гэта адкрыла б для аўтара магчымасць лепшага выкарыстання гістарычнага матэрыялу і тым самым больш шматплавна паказаць узаемаадносінны паміж Уладзімірам і яго васаламі Вячкам ды Усеваладам, больш праўдзіва і ўсебакова ахапіць тагачасную рэчаіснасць. Тады, напрыклад, такая падзея, як паход Уладзіміра ў 1206 г. не прамільгнула б ва ўспамінах Вячкі, а магла б перарасці пад прамым пісьменнікам у разгорнутую мастацкую карціну, якая б асабліва яскрава выявіла ўсю складанасць барацьбы з Ордэнам і ўзаемаадносінны Полацка з прыбалтыйскімі плямёнамі. На жаль, гэты ўдзячны матэрыял, як і іншы, звязаны з дзейнасцю Уладзіміра, застаўся далёка не выкарыстаным. На гэта тым больш трэба звярнуць увагу, бо аўтару яўна не хпіла для рамана аб Вячку фактычнага матэрыялу пра гэтага дзеяча, і таму галоўным героем ён, па сутнасці, выступае толькі ў першым і апошніх раздзелах, а ў сярэдзіне твора ён з'яўляецца

І ГОРАДУ ТАКСАМА...

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

чанства, нахабнае і непрымірымае ў абароне ўласнага дабытку, смешнае ў сваіх прэтэнзіях на сучаснасць, культурнасць, адукаванасць. Пісьменнік не шкадуе чорнай фарбы пры абмалеўцы герояў, асабліва Дашы. Вонкава прыгожая, прывабная жанчына часта ўяўляецца нейкай дачвай, да яе няма ні кроплі жаласці і спачування. Валынцін Завейнік і Юрый Карчэўскі, героі рамана Я. Радкевіча «Сутокі дзен», выглядаюць далёка не такімі ваяўнічымі, іх вызначальнае рыса — уменне прывадавацца. Такі тып мешчаніна, думаецца, больш небяспечны, бо яго родавы адзнакі схаваны пад ветлівасцю, далікатнасцю, дзелавітасцю, дасведчанасцю. Стары Луцкі доўгі час нічога заганага не бачыў у паводзінах свайго непасрэднага начальніка (Завейніка) і зяця (Карчэўскага). Толькі тады, калі з ім здарылася ня-

шчасце, якое прымусіла яго сур'ёзна задумацца над жыццём, ён па-іншаму паглядзеў на гэтых людзей, зразумеў, што і сам аказаўся далучаным да іх «патрэбных знаёмстваў». Раман Барысавіч Алмазаў («Доказ ад процілеглага» В. Гігевіча) яшчэ ў большай ступені непрыкметны і сціплы. Сярод крытыкаў нават знайшліся такія, што аднеслі Алмазава да станоўчых герояў, узяўшы пад увагу той факт, што ён бясплатна рамантуе сваім знаёмым тэлевізары. Праўда, чамусьці крытыкі не надалі значэння таму, хто ўваходзіць у кола «знаёмых» Рамана Барысавіча і дзе ён бярэ дэфіцытныя дэталі. Калі Завейнік і Карчэўскі хочаць жыць «прыгожа», з камфортам, то герою В. Гігевіча нічога такога, па сутнасці, не трэба. Не прэтэндуе ён таксама, як шамякінскі Макаед, і на высокую пасаду. Для яго галоўнае ў жыцці — асабісты спакой. І вось гэта, здаецца, вельмі зразумелае

і бяскрыўднае імкненне героя і выдае ў ім мешчаніна. За даннем асабістага спакою ў Алмазава — поўная адмежаванасць ад трывог, якімі жыве сучаснае чалавецтва, абыякавасць да ўсяго на свеце, акрамя ўласнага «я»: «Ён адчувае, што гэтыя шматлікія людзі, якія ідуць яму насустрач, якія абмінаюць яго, гэта як два светлы, якія між сабою і не сутыкаюцца, хоць і існуюць у адной прасторы... І ці не таму ў Рамана Барысавіча — свае клопаты, а ў людзей — свае... І гэта, відаць, добра, бо ўсе непрыемнасці пачынаюцца, калі знікне мяжа паміж тваім асабістым «я» і гэтым усеагульным людскім, што вірыць вакол цябе днём і ноччу, побач і далей, нават за сотні і тысячы верст. Тады, як знікне гэта мяжа, адразу ж і пачынаеш адчуваць... шматлікія беды, якіх, аказваецца, гэтак поўна ў свеце і якія тут жа навальваюцца на цябе, быццам без цябе нічога ніколі не вырасціць... Вось тады і пачынаецца ўсё тое, што даводзіць да істэрый і язваў».

І. Шамякін, А. Асіпенка, Я. Радкевіч і іншыя пісьменнікі даказваюць непазбежнасць параженія мешчаніна ў яго барацьбе з сумленнымі і прынцыповымі людзьмі, прасочва-

юць яго маральную дэградацыю. Без «пакарання» застаецца, бадай, толькі герой В. Гігевіча.

У названых і многіх не названых творах перад намі сфарміраваны чалавечы характары. І вось тут мне бачыцца пэўная аднабаковасць падыходу літаратуры да такой з'явы, як сучаснае мяшчанства. Мележаўскае «я» перарабляе на сённяшні дзень вельмі актуальнае. Наспеў час, калі літаратура павінна паказаць «нараджэнне» мешчаніна, адказаць на пытанне, чаму набываецца чаў і самі рэчы становяцца для некаторых людзей сэнсам існавання, чаму ў нашым грамадстве з'яўляюцца індывідуумы з мяшчанскімі адносінамі да жыцця. Пакуль што мастацкіх спроб растлумачыць гэтыя «чаму» ці хоць назваць іх было мала: «Суседзі» М. Стральцова, «Вечар шчасця», «Такая восянь» А. Жука...

Сёння грамадства, бадай, як ніколі, надае ўвагу духоўным, маральна-этычным каштоўнасцям, набытым папярэднімі пакаленнямі. Калі вёска ўбірае новае досыць асяржэна, выяраючы яго старым, традыцыйным, то горад у сваім імкненні адпавядаць «патрабаванням веку» шмат у чым адмовіўся ад таго, ад чаго нельга

было адмаўляцца. Спяпан Лаўшук слухна адзначае, што захавальніцай народных, нацыянальных прыкмет, адзнак, традыцый выступае вёска, якая пры ўсім прагрэсе, індустрыялізацыі і зменах стаіць намоўна бліжэй да духоўных, маральных асноў народнага жыцця, чым горад. Сучасная літаратура праблему бездухоўнасці, спажывецкіх адносін да жыцця ставіць у адзін рад з праблемай пошукаў гараджанінам маральных крытэрыяў, якія павінны надаць сэнс яго існаванню.

Разорчык, Макрыцкі, Вітала, Люда («Доказ ад процілеглага») ехалі ў горад, каб набыць нешта большае, што магла даць ім вёска, бо з горадам справедку звязвалася разуменне прагрэсу ва ўсіх сферах чалавечай дзейнасці. Нельга сказаць, што спадзяванні герояў увогуле не спраўдзіліся. Горад даў ім веды, спецыяльнасць, работу і г. д., але не зрабіў іх жыццё шчаслівым. Пісьменнік паказвае, што чалавекам страчана нешта істотнае, а менавіта — разуменне, за што трэба трымацца ў жыцці. Горад, які стаў родным домам для многіх тысяч жыхароў вёскі, не здолеў прыняць іх «вясковае» ўяўленне пра дабро, справядлівасць, маральнасць, прыга-

ім любві і павагі да яе, і абарона яе ад заваёўнікаў стала галоўнай справай яго жыцця. І хоць некаторыя ўчынкi Якава малаверагодныя, аднак яны не зніжаюць жыццёвасці гэтага вобраза.

Летапісец Клімента Аднарук прываблівае да сябе сваёй бязмежнай адданасцю справе захавання памяці аб мінуўшчыне роднай зямлі, яе славе, яе выдатных дзеячах. Аднак больш натуральным было б яго знаходжанне ў Полацку, дзе сапраўды вёўся летапіс.

Малюючы вобразы заваёўнікаў, аўтар пазбег аднапланавасці і прасталінейнасці. Кожны з ворагаў мае сваю адметную індывідуальнасць, і ўсе разам яны даюць досыць аб'ёмную выяву смертаноснай крыжачкай сілы. Асабліва выразнымі з'яўляюцца вобразы рыжскага біскупа Альберта і ханіста Генрыха. Біскуп Альберт — гэта тыповы крыжачкі верхавод. Ён прыбыў у Лівонію з цвёрда пастаўленай мэтай «стаць на гэтай зямлі дзюма нагамі», і першым крокам у гэтым кірунку было збудаванне Рыгі, што і з'явілася для яго апорай далейшага пранікнення ў Падзвінне. Свой заваёўніцкі меч ён прыкрывае крыжам прапаведніка «святота вучэння» сярод паганцаў. Хоць часам ён прыкідваецца гуманым, бязлістасна жорсткасць з'яўляецца галоўнай яго зброяй, пра што сведчаць словы: «Сэрца неабходна загартоўваць відовішчам слёз і крыві. Не мяккае, як сыр, а цвёрдае, як камень, патрэбна сэрца ў Лівоніі». Гэтым як найлепш тлумачацца зверствы, учыненыя тэўтонамі над тымі, хто не хацеў пакарыцца «божым служкам», як гэта, напрыклад, было з гольмскімі лівамі, якіх узначальваў старэйшына Ака.

Зусім апраўданым трэба лічыць тое, што героем рамана стаў ханіст Генрых. Менавіта ў ім, як паказвае яго «Хроніка Лівоніі», асабліва добра выявіліся тыповыя рысы крыжачкага ідэолага. На першы погляд яго можна прыняць за белую варону сярод чорнага крыжачкага варання. Сапраўды, ён, у адрозненне ад іншых тэўтонаў, не гоніцца за асабістым узабагачэннем, бярэ на сябе ўвесь цяжар прапаведніцкай дзейнасці. Але менавіта ва ўсім гэтым і крыецца асабліва небяспека Генрыха. Князь Вячка зусім слухна лічыць, што ў адрозненне ад Альберта, які «хоць і ўзяць у тубыльцаў зямлю і волю», Генрых «хоць забраць душу». У гэтым і заключаецца галоўная сутнасць дзейнасці Генрыха. У

яго асобе мы маем закончаны тып рэнегата. Справа ў тым, што ён нарадзіўся не ў Германіі, а ў лясной і балочыстай Латгалі. Вывезены ў маленстве на чужыну, ён быў выхаваны ў духу адданасці рымскай царкве, якую ён лічыць мудрай і святлейшай за ўсё на свеце, і тэўтонам, якія для яго з'яўляюцца самым магутным народам. І ўжо нічога не можа ўзваскрасіць у ім былога латгалскага хлопчыка Пейке: ні вяртанне на радзіму, ні магільны башкоў, ні гукі роднай мовы. Аўтар не баіцца паказаць непахіснасці Генрыха, калі ён, нягледзячы на пагрозу смерці, на ўвесь голас заяўляе пра сябе як пра тэўтона, бо чытач без цяжкасцей зразумее, што гэта не выяўленне гераізму чалавека, які можа загінуць у імя добра, а вынік упартасці фанатыка, апантанага вар'яцкай ідэяй гвалтоўнага навязвання народам адной веры і адной мовы. На прыкладзе Генрыха мы бачым, якой страшнай руйнуючай сілай у руках заваёўнікаў з'яўляюцца рэнегаты. Аслеплены сам, як зазначае Вячка, Генрых хоча, каб і ўсе аслеплі. Сапраўды, стаўшы сам рэнегатом, ён імкнецца ўвесь час пладзіць да сябе падобных, як гэта мы бачым на прыкладзе яго адносін да Вячкавай дачкі Софі. Захопленая ў палон тэўтонамі, яна становіцца ахвярай яго «выхавання». Ганебны ўласны вопыт дае яму надзейныя спосабы адарвання Софі ад радзімы. Перш-наперш ён забівае ў душы князёўную мову крывічоў, якую яна чула з самага маленства. Для Генрыха важней за ўсё змярвіць душу праціўніка, зрабіць яе няздольнай да змагання. І тут паміж ім і Вячкам ідзе духоўны паядынак. Генрых добра разумее, што пераход на яго бок такіх выдатных людзей, як Вячка, можа пацягнуць за сабой і пераход многіх. Аднак Вячка не аддаў Генрыху сваёй душы, застаўся верным сваёй зямлі, сваёй мове. І таму не дзіўна, што Генрых, даведаўшыся пра гібель Вячкі, у шаленстве крычыць: «Ён перамог». Мы лічым, што гэтым супярэчыць эпізод з «жывымі мошчамі», калі падасланы Генрыхам тэўтон павінен быў забіць Вячку. Але ж Генрыху патрэбен быў не мёртвы, а жывы Вячка, толькі з мёртвай душой. Вобраз Генрыха трэба аднесці да ліку лепшых творчых удач аўтара ў рамана.

Не толькі сваімі героямі каштоўны раман. Ён вызначаецца таксама шырокімі і дэталёвымі замалёўкамі жыц-

ця і быту розных пластоў тагачаснага грамадства. Аўтар вядзе чытача ў сялянскую хаціну, на баярскую сядзібу, у княскі палац, на полацкі рынак, знаёміць яго з прыладамі працы сялян і рамеснікаў, узбраеннем і даспехамі тагачасных воінаў, умацаваннямі замкаў, робіць яго сведкам кровапралітных баёў і многага іншага. І ўсё гэта арганічна ўплецена ў агульную мастацкую тканіну твора. У ім добра перададзена характэрная для таго часу атмасфера двухвер'я, калі народ, якому гвалтоўна было навязана хрысціянства і які прыняў яго толькі вонкава, працягваў кланяцца сваім ранейшым багам. Асабліва важна тое, што пісьменнік пазбег саладжавай ідэалізацыі полацкай даўніны, паказаў яе з класавых пазіцый. Мы бачым тут і такіх базлітасных прыгняталнікаў, як баярын Іван, які творыць дзікую расправу над сваімі халопамі. Пісьменнік нават у Вячку падкрэслівае яго грэблівасць да сваіх слуг. Мы бачым і актыўнае супраціўленне паднявольных людзей жорсткаму ўціску, якое часам перарастала ў адкрыты хваляванні. Праўда, іх узначальвалі звычайна не хрысціянскія пастульнікі, як гэта паказана ў рамана, а язычніцкія валхвы, як пра гэта сведчаць летапісы.

Паказаў аўтар сябе і добрым майстрам пейзажнага малюнка. У творы шырока прысутнічае прырода, якая не толькі з'яўляецца фонам, на якім разгортваюцца падзеі, але і адным са сродкаў выяўлення характару і настрою герояў, як гэта мы бачым, напрыклад, у паказе Дзвіны перад пачаткам крыгаходу.

Хоць у рамана Л. Дайнекі і паказваюцца падзеі, якія адбыліся каля вясмы стагоддзяў таму назад, аднак з'яўленне твора на старонках «Маладосці» ў юбілейную гадавіну Вялікай Перамогі над гітлераўскай Германіяй і ў 575-ю гадавіну перамогі пад Грунвальдам вельмі дарэчы. У рамана чытач знойдзе вытокi таго гераізму, якія з асаблівай сілай выявіў беларускі народ у гады Вялікай Айчыннай вайны супроць фашысцкіх заваёўнікаў, што вялі свой крываваы радавод ад нямецкіх крыжачкоў.

Хацелася б спадзявацца, што новы раман будзе Л. Дайнеку добрым грунтам для яго далейшага пранікнення ў полацкую гісторыю, якая даўно ўжо чакала свайго глыбокапраўдзівага і высокамастацкага паказу ў беларускай літаратуры.

Мікола ЕРМАЛОВІЧ.

жосць. Не прыняў і разам з тым не змог прапанаваць раўназначнай замены.

Пошукі ці нават спасціжэнне вядомай ісціны заўсёды пакутлівыя для чалавека. Успомнім, якія неспакойныя думкі і сумненні апанавалі Парфёна Вяршкова, героя рамана І. Чыгрынава «Апраўданне крыві», калі яму раптам спатрэбілася зразумець, дзеля чаго даецца чалавеку «прамежак ад нараджэння да смерці». Пры ўсім недраматызме жыццёвых калізій пошукі ісціны героем В. Гігевіча здаюцца больш драматычнымі ў параўнанні з героем І. Чыгрынава. Тады сам час рэзка размяжоўваў дабро і зло, праўду і няпраўду, пакідаючы за чалавекам толькі права выбару. Цяпер жа «многае ў жыцці... пры жаданні можна апраўдаць... на ўсюкую подласць можна знайсці разумныя апраўданні. Нават навуковыя і лагічныя абгрунтаванні, са шматлікімі прыкладамі з гісторыі...». Гэта больш за ўсё і незразумела Разорчыку.

Ісціна, якую хацеў асэнсаваць перад смерцю Парфён Вяршкоў (жыць—значыць рабіць дабро), не падлягае сумненню. Яна, як даводзіць аўтар «Апраўданне крыві», адпавядае разуменню народа сутнасці чалавечкага жыцця. Ра-

зорчыкава «трэба» таксама выяўляе народны погляд на жыццё (паміраць збірацца, а жыта сей — вучыць народная мудрасць), але яно ўвесь час выпрабавваецца супрацьлеглым «а ці трэба?» і нават абвяргаецца. Жывуць жа многія (і значна лепш!) якраз без гэтага «трэба». Што з таго, што яно дапамагала некалі бацьку і маці, дзеду і прадзеду ў самыя цяжкія хвіліны? Цяпер іншы час і іншыя «ісціны» адкрыліся чалавеку. Больш простыя, лягчэй даступныя...

В. Гігевіч імкнецца асэнсаваць, да чаго можа прывесці занябданне духоўнага вопыту народа, народнай маралі. Будучыню, у якой чалавек адкінуў векавыя маральныя і этычныя забароны, пазбавіўся ўсіх абавязкаў перад грамадствам, сям'ёй, самім сабой, абвясціў асалоду вышэйшай мэтай жыцця, бачыць у другім сваім сне Андрэй Разорчык. Яна ўяўляецца герою не проста непрыватнай — страшнай: «...Стомленыя людзі, як восеньскія мухі, ляннава цягальца ўзлад-уперад, то да залы стэрэакіно, то да навушнікаў з музыкаю, то да бубета, то да будак... Шмат людзей сядзела ўжо проста на падлозе — нехайныя, паўраспранутыя. Яны ўжо нічога не

рабілі, нічога ім не хацелася, а толькі глядзелі перад сабою бяздумнымі вачыма...».

Твор В. Гігевіча, пэўна, самы трывожны ў нашай «гарадской» прозе, ва ўсім выпадку, да гэтага часу не завастралася настолькі пытанне пра негатыўнае ўздзеянне на чалавека горада. Але трывога аўтара «Доказу ад процілеглага» не надуманая, сучасны горад дае для яе падставы.

Да 2005 года, па прагнозах сацыёлагаў, працэнт высковага насельніцтва ў Беларусі скараціцца да 29—30, таго аптымальнага мінімуму, які неабходны ў нашых умовах, калі верыць вучоным, для вядзення сельскай гаспадаркі. Значыць, у бліжэйшыя два дзесяцігоддзі стануць гараджанамі яшчэ каля 10 працэнтаў жыхароў вёскі. Горад разрастаецца і адначасова цягнецца ўгору, рашуча адмовіўшыся ад драўляных дамоў, якія вызначалі яго даваенны і да пэўнага часу пасляваенныя воблік. Па сутнасці, сёння хуткімі тэмпамі фарміруецца горад новага тыпу, вонкава і ўнутрана вельмі не падобны да ранейшага. Думаецца, наша проза, расказваючы пра чалавека ў складаным сучасным свеце, нешта істотнае павінна ўжо даваць і гораду.

Тысячы пасланцоў беларускай камсамолі ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі. Адны з іх атрымалі высокія ўзнагароды Радзімы за працоўныя поспехі ў гады першых пяцігодкаў, другія — за ратныя подзвігі і мужнасць на франтах Вялікай Айчыннай вайны, гераізм, праяўлены ў партызанскіх атрадах і падполлі. Трэція адзначаны за доблесць у час аднаўлення разбуранай фашыстамі гаспадаркі, асваення цаліны, будаўніцтва Байкала-Амурскай магістралі, іншыя добрыя справы. Аднак асабліваю важкасць ўзнагароды

на тэрыторыі раёна ў партызанскіх атрадах было восьем камсамольскіх арганізацый, якія аб'ядноўвалі больш як 200 камсамольцаў. Важную ролю ў актывізацыі дзейнасці моладзі меў маскоўскі партызанскі атрад імя Мікалая Гастэлы, што быў накіраваны ў тэтэўшыя мясціны летам 1942 года, і на базе якога ў кастрычніку сорок трэцяга была сфарміравана 121-я партызанская брыгада імя А. Ф. Брагіна, сакратара Мінскага падпольнага абкома партыі, гераічна загінуўшага ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

ЗА МУЖНАСЦЬ, ЗА ДОБЛЕСЦЬ

краіны набываюць тады, калі імі адзначаюцца цэлыя калектывы. Камсамольскія арганізацыі рэспублікі ў гэтым сэнсе не выключэнне. Тры з іх з'яўляюцца ардэнамі.

Першая — Любанская... За мужнасць і адвагу, праяўленыя камсамольцамі і моладдзю ў гады Вялікай Айчыннай вайны, актыўную работу па выхаванні моладзі і ў сувязі з 50-годдзем ВЛКСМ Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 25 кастрычніка 1968 года Любанская раённая камсамольская арганізацыя ўзнагароджана ордэнам Айчыннай вайны I ступені.

Раскаж пра гэты шматтысячны калектыў адкрывае кнігу «Ордэны на сцягу», якую выдавецтва «Юнацтва» выпусціла ў сваёй папулярнай серыі «З арлінага племені». Аўтар нарыса «У адным страі бацькі і сыны» Фёдар Майсейшын знаёміць чытача са слаўнымі справамі любанскай камсамолі, пачынаючы з першых гадоў Савецкай улады. Аднак асноўная ўвага падначалена таму, каб паўней і глыбей раскажаць пра гераізм і мужнасць юнакоў і дзяўчат у барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Ажываюць шматлікія эпізоды змагання з ворагам, паўстаюць воблікі дзесяткаў камсамольцаў, для каго ў суровы час паролем паўсядзённага жыцця стала мужнасць. Феня Конава, помнік якой пастаўлены ля ўезду ў Любань, была адной з іх. Папаўшы ў фашысцкую засаду, нягледзячы на жудасныя катаванні, яна не выдала месца знаходжання партызанскага атрада. Пасмяротна адважныя дзяўчына яшчэ ў 1942 годзе была ўзнагароджана ордэнам Леніна.

Гераізм юнакоў і дзяўчат на Любаншчыне, падкрэслівае аўтар, быў з'явай масавай. Ужо ў канцы сорок першага года

З'яе ордэн і на сцягу Наваполацкай гарадской камсамольскай арганізацыі, якая адзначана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга за вялікі ўклад у будаўніцтва Наваполацка, нафтапрадукцыйнага завода і хімічнага камбіната... Пра справы яе прадстаўнікоў, камсамольцаў канца пяцідзсятых — шасцідзсятых гадоў і тых, хто прадаўжае справы сваіх старэйшых таварышаў, раскажа ў нарысе «Прыдзвінскі дуд» пісьменнік Уладзімір Ліпскі. Пра наваполацкіх камсамольцаў гаварылася шмат, ім прысвечана нямала кніг, не кажучы ўжо аб нарысах, таму аўтар знайшоў адзіна правільны шлях — пазнаць прасочвае найбольш важныя падзеі з пераўтварэння Надзвіння і праз іх раскрывае воблік лепшых нашых сучаснікаў. У якасці прыкладаў выкарыстоўваюцца ўрыўкі з твораў народнага паэта Беларусі Пімена Панчанкі, Генадзя Бураўкіна, Валяціна Лукшы, які ў той час быў на будоўлі камсогтам.

Героі нарыса Аляксандра Леанаўца «Агонь запальваецца ад агню» — юнакі і дзяўчаты Лунінецкага раёна. На сцягу мясцовай раённай камсамольскай арганізацыі таксама ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга. Яна адзначана высокай урадавай ўзнагародай за актыўны ўдзел камсамольцаў і моладзі ў меліярацыі зямель Палесся, за поспехі ў вытворчасці сельскагаспадарчай прадукцыі. Пра іх гаворыцца шмат цёплых і ўхвальных слоў, ім прысвечаны і роздмунна-публіцыстычныя і пранікнёна-лірычныя радкі.

Прадмову да кнігі напісала былы першы сакратар ЦК ЛКСМБ, намеснік Старшынні Савета Міністраў БССР Н. М. Мазай.

Л. ІНІН.

ГАРТАВАНЫ ТРЫМА РЭВАЛЮЦЫЯМІ

«Наш слаўны зямляк, саратнік і сябра У. І. Леніна, П. М. Лепяшынскі прайшоў разам з партыяй вялікі жыццёвы шлях, загартаваўся ў гарніле трох рускіх рэвалюцый. Ён з'яўляўся прадстаўніком «старой гвардыі» большавікоў, якая сваёй паўсядзённай гераічнай працай стварала Расійскую сацыял-дэмакратычную рабочую партыю, упарта змагалася пад кіраўніцтвам Уладзіміра Ільіча супраць розных праяўленняў апартунізму, за адзінства яе рады» — так характарызуе ўядамага рэвалюцыянера, партыйнага і савецкага дзеяча аўтары-складальнікі альбома-нарыса «Панцеляймон Лепяшынскі», выпушчанага выдавецтвам «Беларусь» па заказе творчай студыі «Фота і жыццё» Саюза журналістаў БССР, Р. Булацкі і А. Садоўскі.

Старонкі выдання — падрабязны расказ пра чалавека, які ўсё жыццё прысвяціў служэнню партыі, барацьбе за лепшую долю народа. Шмат гаворыцца аб пачатку рэвалюцыйнай дзейнасці П. Лепяшынскага, загартоўцы яго ў час рэвалюцыйных бітваў, вялікай ўвагі звернута на паказ шматграннай работы пры Савецкай уладзе. У прыватнасці, стварэнне ў 1918 годзе першай у Кармянскай воласці на Гомельшчыне большавіцкай арганізацыі і вопытна-паказальнай працоўнай школы-камуны, журналісцкая і рэдактарская дзейнасць П. Лепяшынскага.

Раскаж дапаўняюць фота, узятыя з Цэнтральнага дзяржаўнага архіва кінафотэфондакументаў БССР і сямейнага архіва В. Б. Лепяшынскай.

П. КАСЦЕНКАУ.

Вера ВЯРБА

Травы і дзеці растуць уначы—
Некалі чула такую прыкмету.
І атасніцца зямлі далячынь
Снамі маленства шчодрога лета.

Хто не ўздыхаў аб шчаслівай пары,
Марыў у казку вярнуцца употай,
Дзе, як навае, ляціш да зары
У несканчоным імкненні палёту.

Лёгка і плаўна паветра нясе,
Вось небакрай адступае бязгучна,
Бы раскрывае табе пакрысе
Волю жыцця і яго неўміручасце.

Можа, адсюль западае ў душы
Прага адкрыццяў нязнаных прастораў,
Мара палётаў да новых вяршынь,
Дзе пасміхаюцца ласкава зоры.

Можа, таму касманаўтам у снах
Сняцца радзіма і маці дагэтуль,
Рэкі без назваў, пакосы ў лугах,
Травы маленства шчодрога лета.

ВІШНЯ

На ўскраіне мілай, ля возера,
Шлях з горада ў вёску прамы.
Вясновае квецень. Бульдозеры
Драўляныя валяць дамы.

Будоўля па плане намечана
У гэтым раёне старым,
Ад ранку да позняга вечара
Руйнуюць машыны двары.

Халупы змятаюць на смецце
І з памяці назаўжды,
Вось толькі сумуюць у квецені
Пакінутыя сады.

Пад карань аджыўшае зносіць
Для новабудовлі прасцей,
А дрэвам—пара пладаносіць,
І кожнае мае цвіце.

Хлапец, да работы увішны,
Бульдозер свой з месца скрануў
І вокам на белую вішню
У шчырым здзіўленні зірнуў.

Высокая, гордая станам,
Яна не стаяла—плыла,
Як воля жыцця, апантана
Насуперак лёсу цвіла.

І росныя кроплі-імгненні
Гарэлі ў аблоках галін,

Былі ў ёй агонь ачышчэння,
Свята пранікнёных хвілін.

Была ў ёй красы непаўторнасць
І радасць, і смутак былі,
Вясновага дню жыватворнасць,
Магутныя сілы зямлі.

Так хлопцу ад болю ці стомы
І сонца не стала відно,
Ён родную вёску успомніў,
Якую пакінуў даўно.

Даўно прытуліў яго горад.
Усё, аб чым марыў, здабыў,
А тут перасмягла у горле,
Бы нешта навекі згубіў.

Ён доўга стаяў непрыкметны
Адзін ля чужога жытла,
А вішня, як песня над светам,
Плыла па вясне і цвіла.

Наладжу я ў хаце
Бабуліны кросны,
Каб выткаць свае
Закаханыя вёсны—
Узорам пялёсткаў
І колераў мая,
З блакітных адценняў,
Што памята згадае.
Я б выткала сонца
Гаючыя промні,
Лугоў красавіцкіх
Шырокія поймы,
Сляды ручайнак,
Што знікнуць паспелі,

бязрозавы поўдзень,
Туман акварэлі...
Ды мне не саткаць
Залатыя палотны.—
У хаце маёй
Па табе адзінота.
Яшчэ красавік
Не садзіўся за вёсны,
Далёка мае
Закаханыя вёсны.

КРЫНІЧКА

З-пад каранёў глухих крынічка
Справак чулася ледзь-ледзь,
Снег не сышоў, але бруснічнік
Пачаў на сонцы зелянець.

Прыкметны ўжо ў дыханні бору
Прадвесня водар малады,
Ля ручайкі, як узоры,
Адны птушыныя сляды.

Іду сцяжынкай аднаўлення,
Трапляю ў заячы слядок,
Бруць крынічка на здзіўленне,
Прабіўшы снежавы грудок.

Тут час нікога не састарыў,—
Заўважу з лёгкаю журбой,
Падношу мяккі снег да твару,
Крынічнай мыюся вадой.

Так сэрца радасна заб'ецца
На сойкі ветлівай ускрык.
Сюды прыходзіў, мне здаецца,
Вясёлы месяц сакавік.

Ён нахіліцца меў спакусу,
Далоні грэючы ў вадзе,
Смяяўся твар яго бяззусы
І свет вакол памаладзеў.

З РАБОЧАГА СТАЛА ПІСЬМЕННІКА

АНЕМ Рагнеда намагалася не думаць пра Уладзіміра, каб не адчулі яе напружанасці дзеці альбо праніклівае вока дваровых людзей не заўважыла яе скрытых намераў. Патаемна рыхтуецца помста: нечаканай маланкай абрушваецца яна на ліхадзейную душу; ужо забылася тая душа пра свае грахі, ужо лёгка ёй, светла сярод прарослых травой магіл, уяўляе яна сябе чыстай, любімай багамі — васьм тады і крушыць яе адплата, і ўспыхвае ў вачах пагібельны жах — і прыходзіць хвіліна ўрачыстага свята для мсціўцы. Галоўнае, таёмна, якая гром сярод яснага неба, гэта страшней за ўсё—навучыў Уладзімір воўчым сваім скокам на Полацк. Як ён, гэтак жа і яму...

Ночку ж, калі ніхто не мог падглядзець у вачах бляск злой радасці, падслухаў цяжкую хаду помсвай думкі, уяўленне адкрывала ёй дакладнасць кожнага руху, у блізкай ужо расплаце з князем. Яна ўспамінала звычайкі Уладзіміра, ягоны п'яны, юрлівы позірк, маўклівае — кіўком—завыванне ў спальню, шчоўканне пасовай спражкі, грук мяча, кінутага на стол, а на поясе разам з мячом вісіць нож. Меч яна не возьме — не па яе руцэ меч князя, а нож — шырокі, завостраны з абодвух бакоў — мякка ўвойдзе ў жорсткае князевы сэрца... Свечкі будуць гарэць на сталі, праз расчыненыя дзверы спальні яна будзе сачыць, як аплываюць агеньчыкі да дна срэбных падставак. Князь хутка засне; кроў у яго гарачая, у сне ён скідае покрыва, раскідае рукі... Яна схакае, пакуль не замруць аблашчаныя гарэлкай ягоныя воля і чуйная, як у ваўка, насцярожанасць. Тады яна падымецца, пройдзе да стала, выцягне з пазалочаных похваў іклы і вернецца да мужа... Ён спіць, не чуваць яго дыханне, лёгка ўдзімаюцца ягоныя грудзі, і ў змроку пакоя яна ўбачыць цёмную круглую плямку над сэрцам. У гэтую плямку і скіруе яна вастрыё нажа, і ён увойдзе, увойдзе ў сэрца, а праз вузкую іклавую шчыліну вылеціць уладальніца, плямленая чужой крывёй душа... Потым яна прыйдзе ў пакой да дзетак, абцалуе іх і там дачакаецца ранку. Запунсавее неба, пракрычаць пёўні, васьм тады яна выйдзе на ганак і крыкне заспанай лянйвай варце: «Гэй, варта, воі кіеўскія, зірніце, нешта маўчыць сонейка ваша — князь Уладзімір Святаслававіч!». І яны кінуцца глядзець і не паверца сваім вачам, пачнуць клікаць: «Князь, князь! Князечка!» — заравуць, раз'ятрацца і пасякуць яе мячамі, і смерць для яе будзе прыемнай і лёгкай, бо грэх жыцця з забойцам бацькоў ёй даруецца назаўсёды...

Цяпер, бачачы сэнс і мэту, ведаючы сваю будучыню, Рагнеда ўпершыню за кіеўскія гады павесялела. Прагна лавіла яна кожную хвіліну радасці, а радасць і сама пайшла да яе — усё навокал з'іначылася, ажыло, быццам абмывае святой, выпрашанай залевай, жывой вадой, якую лье з нябёсаў багіня Мокаш.

Констанцін ТАРАСАЎ

Адна з цікавых старонак нашай гісторыі — дзесятае стагоддзе. Набрала сілу старажытнаруская дзяржава, разрозненыя плямёны з'ядноўваліся ў адзіную цэласнасць, складалася агульнаруская свядомасць, узніклі гарады, дзейнічалі людзі, жыццё і справы якіх і сёння прыцягваюць нашу ўвагу: Святаслаў, князь Уладзімір, Дабрыня, Яраполк, Яраслаў Мудры... У шэрагу гістарычных асоб таго часу знаходзіцца і полацкая князёўна Рагнеда. Гэтай жанчыне лёс нананавуў прайсці ўсе кругі пакут. У яе на вачах забілі бацькоў і братаў, жонкай Уладзіміра яна стала праз гвалт, няўдала помста мужу павярнулася вечным расстаннем з дзецьмі і ссылай у глухое ў той час Заслаўе. А там ёй прыйшлося спазнаць новы здзеки: яе сілаю пастрылі ў манашні, адлучыўшы такім хітрым чынам ад жыцця.

Нядаўна я скончыў працу над аповесцю пра тых часы — «Тры жыцці Рагнеды». Урывак з гэтага твора прапаную чытачам «Літаратуры і мастацтва».

Аўтар.

Быццам бы стала вясёлка, перакінуўшы зіхоткую дугу з нудлівага кіеўскага прадмесця, з сумнага сяла ў таямнічую, прыгожую зямлю, дзе чакаюць кожнага бясконцы радасці, шчасце, пакой. У хаце загучаў смех, прытуліліся да Рагнеды дзеці, калі заходзіла сонца, збіраўся вакол яе ўвесь двор, і доўга цягнуліся вясёлыя вясчоры, нагадваючы Рагнедзе полацкія вечары ў бацькоўскім палацы. Толькі Рута са здзіўленнем паглядзела на княгіню, не разумеючы нагоды нечаканай яе веселасці. Але нікому на свеце не жадала Рагнеда раскрываць сваю тайну. Даведаюцца. Прыйдзе час, помста ўчыніцца — і ўсе зразумеюць, што азначаў гэты яе смех—вартанне да

сябе. З увагай пачала Рагнеда слухаць пагудкі пра справы Уладзіміра, пра поспехі новага паходу. Адно займала яе — як хутка вернецца войска і разам з ім Уладзімір, каб легчы ахвярай на шлюбнае ложка. Пасля паходу, нагуляўшыся з дружнай у Бераставе, наведваючы іншыя жонак, прыйдзе князь падарыць карот-

смелы, надзелены быстрым розумам — можна было б ганарыцца такім князем і такім мужем, але на ім кроў, ён увесь запырсканы крывёй, з галавы да пяці ён у крыві, наліты ёй, як цурбан, на якім адсякаюць галовы. Яму і падабаецца крывавы ручай, ён плыве па ім у Кіев: гэта ў яго ад бабкі, якая парэзала пяць тысяч драўляна, ад бацькі князя Святаслава, які дзесяць тысяч палонных балгар насадыў на калы, а яшчэ дзесяць тысяч прыбіў цвікамі да крыжоў. А Уладзімір адну кроў змывае новай. «Неабходна ламаць нягнуткія хрыбціны! Непакораны — значыць ворагі!» І што — пакланіцца яму за ягоную славу заваўніка і пераможцы? Ці павінна спыніць яе руку пашырэнне дзяржавы, сцішнасць плямёнаў перад бляскам узнесеннага Уладзімірам мяча? У чым для яе сэнс пакоры і паслухмянасць зямель ягонай адзінай волі? Для яе ён не князь, ён для яе кат. Так, праніклівыя вочы мае Уладзімір, адзінай бачыцца яму ў неабсяжнасці даляглага дзяржава, але што ад гэтай неабсяжнасці ёй? Яна адрынула ад княскага жыцця, яе розум не патрэбны яму, ён абыякавы да пакут яе сэрца, жонка ратава больш значыць у курнай сваёй хаце, чым яна ў палацы Уладзіміра. Яна і не жыве там, ён трымае яе на самоце ў загарадцы, як злоўленага крывіцкага звярка. І збегчы ёй няма куды — толькі разам з ім з гэтага свету...

Аглядаючы свае даўнія ночы з Уладзімірам, Рагнеда адзначала, што ніколі не шаптаў ён ёй «каханая!» ці «кахано!», ніколі не спытаўся, што ў яе на сэрцы, чым засмучана душа, і жаласлівага слова, клепатлівага дакранання ягонай рукі не магла яна згадаць ні ў адно са спатканняў. Не было добрых праяў, не стаялі яны перашкодай на яе шляху да помсты. Няхай любіць яго дружина, няхай любяць яго аблашчаныя ім вестуны, няхай любяць яго тыя, каго ён любіць. А паланянкі, прыдушаныя, падманутыя, не павінны любіць і трываць, павінны паўстаць, бо цяжкім сэрцам пакут — гэта сама смерць.

Усё мае канец, закончылася і Рагнеда доўгае чаканне. Войскі ўзялі Корсунь, князь з высокага берага аглядзеў прастору Чорнага мора, паслухаў тужлівыя крыкі чаек, у знак далучэння Таўрыі зачэрпнуў шлемам марской вады, правёў каня па пеннай хвалі прыбою і павярнуў палкі і дружыну ў зваротны шлях да Кіева. Вось ён у горадзе, ужо сустрэлі яго баяры, ужо гудзе разгулам княжакі двор у Бераставе, выюць там

Ва ўсім жыве вясны прысутнасць,
А значыць—і ў быцці маім,
Нібыта зрушыў час нячутна
Без шкадавання аб былым.

І смутак дзён, і жаль прачуты
Адыдуць хутка назаўжды,
Як адыходзіць месяц люты
Хмурынкай весняе вады.

І юбілеі, як хаўтуры,
Пазначаны актывам людным—
У непасрэднасці натуры,
Па мэтазгоднасці прэлюдыі.

А колькі тут прамоўцаў штатных,
Што большасць слоў сплыве
бясследна,
Сяброў адданных і заўзятых,
Прыяцеляў на час бяседы!

Паміж чужых і блізкіх твараў,
Знаёмых позіркаў узнёслых
Пад ценем славы ў юбіляра
Душа нудзіцца на нябёсах.

Ад анекдотаў да гісторый—
Усё было і безліч будзе.
Жывуць пазты з алегорый,
Хай судзіць час інакш, чым людзі.

І ўсё ж у будучыні месца
Хаця б радку накіравана:
Не на гады жыцця—на месяц,
На дзень, паззіяй абраны.

Як невядомы нам патомак
Парой натхнення вечаровай
Адкрые свет—забыты томік,
Спазнанага з маленства слова.

Яму ў пачуццях адгукнецца
І боль, і чуд, не раз апеты.
Успомніць ён крывінкай сэрца
Сабрата, што не знаў дагэтуль.

Гадзіны працы ў цішыні,
на досвітку,—

Даступна нават мне
Спакою неацэннасць,
Як працянаюся
З птушыным летнім посвістам,
Нібыта да пачатку
Першай змены.
А ранак свежы і жыццём бадзёры
Мяне вітае дабрывнёю друга,
Па вуліцах
Першапраходцам горада
Пачаў тралейбус
Несканчонасць круга.
Ужо метро адкрылі.
Хутка хлыне
Сюды галоўны пасажыр—
Наш люд працоўны,
І паязды падземных ліній
У гэты час
Звычайна перапоўненыя.
Зайздросчу ўпотаі тым,
Каго чакае на заводзе
Станок і родны цэха шум,
У працы несціханы,
Дзе ўсё дакладна,
Як пара ў прыродзе,
І прадугледжана
Заданнем плана.
Мяне ж і ў радасці
Трывожыць кожны ранак,
Дзень невядомы вынікам у працы.
Натхненне, ты прыходзіш нечакана,
А можна і зусім
Цябе не дачакацца...
Радок, дзе твой пачатак доўгі!

Пакутна слова
Думкамі вярэдзіць.
Цішыце вуліца.
Ад'ехалі на чорных «Волгах»
Чыноўнікі—мае суседзі.
Пакуль апоўдзень
Праспявае зvonкі,
Праз двор пльывуць
Па справах гаспадаркі
Уладныя маіх суседзяў жонкі,
Высока прафесійныя кухаркі.
Заняты горад буднямі тыпова,
Ды надзівіцца не змогу ніколі
Складанасцям
І прастаце жыццёвай,
Што назіраю раніцай міжволі.

КУПАЛЛЕ

Спрадвеку жыта
Сеялі і жалі,
Хоць край не славіўся
Зямлёй багатай.
Шмат продкі нам пакінулі
У спадчыну,
І ўсё ж—купалле—
Любімае майго народа свята.
Жывуць у песнях
Дзіўныя паданні,
Што ў даўніну
Сумелі людзі скласці,
Гарыць Купалля ноч
Надзеем кахання,
Квітнее таямнічай кветкай шчасця,
Пяшчотая цнатліваю дзявочай,
Рачулкай ціхай,
Па якой вянкі спываюць,—
Між берагоў

Святло купальнай ночы
Зачараваны чэрвень разлівае.
Мядова пахнуць
Травы на пакосах,
Блішчыць, як месяц,
Прыдарожны камень,
Буйнымі зорамі
Купалля росы
Успываюць і патухаюць самі.
Ля вогнішча
Ігрышча з карагодамі.
Агонь трапеча
Варажбаю ночы,
Як мне хацелася
Па звычай народнаму
Праз полымя
Адчайна пераскочыць...
З усіх жаданняў,
Незваротна страчаных
Яно ва мне
Да скону будзе біцца.—
Агонь таксама—
Нашых продкаў спадчына
Са старажытнасці
І таямніцы.
Люблю гадзінамі
Любым надвор'ем
Сядзець ля вогнішча,
Ці ў печ падкідваць дровы,
Глядзець на полымя
І адчуваць, як паступова
Усё забываецца:
І радасці, і гора.
Спакойна на душы
Ля роднага цяпла
І мроіцца дасхочу
Пад бег хвілін святальны,—
Да той пары,
Як высахнуць на сонцы дабля
Сцяжынкі непаўторнай ночы,
Маёй, Купальнай.

скамарошавы ражкі, льецца віно, улагоджваюць ласкамі базавых сябрукоў князя распусныя дзеўкі... І значыць, з дня на дзень наведзе ён жонку сваю Гарыславу. Наслухаецца сабе славы, стоміцца ліхой веселасцю і, змораны, у нейкую пахмельную раніцу прыгадае, што ёсць у яго яшчэ непазбежны, цяжкі абавязак — нудзіцца аб ім на беразе ціхай Лыбедзі лагодная Рагнеда з чарадой дзетак, трэба і іх абдарыць іскаркай любові... Цяпер лік пайшоў на дні. Рагнеда казала сабе: воль сёння ён паехаў да Мілалікі і зараз лашчыць яе; воль ранак прабіваецца ў акно—ён ад'язджае. І зноў ноч — сёння ён у готкі Адзілі. Воль ён спіць, раскінуўшы рукі; воль сонца ўзнялася і прыпыніла спатканне... А сёння ён паедзе да Аловы, да сваёй першай жонкі, якую далі яму варагі, каб ён, выгнаны Яраполкам з Ноўгарада, не сядзеў сумным уцекачом, і яшчэ на тое, каб назаўсёды запомніў іхнюю дапамогу, клопат, прыхільнасць і запрашаў на няскораныя гарады, выплачваючы па дзве грыўны з кожнага захопленнага двара і аддаючы ім з гэтага двара баб і дзевак. Ён прадаў ім Полацк, Смаленск, кіеўскія слабоды, і Яраполка забілі таксама яны, а калі яны ўсё гэта зрабілі, ён пазбавіўся ад іх, адаслаўшы ў Візантыю, адкуль ім ужо не суджана было вярнуцца жывымі. А гэтая асвятліўшая яму выгнанне Алова, якая зацяжарыла за дзевяць гадоў толькі аднойчы, прыняла яго, як лёс, і трывае, трывае... Але, сёння Уладзімір паедзе да Аловы, паглядзіць на галаве свайго першынца Судзіслава, які аказуўся кволым і нямоглым, быццам прыняў на сябе адбітак гаротных дзён бацькі, увесь ягоны смутак і тугу, а потым ён сядзе вачэрца з Аловай і будзе наліваць сабе і піць, піць, пакуль не сядзе ноч, і тады ён пакліча Алову ў спальню... Але на гэты раз Рагнеда памылілася — князь прыбыў да яе.

Вечарам узнікла пыльнае воблака на дарозе ад кіеўскіх гор; прымеціўшы яго, умомант узбадзёрыліся прываротнікі, ліха выскачыла варта, бабы замітусіліся — едзе! Едзе Уладзімір Святаслававіч да жонкі Хутка апранулі ў святлочае дзетак, сама Рагнеда прыбралася ў падрыхтаваны для гэтага дня ўбор. У ім, як ёй думалася, яна і смерць сваю сустрэне заўтрашнім ранкам. Ніколі яна так не прывячала князя, як у гэтую сустрэчу, выйшла за вароты, пакланілася, нізка пакланілася, дакранаючыся рукою да зямлі — дзякуй табе, маці-сыра-зямля, што прывяла князя да смяротнага ложка! Уладзімір спрытна саскочыў з каня, прыблізіўся да яе павольнай хадой, некалькі здзіў-

лены нязвычайнай пашанай, і раптам весела засмяўся — ох, і прыгожы Уладзімір, ганарлівая ў яго сіла; нават шкадаванне калынула Рагнеду, што не выпала ім злюбіцца — ён засмяўся, абняў яе і пацалаваў. Але халоднымі здаліся ягоныя губы, літасць пырнула ад гэтага холаду, і спатканне пайшло па старой завяздзёнцы. Ён пагуляў з дзецкімі, селі да стала, Рагнеда паднесла мужу чару, ён адпіў і вярнуў ёй адпіць за сустрэчу пасля расстання. Спачатку яму і гаварыць было не ў ахвоту — нагаманіўся на пірах, маркотна было паўтараць усё для жонкі, але пасля некалькіх чаш князь ажывіўся і пачаў расказваць пра паход, асаду Карсуні, пра далёкія выгады перамогі: захаваюцца Васілій, задумаюцца ягоныя раднікі, атрымаем уступкі, узмоціцца паўднёвы рубаж, адчуваюць нашу перавагу і прыціхнуць печанегі... Рагнеда слухала, згаджалася: князь разважыў талкова, так усё і стане, як ён гаворыць, у дзяржаўных справах ён многае ведае наперад, свайго не ўпусціць. Але і ён не ведае ўсяго — не ведае ён, што далёкіх выгод ад сваіх удач яму не ўбачыць, як і блізкіх; наўрад ці ўбачыць ён золлак... Воль сонца хаваецца, і разам з ім гаснуць жыццё князя і яе жыццё. Гэтая няўхільнасць, непазбежнасць ягонай смерці, яе пагібель, немінучыя няшчасці і пакуты дзяцей, якім на досвітку выпадзе сіроцтва, маркоцілі яе, ёй хацелася, каб ён адчуў незвычайнасць гэтага вечара, углядзеўся ў яе вочы, убачыў яе боль, журботу, суровасць, зразумеў свае грахі, неадмытую кроў і пакаяўся, сказаў хоць бы малое слова клопату і суцяшэння, сардэчнае слова жалю... І яна даруе, у яе рука не падымецца, калі яна ўбачыць у ім спагаду і літасць...

Рагнеда чакала гэтых выратавальных слоў; у думках яна прасіла: «Апамытайся, князь! Не губі сябе і мяне!»; аднаго добрага слова, аднаго чуйнага ўздыху было б дастаткова, каб зламалася яе рашучасць. Але ён, апантаны сваімі думкамі, спакушаны бляскам сваіх песняў, гаварыў пра візантыйцаў, балгар, печанегаў, імператара, пра новы паход на вяціцаў і голядз, і нішто іншае не кранала цяпер ягоную душу... Раптам ён успомніў пра дзяцей і схваціў зірнуць на іх сонных. Вярнуўся — і зноў: балгары, дружына, вяціцы, даніна, Царград, Таўрыя, яцвягі. Потым зірнуў на Рагнеду, неяк пажадліва ўсміхнуўся, выпіў апошняю чарку і ўстаў: «Ну што,

спяць?» Яна кінула: «Пара!» Князь сам патыкаўся насустрэч смерці...

Воль ён зняў пояс, паклаў на стол меч і нож. Воль яна ідзе ў спальню; падае на падлогу сукня... Ох, як труна, халодны іх шлюбны ложка. І навошта прымаць гэтае апошняе катаванне блізкасцю. Але ніяк не абысціся без гэтай пакуты, і гідлівасць сваю трэба ўтаіць. О багі мле, дайце сілу вытрымаць холад князевых рук, цяжар ягонага цела. Стукае, калюцца ягонае сэрца за панцырам рабраў. Трэба правесці па іх пальцамі, шукаючы зручны ўваход для нажа. Воль яны, лагчынікі паміж рабрамі. Так, усе прыступныя, не толькі князь Рагвалод, яго жонка і сыны! У кіеўскага князя такая ж тонкая скура... Воль блішчаць ягоныя вочы, у іх б'ецца юр, асляпіў ён князя Уладзіміра, жудасна глядзець зараз на гэты твар; лепш заплюшчыць вочы і перачакаць час ягонага шаленства, нічога не бачыць... Воль ён дышае стомленымі ўздыхамі пераможцы. Пэўна, прыемна князю, што ён аддаў сваю гадавую даніну Гарыславу і цяпер зноў незалежны ад яе да наступнага лета, і ўжо блачаца яму новыя людзі, новыя землі, чуюцца покліч іншых спраў. Воль ягоная рука лянвівым, сонным рухам прапаўзла па яе цэле, кранула грудзі. Усё, ён закінуў рукі — змарыў яго сон. Спі, князёйка, спі! Лёгка будзе твая смерць, без тых мук, якія зведалі мае бацька і маці, не ўбачыш ты пагібельны нож, не закрычыш, глядзячы на сваю дачку пад гвалтоўнікам на саломе, не пырскане на тваіх вачах юная кроў сыноў. Лёгка табе ўсё давалася, нават смерць ідзе да цябе непрыкметна, жалючы, не тое, што да іншых. Вачэй не паспееш расплюшчыць, а ўжо там — на тым свеце...

Ціха ў хаце, у суседнім пакоі патрэскае, дагараючы, свечка. Трэба новую запаліць, думае Рагнеда, рука схібіцца ў цемры. Яна ўстае. Уладзімір праз сон нешта мармыча; ёй здаецца: «Куды ты!» — «Свечку запаліць, — адказвае яна. — Не бачу цябе». Рагнеда падыходзіць да стала, запальвае ад слабеючага агеньчыка свечку і, накапаўшы воску, ставіць свечку каля нажа. Злавесна цямнее залатая дзяржальня іклаў. Уззяць бы іх... Не, не трэба спяшацца, яшчэ не час, не ўцячэ Уладзімір, няма куды сысці князю, капішчам стане іх ложка, а ён трэбай — прагнуць багі ягонай крыві, будзе для іх вялікая радасць. Воль даг-

рыць тонкая свечка — тады і пара; няхай жыве, пакуль яна свеціць, няхай дышае князь, пакуль паглынае цэру памінальны агеньчык.

І ўвесь час, пакуль свечка аплывала васковымі слязьмі, калыхаліся перад вачыма Рагнеды нейкія чырвоныя плямы, слаба выступалі праз іх знаёмыя твары — яна разумела, што яны з'яўляліся мацаваць яе дух і руку... Раптам убачыла яна ў кутку трох старых з Палаты, нерухома назіралі яны за ёй, і ад іх уважлівага зірку тужліва замерла сэрца: нашто яны тут; не прыносяць яны ёй поспеху; заўсёды перад новай бядой зазіраюць яны ў вочы. А-а, здагадалася Рагнеда, гэта ж ёй памерці сёння ўранку — яны развітаюцца. І зніклі старыя, быццам правільна разгадала яна іхні клопат.

Воль свечка дагарае. Рагнеда кранула князя локцем. Уладзімір не варухнуўся. Яна паднялася і, не азіраючыся, прайшла да стала. З гатоўнасцю выпавзла з похваў шырокае лязо. Рагнеда сціснула нож у руцэ — над вялікім пальцам аказалася залатое завершша з нейкімі пісьмёнамі. Несучы гэтую прыладу смерці, яна асцярожна прыблізілася да ложка. Уладзімір спаў. «Моцна ён спіць, — падумала яна. — Спіць, як забіты. Мёртвым сном». Яна прыгледзелася да ягоных грудзей, знаходзячы вылучанае месца для ўдару. «Толькі б не зарой!» — падумала яна, шкадуючы дзяцей. Кінжал ужо крануў князя, але гэтая раптоўная і непатрэбная думка ці літасць тарганула руку, і вастрыж калынула рабро і саслізнула па ім, узрэзваючы скуру...

Князь прыўскочыў і прагнуўся. Яшчэ не ўцяміўшы, што з ім, звярыным рухам пазбягаючы небяспекі, ён збіў Рагнеду з ног узмахам рукі. Грукнуў аб падлогу і трапіў у плямку святла нож. Боль раны, мокры ад крыві ложка, палыхнуўшы шаленствам позірк Рагнеды імгненна ўсё яму паказалі. У вачах князя прамільгнуў страх — адкрылася яму, як блізка падыходзіла смерць. Рагнедзе гэтая кароткая князева збянтэжанасць дала нейкае суцяшэнне, але праз імгненне радасць яе развеелася — князь быў жывы, ён выратаваўся, ён зноў не пашанцавала, цяпер ужо назаўсёды. Яна бачыла, як ён ускочыў, прыціснуў руку да раны — бяспечная! — і ўтаропіўся на нож, на якім цямілі кроплі крыві. З абьякавасцю да наступнай сваёй хвіліны глядзела Рагнеда на Уладзіміра. Воль ён схваціў нож... Голы, заліты па левому баку крывёй, якая сцякала па

(Заканчэнне на стар. 10).

Музыка і сапраўды неад'емная ад жыцця Надзеі Антонаўны Пілюцінай, слесара-зборшчыка Мінскага аўтазавода. Яна ўспамінае, як дзяўчом цягнулася да прыёмніка, пачуўшы, што па радыё перадаюць любімую песню. Як уважліва слухала мелодыі, што зрабіліся бліжэй да душы: «Явар і капіна» Ю. Семянякі на Купалавы вершы, песні У. Алоўнікава «Радзіма мая дарагая» на вершы А. Бачылы, «Ой, бярозы ды сосны» на вершы А. Русака...

— Песню любілі мае бацька і маці, — расказвае Н. Пілюціна. — Бацька, франтавік, асабліва паважліва слухаў песні пра вайну, пра герояў, пра нашу перамогу. І вось калі з'явіліся новыя песні — «Салаўі Хатыні» Ігара Лучанка, «Песня пра марскую пяхоту» Уладзіміра Алоўнікава, ён шчыра хваляваўся, радаваўся, пачуўшы тэя песні па радыё ці па тэлебачанні. Вядома ж, песні сваёй маладосці бацька любіў больш за ўсё. Напрыклад, «Бывайце здаровы» Любана. І ўсім сямействам мы яе ведалі і спявалі.

Маці мая любіла народныя беларускія песні. Зразумела, цікавілася і сучаснымі, створанымі Ігарам Лучанком, Эдуардам Ханком, Леанідам Захлеўным.

Словам, любоў да песні ў нас — сямейная. Цяпер у мяне двое дзяцей, яны добра ведаюць рэпертуар беларускіх выканаўцаў, а значыць, песні кампазітараў старэйшага пакалення — Уладзіміра Алоўнікава, Юрыя Семянякі, і маладзейшых — Ігара Лучанка, Леаніда Захлеўнага, Эдуарда Ханка, Валерыя Іванова, Эдуарда Зарыцкага. Нейкі час усё напявалі «Песеньку першакласніка» і «Я ў бабулі жыву» Эдуарда Ханка. Дый мы, дарослыя, спявалі гэтыя папулярныя песні. А «Малінаўку» гэтага ж кампазітара падхоплівалі, як гаворыцца, і стары, і малады!

У нас на Мінскім аўтазаводзе добра развіваецца мастац-

кая самадзейнасць. Я сама была ўдзельніцай самадзейнага харавога калектыву. Цяпер, праўда, не хаджу на рэпетыцыі: дзеці, заняткі ў тэхнікуме, магчымасці займацца музыкай абмежаваныя. А музыку вельмі люблю. І стараюся наведваць выступленні нашай заводскай самадзейнасці. Такія выступленні перад рабочымі і

канцэртаў, радыё- і тэлеперадач, прысвечаных музыцы іншых, не песенных жанраў? Не, бадай, іх багата, ды яны не дасягаюць сваёй мэты — прывабіць да такой музыкі шырокую аўдыторыю. Я перакананая: калі б рабочы чалавек трапіў на канцэрт добрай музыкі, ён з задавальненнем паслухаў бы яе яшчэ і яшчэ раз.

звяртаецца да публікі, дык, думаю, яму дарэчы быць бліжэй да людзей, з якімі ён гутарыць. Таму першую частку такога музычнага вечара я прапанавала б правесці, сапраўды, у фая, якое мае быць утульна аформлена. Каб гутарка была сапраўды таварыская: яна дапамагае раскрыцца чалавеку, і ты ўжо з большай ува-

— А ўсё ж надзвычай важнай формай музычнага выхавання з'яўляюцца менавіта сустрэчы непасрэдна ў працоўных калектывах. Просты заклік: «Прыходзьце ў філармонію і паслухайце!» — звычайна плёну не прыносіць. Не толькі рабочым трэба імкнуцца ісці на сустрэчу з музыкай, а і музыкантам ісці насустрач рабочым — вось што важна! Бо адна справа, калі прысвячаеш жыццё музыцы — тады ты ведаеш яе глыбей, цікавішся навінкамі, — іншая справа, калі ў цябе прафесія, далёкая ад музычнага мастацтва. А выбар заняткаў для вольнага часу прытым немалы: тут і музыка, і кіно, і тэатр. Таму вельмі важныя і патрэбныя сустрэчы з музыкай у рабочым клубе ці проста ў цэху ў час абедзеннага перапынку.

Цікаваць нашых рабочых да музычнага мастацтва Беларусі шчыра, ды варта гэтую цікавасць падтрымліваць. Не наогул прапанова даваць музыку, а мэтанакіравана. Некалі пачула і запоміла фразу: «даходзіць да кожнага» — дык вось, здаецца, яна вельмі слушная ў гаворцы пра музычнае выхаванне. Мне падалося, што ў нас нейкім часам замнога рэкламаваліся вакальна-інструментальныя ансамблі, асабліва зямельныя. Вось і нашы, заводскія, хлопцы пачалі «паляваць» на папулярныя дыскі, а тыя, хто ўдзельнічаў у самадзейных інструментальных калектывах, пачалі пераймаць заходнія «зоркі». Варта жалю відовішча, калі чалавек, не імкнучыся знайсці штосьці адметнае ў сабе, спрабуе пераймаць нешта збоку!

Ствараць адметнае, папулярываць сваё — галоўная, на маю думку, задача музыкантаў, прапагандыстаў музыкі. А мы іх заўсёды падтрымаем і будзем удзячнымі слухачамі!

Гутарку вярвала
Н. ЗАХАРАВА.

З МУЗЫКАЙ У ДУШЫ

Музычная атмосфера нашых будняў. Музыка, якая суправаджае наша штодзённае жыццё. Пра гэта вялася размова ў публікацыях «ЛіМа» мінулага года (гл., напрыклад, нататкі Д. Падбярэзскага «Слова — не верабей...» у нумары за 21.XII.84 г.) і сёлета (матэрыялы «круглага ста-

ла» ў Dome радыё — «Бывае і ў музыцы вакуум», нумар за 11.I.85 г.). У працяг размовы прапануем увазе чытача інтэрв'ю няштатнага карэспандэнта «ЛіМа» з рабочай Мінскага ордэна Леніна аўтамабільнага завода, дэлегатам XXVI з'езда КПСС Н. Пілюцінай.

служачымі наладжваюцца даволі часта. Наш народны хор спявае песні Юрыя Семянякі, Ігара Лучанка, іншых савецкіх кампазітараў.

— Як вы мяркуюце: ці дастаткова чалавечу рабочаму мець у сваім «музычным ужытку» адно толькі песенны жанр? Ці не ўціскае ён сябе як асобу такімі невялікімі патрабаваннямі — свет жа музыкі бяскрыны...

— Любіць, разумець песню — гэта, вядома, ужо нямае. Бо песня — вельмі распаўсюджаны музычны жанр, і ў песеннай плыні трэба ўмець знаходзіць сапраўдныя артыстычныя рысы. Ды нельга думаць, што прыхільнік песні не любіць музыкі іншых жанраў. Ён, думаю, любіць усялякую добрую музыку. У яго, значыць, музычная душа. Проста ў такога чалавека няма глыбокіх ведаў пра буйныя жанры (калі ён не мае музычнай адукацыі). Ён проста не засяроджвае сваю ўвагу на тым, на чым, мабыць, варта было б і засяродзіцца. Мабыць, не стае папулярных

Да нас прыежджалі кампазітары, якія пішуць разнастайную музыку, а не толькі песні, — і было вельмі цікава на тых сустрэчах! Прыежджалі да аўтазаводаў Сяргей Картэс і Кім Цесакоў. Яны паказвалі свае камерныя і вакальныя творы. Амаатарам музыкі, нашым завадчанам, вельмі даспадобы прымаць такіх гасцей. Бо на такіх сустрэчах кампазітар расказвае пра сваю творчасць, найграе ўрыўкі з новых ці з ранейшых твораў. А музыканты-выканаўцы, спевакі выконваюць і цалкам інструментальныя творы, цыклы рамансаў.

— Надзея Антонаўна, калі б вам прапанавалі складзіць праграму музычнага вечара ў рабочым клубе, якім чынам вы арганізавалі б такі канцэрт?

— Сцэна, мне здаецца, у нейкай ступені аддаляе чалавека, які выступае, ад публікі. Выканаўцу музычнага твора, зразумела, дарэчы быць на сцэне. А вось калі кампазітар

гай прыслухоўваецца потым да таго, што ён выказаў у сваёй музыцы. Пазнаёміўшыся з кампазітарам, слухачы прыходзіць у залу. Вядучы прадставіць выканаўцаў, раскажа пра рэпертуар кожнага ўдзельніка будучага канцэрта. Нарэшце, можна пачынаць канцэрт. Цяпер увага слухачоў будзе засяроджана менавіта на музыцы. А потым можна будзе абмеркаваць пачутыя творы, і між іншым, асабліваці пэўных жанраў. Дарэчы сказаць, такі самы погляд на арганізацыю музычных вечароў і ў маіх таварышаў...

— І гэтая канкрэтная прапанова рабочых Мінскага аўтазавода ўжо вядомая ў аддзеле прапаганды Саюза кампазітараў БССР. Частка сустрэч з рабочай аўдыторыяй нават арганізуецца па такім прынцыпе. Разам з тым, саюз шукае больш мабільныя і разнастайныя формы работы беларускіх кампазітараў са слухачамі. Для рабочых і служачых мінскіх прадпрыемстваў арганізуе аб'яементныя канцэрты і філармонія...

ЛІТАСЦЬ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

назе некалькімі вузкімі струменьчыкамі, стаяў ён над Рагнедай, і ўздрыгваў ва ўзнятай руцэ кінжал. Разлютаванасць адабрала яму мову, кароткімі воўчымі рыскамі вырваўся ў яго вырок — аднак утыкнуць у жонку нож ён стрымаўся; малой, пэўна, здалася яму такая кара.

Раптам зразумеўшы, што галоўны яе згубіцель, першы вораг на свеце, жывы, будзе жыць, жыць доўга, Рагнеда зарыдала. Сціснуўшы галаву рукамі, хістаючыся, шаптала яна сваё распачнае пытанне лёсу: «Чаму князю шанцуе? Чаму тавойца жыве?»

— Прыбярся, — дайшоў да яе хрыпны голас Уладзіміра. — Твая чарга.

Схапіўшы сваё адзенне, ён выйшаў са спальні. Рагнеда чула, як хапатліва ён апранаецца; вась шчоўкнула спражка на рамяні, стукнуў вуіскамі аб ножны кінжал, парыпелі палавіцы, бразнулі дзверы... Рагнеда паднялася, павольна адзелася і прайшла да дзетак. Яны пеціліся ў ціхамірнасці сваіх чыстых сноў. Рагнеда пацалавала кожнага ў скроні, сэрца яе сціснулася, слеза скацілася па шчацэ. Тужлівы развітальны погляд прабудзіў Ізяслава. «Што, мамка?» — спалохана спытаў сын. «Сні, сні, сыночку, — супакоіла Рагнеда і вярнулася да сябе. Тут, чакваючы князя, прысела яна на лажак. Адчай ахапіў яе — помста не ўдалася, дзеці асірацеюць, сама яна помрэ. Але і жыць ужо не хацелася. ...Збіваючы яе думкі, увайшоў Ізяслаў і стаў перад ёю: «Мамка, што?» Сумна глядзелі ягонныя вочкі, пакутвала адчуваннем нейкага гора нявіннае сэрца. Рагнеда абняла сына, прыціснула да сябе, удыхаючы пах яго валасоў, гладзіла худую спіну і шкадавала, шкадавала пра недараваныя свой промах... «Ах, сыночку мой, сыночку мой, — шаптала яна, цалуючы хлопчы-

ка, — бедны ты мой сыночку!» — «Што, мамка? — хваляваўся Ізяслаў. — Чаго плачаш?» — «Зараз твой бацька заб'е мяне, — адказала яна. — Не забудзь гэты дзень!» Прамовіўшы «не забудзь гэты дзень», яна ўспоміла апошнія словы свайго бацькі. Вось што ён крычаў ёй на развітанне, у той момант, калі нож Уладзіміравага кмета ўжо мярцвіў ягонае сэрца: «Не забудзь гэты дзень, Рагнеда! Не забудзь — значыць, адпомсці. І вось як павярнулася яе помста. А колькі жыцця дарэмна згарэла у бяздушнай дрымоце. А сыну ўсцэ гудоў — чаго ж чакаць ад яго? Ён усё забудзе. «Запомні гэты дзень» — паўтарыла яна безнадзейна.

Расчыніліся дзверы, спрытна ўвайшоў Уладзімір з аголеным мячом. Ззаду, асвятляючы пакой паходнямі, стаялі два кметы. Рагнеда паднялася. Неспадзявана Ізяслаў ступіў наперад і сказаў бацьку:

— Забі спачатку мяне, татка. Не хачу бацьчы смерці маці.

Князь доўга глядзеў на сына, і злая яго рашучасць астуджалася перад шчырасцю дзіцячай самаавярнасці. Ён цяжка і пакарна ўздыхнуў: «Усе мы жорсткія, — сказаў ён з горыччу. — Не заўсёды па сваёй волі. Вырасцеш — зразумееш». Князь глянуў з дарком на Рагнеду і пайшоў. Прашумеў крыкамі двор, заржалі коні, прарыпелі вароты і адгучаў тупат адбывіўшых прач верхнікаў. Будучыня цяпер не палохала Рагнеду. Справа зроблена, назад шляху няма, тым больш, што яе папярэджвалі — палачанскія багіні давалі знак адмовіцца ад замаху. Яны ведалі, што Уладзімір абыдзеца лёгкай драпінай, яны з'явіліся напаміныць ёй яе асуджанасць; яна не паслухалася, гэта яе віна, яе паражэнне. Тое, што залежала ад яе, яна зрабіла; сумленне не будзе катаваць яе за страх, нерашучасць, ганебную згоду на палон і ману. Кінжальным ударам яна разбіла няпраўду, і кроў Уладзіміра змыла з яе ганьбу шматгадовай пакарлівасці перад забойцам бацькоў. Князь ведае, што літасці яна не запрасіць, і таму, як ён вырашыць, так і будзе. Чаго ж хвалявацца пра тое, што не ў тваіх сілах прадухіліць?

Цікавая кніга выйшла ў сёсаюзнае выдавецтва «Мысль» — «Крыніца Перамогі». Выданне гэтае, напісанае і падрыхтаванае пад кіраўніцтвам доктара гістарычных навук, прафесара І. Захарова, даследуе сацыяльную палітыку Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы ў 1941—1945 гадах, што забяспечыла

вонай Арміі, што выйшлі з акружэння. А які вялікі ўрон наносілі ворагу «шлясныя салдаты» добра відаць са шматлікіх кніг мемуарнага характару, якія выходзяць у рэспубліканскіх выдавецтвах і найперш у выдавецтве «Беларусь». «Жывая зямля» І. Макарава — адна з іх. І. Макараў у 1939 годзе ўз-

ных партыйных органаў на тэрыторыі рэспублікі, якія падрыхтавалі Інстытут гісторыі Акадэміі навук БССР і Інстытут гісторыі партыі пры ЦК КПБ «Партыйнае падполле ў Беларусі, 1941—1944». У першай расказвалася — яна выйшла нядаўна — пра зараджэнне і дзейнасць падполля ў Мінску і сталічнай вобласці. У другой кнізе гаворыцца пра ўсенароднае змаганне з гітлераўскімі захопнікамі на тэрыторыі Віцебскай, Гомельскай, Магілёўскай і Палескай абласцей.

Падпісчыкі атрымалі заключены том трохтомнага падпісновага выдання «Усенародная барацьба ў Беларусі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны (чэрвень 1941—ліпень 1944 гг.)». У ім прасочваецца гісторыя развіцця партызанскага руху на часова акупіраванай ворагам тэрыторыі рэспублікі да вызвалення яе ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Багаты па ахопе фактычнага матэрыялу калектыўны зборнік «Летапісцы баявога подзвігу». У яго ўвайшлі ўспаміны беларускіх журналістаў — удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны. Шмат расказваецца аб барацьбе з ворагам на франтах Вялікай Айчыннай, але не адна старонка кнігі прысвечана і таму, як дзейнічалі партызаны, падпольшчыкі, як працавалі журналісты, што выпускалі падпольныя газеты, баявыя лісткі.

П. ФІЛІПЧУК.

ПАРТЫЗАНЫ, ПАРТЫЗАНЫ...

адзінства народа і арміі, фронту і тылу, баявы саюз рабочага класа, калгаснага сялянства і працоўнай інтэлігенцыі, усіх нацый і народнасцей нашай краіны ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, садзейнічала перамозе над фашызмам. Гаворыцца ў гэтым выданні і аб дзейнасці народных мсціўцаў. Прыводзяцца пераканаўчыя лічбы. Усяго ў час вайны ў партызанскіх атрадах змагалася больш чым мільён чалавек. Амаль гэтую колькасць складалі падпольшчыкі і скрытыя партызанскія рэзервы. На тэрыторыі акупіраваных раёнаў РСФСР змагалася 260 тысяч партызан, на Украіне — 220 тысяч. Беларусь сапраўды была партызанскай рэспублікай — 374 тысячы народных мсціўцаў гралі тут ворага. У партызанскіх атрадах былі і колішнія камандзіры, салдаты Чыр-

началіў Магілёўскі абком партыі. Потым была эвакуацыя, пад час якой працаваў сакратаром Куйбышаўскага і Ульянаўскага абкомаў. У маі 1943 года па заданні партыі прыбыў на акупіраваную ворагам тэрыторыю рэспублікі і быў прызначаны першым сакратаром Магілёўскага падпольнага абкома партыі.

У кнізе «Жывая зямля» (літаратурны запіс А. Уліцёнкі) аўтар не абмяжоўваецца расказаць толькі аб падзеях, непасрэдным удзельнікам якіх быў. Старонкі яго мемуараў — спроба падагульніць тую значную работу, якую выканаў Магілёўскі абком партыі па мабільна-зацэпцы людзей на барацьбу з ворагам з першых дзён вайны, паказаць кіруючую сілу партыі, яе арганізатарскую ролю. Выходзіць другая кніга з серыі зборнікаў успамінаў кіраўнікоў падполь-

Мабыць, не толькі я, а і многія ў глядзельнай зале чакалі пачатку спектакля і адчувалі пэўны скептыцызм, загадзя рыхтаваліся штосьці «дараваць» тэатру. Бо партытура оперы—твор сапраўды маштабны, складаны, можна сказаць,

Мушу шыра прызнаць, што пачатак спектакля захапіў мяне толькі магутным і пранікнёным гучаннем аркестра (музычны кіраўнік пастаноўкі і дырыжор Г. Праватораў). Салісты ў галоўных партыях быццам толькі вызначалі лінію сцэ-

другім акце і ў далейшым развіцці дзеі. Тэатр не збіраецца здзіўляць нас «жыццёвай праўдай», ён не адмаўляецца ад вельмі спецыфічнай опернай умоўнасці відовішча. Калі ўлічыць, што і музыка С. Пракоф'ева, як вядома, не асабліва

зала асобна апладзіруе мастаку, як вітае апладысманамі і дырыжора.

Відаць, рэжысёр С. Штэйна старанна працаваў з выканаўцамі галоўных партый. Бо кожны саліст не адно толькі пераконвае ў вобразнай праўдзівасці свайго сцэнічнага існавання, а і ўваходзіць у ансамбль акцёраў-вакалістаў, аб'яднаных адзіным пачуццём і агульным адчуваннем—жанру спектакля, ступені яго ўмоўнасці і сапраўднага характаму музычнай партытуры. На першы план я паставіў бы, як гэта ні здзіўна, фігуры, якія для оперы з'яўляюцца надта ж складанымі—Міхалы Кутузава і Напалеона ў выкананні таленавітых спевакоў і адмысловых артыстаў Я. Пятрова і Ю. Бастрыкава. Вядома, і ў сцэнах з удзелам гэтых гістарычных персанажаў штосьці набывае характар ілюстрацый, ды музычнае напаўненне эпизодаў, дзе Я. Пятроў так удумліва і строга раскрывае духоўнае багацце палкаводца Кутузава, а Ю. Бастрыкаў у адметным сцэнічным малюнку паказвае постаць самаўпэўненага і вельмі рухавага ў рашэннях і ўчынках Банапарты, пераключае нашу ўвагу на хвалю сапраўды новых эстэтычных уражанняў, і мы з удзячнасцю да тэатра глядзім хрэстаматыйна вядомыя эпизоды рамана, эпизоды гераічнай гісторыі. Прывабілі залу ў лепшыя мясціны сваіх партый салісты оперы А. Саўчанка (Андрэй Балконскі), А. Лакшын (князь Мікалай Андрэевіч Балконскі), У. Экнадзісеаў (П'ер Бязухаў), Н. Казлова (Наташа Ростова), А. Кеда (граф Растоў), В. Полазаў (Андрэй Курагін), І. Агдзена пераканальнае дапаўненне аднаго да аднаго ўдзельнікаў славуці сцэны ў Філях. Арганічна ўплецены ў спектакль харэаграфічныя нумары і эпизоды (балетмайстар Л. Трамбавельская). І на гэты раз С. Штэйна пацвердзіў сваю рэпутацыю майстра пастаноўкі масавых батальных эпизодаў. Калі я слухаў і глядзеў гэ-

ты спектакль, мне прыгадаўся выпадак, які стаў тэатральным анекдотам. На адным оперным спектаклі яго рэжысёр-пастаноўшчык, запрошаны з драматычнага тэатра, жажнаўся ад неперааодольнай умоўнасці відовішча, і ўсім сябрам і калегам у антракце казаў: маўляў, што паробіш, запрасілі мяне, я не змог адмовіцца—вось і атрымліваецца... Пасля другой дзеі, калі таксама, як і ў мяне на «Вайне і міры», уражанні залы змяніліся на лепшыя, той жа рэжысёр казаў сябрам і калегам: «Я і сам не чакаў нічога добрага, але давалося працаваць з опернікамі—як быццам штосьці атрымліваецца...». Пасля ж заканчэння спектакля ён пытаўся ва ўсіх: «Ну, як вам спадабаўся наш спектакль?»

Тут заўсёды яшчэ пэўнае значэнне мае наша заглыбленасць у імклівае штодзённае жыццё, калі мы літаральна за якіх дзесяць мінут павінны «пераключыцца» са службовых спраў, з пасяджэнняў, з выканання сямейных абавязкаў—на высокі і ўмоўны лад опернага мастацтва. З цягам часу оперны спектакль бярэ нас у палон і прымушае «адключыцца» ад будзённых мерак і меркаваць пра твор музычнай драматургіі і сцэнічнае відовішча па іх уласных законах. Гэта і адбылося са мной, напрыклад, на прэм'еры «Вайны і міру». Спачатку я нават думаў, а што ж скажу Г. Праватораву, С. Штэйну, хормайстру А. Кагадзеву, спевакам, калі пабачуся з імі пасля спектакля, а потым адчуў неабходнасць падзяліцца з чытачамі «ЛіМа» сваім першым уражаннем ад сапраўды змястоўнага, маляўнічага і музычна свежага, багатага на мастацкія знаходкі опернага відовішча.

Заір АЗГУР.

НЕ „БУДЗЁННАЙ МЕРКАЙ“

Прэм'ера оперы «Вайна і мір» С. Пракоф'ева на сцэне Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР

ускладнены. Сам намер кампазітара перакласці на музыку эпохальны раман Льва Талстога, даць музычнае жыццё празаічнаму талстоўскаму слову, музыкай перадаць філасофскую глыбіню аўтарскіх разважанняў у тэксце і ў падтэксце, разважанняў, якія набываюць логіку праз дзесяткі, сотні старонак з жанравымі сцэнамі і батальнымі эпизодамі, з бытавымі замалёўкамі і партрэтнымі характарыстыкамі дзесяткаў і соцень персанажаў рамана,—сам гэты намер выглядае дзёркім. Праўда, людзі майго пакалення раней слухалі і бачылі на маскоўскай сцэне оперу «Вайна і мір», і нашы ранейшыя ўражанні як быццам расейвалі недавер. Спектаклі былі прыгожыя, галасы магутныя і маляўнічыя, аркестр гучаў па-майстэрску. Ды мінаюць гады і змяняецца сам характар узаемаадносін слухача і опернай сцэны. Да таго ж, наш тэатр прысвячае прэм'еру «Вайны і міру» саракавай гадавіне Перамогі савецкага народа, а гэта ставіць спектакль у шэраг іншых тэатральных твораў, зробленых па менш умоўных лібрэта-п'есах, па зусім сучасных законах адлюстравання рэчаіснасці. Ці не расчаруе нас оперы на гэты раз?

нічных паводзін і, здавалася, надта ашчадліва карысталіся палітрай галасавых інтанацый. Пачатак опернага спектакля ўспрымаўся хутчэй як зацягнуты «разгон» перад выходам на сцэну дзеі і творчасці ўдзельнікаў гэтай пастаноўкі. Побач з добрым уражаннем ад гучання аркестра я паставіў бы ўражанне ад дэкарацый і касцюмаў (сцэнограф Э. Гейдэрэшт, мастак па касцюмах В. Шчарбакова). Рэжысёра-пастаноўшчыку С. Штэйну давялося прарабіць вялікую работу, каб гэтая багатая колеравая гама, гэтае спалучэнне фарбаў у кантрастах і ў суладзі былі з густам і гарманічна размеркаваны на прасторы сцэны—па гарызанталі і па вертыкалі. Звяртае на сябе ўвагу і гістарычная набліжанасць да аднаўлення вайсковай формы тагачаснай арміі, да ўзнаўлення вядомай нам паводле першакрыніцы атмасферы сцэны ў Атрадным і на славытым балі, на Барадзінскім полі і ў доме Балконскіх...

Прыняўшы аркестр і сцэнографію як вартыя задумы кампаненты спектакля, мы амаль што не заўважылі, як захапіліся і артыстычным бляскам выканання галоўных партый у

лашчыць слых меламана, выхаванага на Чайкоўскім або Вердзі, а прымушае нас актыўна прыслухоўвацца да музычнай плыні ў спалучэнні з даўно нам вядомымі дыялогамі і маналогамі, дык стане відавочным жаданне тэатра далучыць наведвальніка гэтага спектакля да сур'ёзных і змястоўных уражанняў.

Пераможцаў, кажучы, не судзіць. Таму я не буду гаварыць пра неабходныя і апраўданыя скарачэнні партытуры і намаганні рэжысёра С. Штэйна захаваць цяперашні ёмісты хранаметраж спектакля (ён доўжыцца больш як тры гадзіны). «Вайна і мір» на сёлетняй мінскай сцэне—твор, які заваёўвае ўвагу слухача і дорыць нам яркія ўражанні. Пра мастакоў я скажаў. Канструктыўнае мысленне і жывапісны густ афарміцеля, на маю думку, тут спрыяюць поспеху відовішча вельмі эфектна і натуральна. Хай сабе часам ваенныя сцэны выглядаюць як бы «жывымі» ілюстрацыямі да вядомых старонак рамана Л. Талстога, але ж якія яны маляўнічыя, як прыягваюць увагу і дасведчаных тэатралаў, і малых глядачоў! Недарэмна

тут вельмі многа каляровых і чорна-белых фотаздымкаў, выкананых самім аўтарам.

Асноўную частку кнігі складаюць дзесяць раздзелаў—у дзесяць «падарожжаў» павядзе нас аўтар, пазнаёміць з беларускім народным дойдствам і разьбярствам, ткацтвам і кавальствам, дапаможа ўбачыць прыгажосць вырабаў з саломы і гліны, характаму традыцыйнага адзення, распісных куфраў і маляваных дывайоў. Перад вачамі чытача праходзіць гісторыя беларускага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва: і тыя яго віды, што сёння заняпалі, і тыя, што нарадзіліся параўнаўча нядаўна. А самае, бадай, галоўнае—у кнізе пастаянна прысутнічае аўтарскі роздум, аўтарская заклапочанасць праблемамі жыццяздольнасці народнага мастацтва ў сучасных умовах. Яўген Сахута імкнецца не проста абудзіць у душы чытача замілаванне перад тварэннямі «дзядоў і бабуль», не толькі заахвоціць моладзь да «збірання і захавання лепшых узораў колішняй творчасці», а яшчэ і абудзіць у юнакоў і дзяўчат жаданне працягваць традыцыі мастацтва і майстэрства свайго народа. Менавіта гэтая задача і ёсць, як нам здаецца, адной з галоўных, дзеля якіх пісалася кніга. «Вы і самі можаце стаць прадаўжальнікамі традыцыйнага мастацтва. Прыглядзіцеся да творчасці народных майстроў, спрабуйце пераняць у іх сакрэты рамяства. Яшчэ лепш, калі ў сваёй школе вы зможаце арганізаваць адпаведныя гурткі альбо занятыя на ўроках ручной працы ці дамаводства. Жывіце вы, напрыклад, у старажытным ганчарным цэнтры—арганізу-

це гурток лепкі, запрасіўшы ў дапамогу мясцовых ганчароў. Шмат у наваколлі ткачых—займіцеся ткацтвам, вязаннем, вышыўкай».

Аўтар увесь час памятае, што піша «кнігу для вучняў». Таму зусім слушна ва ўступнай частцы ён перш за ўсё дае простае і дакладнае тлумачэнне такім асноўным паняццям, як «дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва», «народнае мастацтва», «традыцыя», паказвае адрозненне народнага мастацтва ад самадзейнага і прафесійнага. Усё гэта, бяспрэчна, дапаможа юным чытачам лепей арыентавацца ў праблемах народнага мастацтва.

Арганічна ўваходзяць у тэкст, надаюць яму вобразнасць і выразнасць шматлікія цытаты з народных песень, твораў Я. Коласа, А. Міцкевіча, У. Сыракомлі, Л. Геніюш, М. Багдановіча.

Вельмі прыемнае ўражанне застаецца ад афармлення. Кніга невялікая фарматам, багата ілюстраваная. Кожны раздзел пачынаецца вялікім каляровым фотаздымкам беларускага краёвага, як бы неўпрыкмет сцвярджаючы думку, што вытокі народнага мастацтва—у роднай прыродзе.

На заканчэнне—некалькі заўваг. На авантытуле кнігі—від панадворка сялянскай хаты і ўсяго адзін «паэтычны радок»: «Мілья вобразы роднага краю». Пад ім подпіс: «Якуб Колас». Але ж са школы ўсім вядома, што паэт напісаў гэты радок інакш: «Вобразы мілья роднага краю...» Нечая неахайнасць з

першай старонкі крыху псуе ўражанне. Тым больш, што яна літаральна кідаецца ў вочы...

Яшчэ. Зразумела, што перад аўтарам стаяла цяжкая задача—трэба было адабраць для кнігі толькі найбольш значны матэрыял. Яўген Сахута з ёй справіўся, не абмінуўшы ўвагай амаль ніводную з важнейшых для Беларусі галін дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Але ўсё ж шкада, што ў кнізе не знайшлося месца хоць бы некалькім абзацам пра славуці беларускую кафлю. Тым больш, што гэты старажытны і колісь надзвычай распаўсюджаны від мастацтва сучаснаму школьніку амаль не знаёмы.

На нашу думку, у гаворцы пра маляваныя дываны дарэчы было б згадаць імя самабытнага беларускага мастака Яўзэпа Драздовіча. Вядома, дываны, якія ён у вялікай колькасці маляваў для сялян, вандруючы па роднай Дзісеншчыне, чыста народным мастацтвам не назавеш. Але гэта вельмі цікавы прыклад таго, як мастак свядома рэалізуе свае нетрадыцыйныя задумы і вобразы ў традыцыйнай народнай форме (матэрыял, аблямоўка цэнтральнага малюнка кветкамі). Тым больш, што ў кнізе падрабязна гаворыцца пра народную мастацку, якая скарыстоўвала ў творчасці абсалютна гэты ж прынцып. Магчыма, таму Алену Кіш трэба называць хутчэй самадзейнай, чым народнай мастачкай.

В. ЯФІМЕНКА.

3 НАРОДНЫХ КРЫНІЦ

ДЗЕСЯЦЬ УРОКАЎ ПРЫГОЖАГА

Тое, што цікавае да народнай творчасці ў нашы дні няўхільна расце—факт бяспрэчны. Часам даводзіцца чуць, што прычына гэтага—мода. Модна, напрыклад, упрыгожваць гарадскія кватэры «пад вясковы каларыт», модна скарыстоўваць у гардэробе адзенне з бабульчых куфраў... Мода? Так, і яна. Але чаму такая ўсеагульная? Чаму свет нібы вяртаецца назад—у імкненні да справядчнага, непайторнага, свайго? Зрэшты, гэта калі глядзець павярхоўна,—тады «назад». Народнае мастацтва, як і народная культура ўвогуле,—феномен бясконца зменлівы, які ў той жа час не губляе ўласнага аблічча.

Беларускія школьнікі (а разам з імі і дарослыя) нядаўна атрымалі яшчэ адну магчымасць далучыцца да дзівоснага свету народнай творчасці—маляўнічую

кніжку «Фарбы роднай зямлі»—пра народнае дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва Беларусі. Атрымалі з рук чалавека, які шмат гадоў вывучае гэтае мастацтва, таму апавядае пра яго і аўтарытэтна, і прафесійна, і займальна.

Кніга мае на мэце даць маладому чытачу ўяўленне пра найлепшыя ўзоры народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва ўсіх рэгіёнаў Беларусі. Зрэшты, паслухаем лепей самога аўтара: «Гэта кніжка дапаможа больш пільна прыглядзецца да рэчаў добра знаёмых, да людзей з умелымі рукамі і пачуццём прыгажосці, далучыцца да сакрэтаў працы з дрэвам, глінай, салямай, лазой і іншымі звычайнымі матэрыяламі. Мы зазірнем у розныя куткі Беларусі, пабываем у народных майстроў, якія прадаўжаюць колішнія традыцыі, пазнаёмімся з рознымі відамі народнага мастацтва, яго нацыянальнымі і рэгіянальнымі асаблівасцямі, адначасна тым зменны, якія адбыліся ў яго характары за апошні час». Варта дадаць: многае з таго, пра што гаворыцца ў кнізе, можна адразу пабачыць на ўласныя вочы—

Я. М. Сахута. Фарбы роднай зямлі. Кніга для вучняў. Нарысы пра народнае мастацтва Беларусі. Мінск, «Народная асвета», 1985.

Самі ж акцёры, бывас, кажуць: у тэатры магчыма ўсё, або — амаль усё. У тым ліку і зусім незапланаваныя суды. З цягам часу такія «суды» робяцца тэатральнымі легендамі, абрастаюць праўдападобнымі дэталі і апавядаюцца нават з усмешкаю або з камічным жахам, быццам калісьці не ператрэсліся іх удзельнікі, быццам ніколі і не было пацуды сораму, вымоў... Акцёр А. вымаўляў палкі маналог, з апошніх сіл падтрымліваючы спіною нахіленую і для спіны чалавечай важкую калону; акцёр Б. паваліўся, «забіты» толькі настаўленым на яго пісталетам, а стрэл за сцяною грывнуў пазней, калі «цела» доўга ўжо ляжала на сцэне і ўсе патрэбныя паводле п'есы «апошнія словы» забітага былі сказаны.

Калі купалаўцы паставілі намедню «Я, бабуся, Іліко і Іларыён», спектакль радаваў чароўным ансамблем выдатных акцёраў, санавітасцю фарбаў, стараннай апрацоўкай кожнай дэталі, гармоніяй, і ўявіце сабе расчараванне, калі аднойчы, прыйшоўшы на спектакль, мы пераканаліся, што з яго знікла цэлая сцэна!.. Была яна такая: Зурыкела, юны герой спектакля, выпраўляўся на вучобу ў Тбілісі, і ў перапоўненым тлумным купе, дзе толны што адпалаў малюнічы скандал, паступова асталеўвалася згода і нараджалася песня — дзівоснае грузінскае шматгалоссе... Пастукалі колы поезда на стыках рэйнаў, засынаў на верхняй паліцы хлапчук, а ўнізе дарослыя спявалі сумную і мужную песню пра тое, што чалавек жыць надзею... І не было ў зале сэрца, ніяк не адгукнулася б на гэтую песню, гэтую надзею, смутак, мужнасць... Дык вось, менавіта гэтая сцэна была вырашана са спектакля. Не рэжысёрам. Нават без ведама тагачаснага галоўнага... Чаму?.. Аназаваецца, без гэтай сцэны спектакль лёгка «разыходзіўся» з другім, які ў той вечар наіроўваўся на вылізны паказ. Адна маленькая, але шматлюдная сцэна «замінала» пасля та ў вылізны спектакль акцёраў, у ёй заняты. І сцэну — выкінулі.

А размова ж ідзе пра мастацтва!

Глядзіш на сцэне Рускага тэатра БССР спектакль «Гамлет», з многімі навацыямі пагаджаешся або не пагаджаешся, але агульны зрокавы і пластычны вобраз Даніі-турмы, Эльсінора-засценка, вобраз зруйнаванай рэчаіснасці — уражваюць. Пераконвае і кароль-злачынец, гэты Клаўдзіў у чорных пальчатках, — жыццелюбівы, паўнакроўны, мускулісты. Затое не можаш пагадзіцца з эфектным (сапраўды, эфектным!) эпизодам «допыту» Разенкранца і Гільдэнстэрна Гамлета: прафесіяна, па-гангстэрску спрытна збіваюць яны прынца, нашчадка караля, спадчыніка трона. Не, людзі такой іерархіі і дакрануцца да прынца не адважыцца, бо ён для іх — недатыкальны! Неадарма ж, арганізуючы замах на прынца, сам кароль Клаўдзіў так старанна маскіруе забойства... І як бы адвольна ні абыходзіўся Шэкспір з усімі гэтымі «лірыямі» і «Даніямі», наколькі б умоўныя

ні былі месцы і абставіны дзеяння ў яго творах, Гамлет — гэта прынец дацкі!.. І трагедыя — пра прынца дацкага, а не пра прыгоды мафіі... Адна эфектна недарэчная сцэна, а ў вас узнікае прэтэнзія да густу і дасведчанасці рэжысура.

Дзівосным чынам спалучаюцца часам у тых ці іншых пастаноўках вольнае абыходжанне з драматургічным ма-

такіх чысценькіх, што, здавалася, ішоў ад іх марозны вадар'я!

Дробязі? Памяць глядача захоўвае і мастацкую гармонію цэлага, і маляўнічы мастацкія дэталі!

Памятаю, як у спектаклі па класічнай трагедыі (гэтаму жанру, здаецца, асабліва не шанцуе на «дробязі») у сцэне балю велікавецкія дамы во-

купалаўскага тэатра. Акрэслены, яркі характар. Таленавітым выканаўцам ролі не ўпушчана, здаецца, ніводная падрабязнасць, што робіць вобраз жывым, зразумелым, цікавым для нас, але... Што рабіць з гэтым «але»? Мяркуюце самі: у сям'і доктара Вангеля паважоць традыцыі і рытуалы. У гонар гасця або сямейнага свята тут падымаюць сцяг і

залаю, акцёры старанна, не шкадуючы намаганняў, «націскаюць на ўсе педалі», і тады Грына... блякне, знікае мара пра здольнасць чалавека жыць незвычайным, з паўсядзённым узняцця да пунсоўных ветраў. Стракаты, шумны спектакль з вонкавымі прыкметамі ўмоўна рамантычнага відовішча. Чаму? Ды зноў — пагарда да «дробязей», калі з увагі да аўтарскай волі вынікае гармонія сцэнічнага твора.

Лопэ дэ Вэга шчодро дорыць нам вытанчанасць, гарэзлівасць, заўзятасць, галантнасць, бо зарад бадзёрасці і сардэчнасці акумуляваны ў яго п'есах. Ведаю, што ёсць і іншы погляд на пастаноўку ў купалаўскім тэатры, ды мне шкада, што тут так натужна і мітусліва выконваюць «Валенсіянскіх вар'ятаў». Зададзены рэжысёрам тэмп дае збоі, выяўляецца шматгадовай прастой, неспрактыкаванасць акцёраў у жанры камедыі — лепшай школе акцёрскай тэхнікі. І асобныя акцёрскія ўдачы — яны, на шчасце, ёсць! — не ратуюць становішча, бо зноў жа ў мазаіку стракатасці пераўтвараюць твор з ваяўнічым пафасам сцвярдзення натуральнага права чалавека на справядлівасць.

Наогул, не так гэта проста, увайшоўшы ў партэр «з вуліцы», пасля дня, поўнага клопатаў і хваляванняў, забыцца на кулісы і рампу і паверыць гэтым пераапраўным людзям з ненадзвычайнымі галасамі. І асабліва ірыўдана, калі нехта мімаходзь, нехайна парушае імжа ўстаноўленыя «правілы гульні», гэтую з цяжкасцю народжаную веру, створаную не адным сённяшнім вечарам, а гадамі далучэння да мастацтва. Бачыце, як далёка завёў нас успамін пра калону, якая знічужу пахілілася, і пра запознены стрэл... «Шэкспір пад балдахінам са стравусавага пер'я» — так знічужальна налісціць вызначыць адну з пастаноўак 20-х гадоў Віктар Шклоўскі. Ці можам мы з усёй смеласцю адмаўляць налінасць гэтага «пер'я» ў пастаноўках нашых тэатраў сёння?

Ствараецца ўражанне, што доволі часта рэжысёры і сцэнографы, прад'яўляючы плён сваёй працы глядачам, разлічваюць, што пройдзе незаўважана паспешлівасць, няўважлівасць ды і звычайная нехайнасць. Ці не сустракаем мы бывае, з мастакамі, якія аддаюць перавагу «кавалерыйскім насокам» перад дэталёва распрацоўкаю твораў, недастатковае валоданне рамяством выдаюць за вартасці: мастак, маўляў, — не рамеснік!

Але ж гэта як паглядзець, бо прыгадаем, што сінонім слова «рамяство» — «майстэрства»...

Нявыкананая зададзенасць — колькі добрых намераў яна загубіла, колькі дарэмнай працы спарэдзіла, няспраўджаных надзей. І ніводная кідкая дэталёвая эфектная трактоўка, нечаканае прачытанне не ўваскобіцца на сцэне ў мастацкі твор, калі ў падмурак не будзе закладзена сапраўднае веданне, дасканаласць валодання ўсімі сакрэтамі сваёй прафесіі.

Л. БРАНДАБОУСКАЯ.

ТАК ЗВАНЫЯ «ДРОБЯЗІ»

Нататкі на тэатральнай праграмцы

тэрыялам і... ілюстрацыйная літаральнасць.

Мы лічым зусім натуральным, што ў «Даходным месцы» рэжысёрам выведзены на сцэну «хор чыноўнікаў», якога ў Астроўскага, зразумела, няма. Нават прыяцель Жадава Мыкін немаведама як ператварыўся ў шарманшчыка, — гэта таксама не вельмі бянтэжыць. Ды раптам сёстры Кукушкіны кідаюцца ў вельмі ўжо вольныя скокі — сумесь цыганскага танца з канканам, Юлечка ж яшчэ і недвухсэнсоўна спакушае Белагавава, прыспешваючы яго, каб той «прасіў руку». І ўсё гэта — каб пацвердзіць рэалію Жадава: «Такой глыбокай распуцы, як у вашым сямействе, я не бачу...» У гэтым жа спектаклі нам загадаюць рэбус: наўмысна ці выпадкова так нехайна пашыта ўбогая паркалёвая сукенка Паліны, і чаму Юлечка красуецца ў бальных пантофлях, — што тут ад задуму рэжысёра, а што — ад крою, які не ўдаўся тэатральным майстрам?.. І чаму на стол у трактары падаюць бутэльку з-пад усім вядомага навамоднага лікёра, а не заўсёды ў расійскім трактары графіччк?..

Можа, гэта ўсё дробязі, не вартыя увагі?.. Ды самі ж купалаўцы з пляшчотай прыгадваюць, як Павел Сцяпанавіч Малчанаў перад рэпетыцыяй шукаў менавіта «той» каплялюш — не мог пачаць спектакль без яго! Каплялюш даваў штуршок яго сцэнічнаму самаадчуванню... Глядачы заўважалі, як у «На дне» Барон Віктара Тарасова, кіруючыся ў набак, мяняў несусветны каплялюш (даруйце, зноў каплялюш!) на фантастычна памажаны, але — нацяло! Пераапраўнаўся!.. Чаму памятаем, як лусчыла фасоль цётхна Руца Ганны Абуховіч з «Птушак нашай маладосці» ў Русіім тэатры БССР: нягнуўція старыя алухля палыцы жылі сваім жыццём, звянка, механічна, рытмічна... А як сцяліла самаробныя ходнікі Лушка — Ходнікі Галіны Макаравай... Ходнікі расіручваліся і ллалі з яе рук, а яна, у тоўстых вязаных нагавіцах, прыбгала па іх,

ляю мастака былі апраўны ў сукенкі з аднолькавай тканіны аднолькавага фасону: тры дамы, напрыклад, у блакітным, дзве ў ружовым, тры ў «палевым» і да т. п. Нават не спецыяліст у правілах этыкету можа здагадацца: такое ў «вышэйшым свеце» здарыцца не магло... А паколькі ў мастацкую задуму спектакля не ўваходзіла «выкрываць» гэтым чынам пустату і бяздушнасць «вышэйшага свету», дык зусім відавочна, што з-за няўвагі да «дробязей» адбылася прыкрая мастацкая памылка.

У сучаснай камедыі амерыканца Э. Олбі «Усё ў садзе» ставілася, мабыць, іменная гэтая мастацкая задача — выкрыцьце лжывасці, антычалавечнасці буржуазнай маралі.

Знешняя рэспектабельнасць жыхароў «прыстойнага квартала», іх апетыт на стандартныя радасці і шалёная прэжнасць выскачак увайсці ў «кола», у касту, а пасля — люты жах быць з яе выгнанымі спараджаюць рашучасць — утрымацца любой цаной. Вось, так сказаць, першапачатковая пасылка, «нулівы цыкл», з якога пачынаецца п'еса Э. Олбі. Далей — вытлумачэнне паняцця «любой цаной»: аказваецца, дапушчальны і гандаль жонак сабою. Нават з ведама мужоў. Такая, па-амерыканску дзелавітая і гэтак жа, па-амерыканску, па-ханжаску запакаваная, адліфаваная «прыстойнасць» у індустрыі прастытуцыі...

На сцэне ж перад намі — вяртлявыя дамачкі ва ўборах, якія сведчаць пра «першую найстарарытуную прафесію». Дамачкі груба канкетнічаюць, хіхімаюць — гэтакі разбэшчаны дурычкі, не болей... І гэта ўжо мастацкі пралік. Магчыма, відаць, і такое «выкрыццё» заган зааніянскай цывілізацыі, але ў іншым, не ў гэтым спектаклі.

З «другога спектакля» аказваецца настаўнік Арихольм у «Жанчыне з мора» Г. Ібсена, пастаўленай на малой сцэне

ўпрыгожваюць дом кветкамі. Тут непаказная ветлівасць, выхаванасць і добрыя манеры нават у крытычны момант памагаюць стрымліваць неўтаймоўныя страсці (якія, як вядома, на поўначы выяўляюцца іначай, чым у Лацінскай Амерыцы). І былы настаўнік доктарскіх дачок (якія дагэтуль захоўваюць дыстанцыю павягі да яго), прыехаўшы шукаць рукі старэйшай, ніяк не можа наводзіць сябе з непасрэднасцю каміважора. Арихольм на сцэне паводзіць сябе, як кажуць, раскавана: пляскае па плячы і цалуе Вангеля — магчымага цесця! — пасвіствае, фатавата паглядае ў люстэркае, пуская зайчыкі, гучна цмокае руку даме, трымае рукі ў кішнях, закурвае, не спытаўшыся дазволу ў жанчын, і, надыйшоўшы да стала і ўхапіўшы чужы келіх, сам частуецца моцным напіткам... Нават на жалобную навіну гэты суб'ект рэагуе менавіта як яму пасуе — мімаходзь, не затрымліваючы на непрыемным, лёгка, бо наперадзе так многа прывабнага...

Здавалася б, бытавая трактоўка ролі, якая ўцяпляе халаднаватую і архаічную сёння ібсенаўскую стылістыку. Але ж такая трактоўка пераблытвае акцэнт, збядняе драматычны матыў «куплі-продажу», які гучыць у п'есе. І вось вымушаны шлоб Балеты і Арихольма выглядае амаральнай здзелкай, без паўтонаў.

Ці так у Ібсена?.. «Ці так у Грына, — спытаем мы, — як у спектаклі «Асоль»? Выносячы дадатковую сцэнічную пляцоўку на самы верх амфітэатра, перакідаючы дзеянне ў розныя месцы партэра, рэжысёр дасягнуў разбуральнага эфекту. Губляецца з такой цяжкасцю засяроджаная ўвага юных глядачоў. Паэтычны твор А. Грына патапае ў тлуме. Каб авалодаць

За гады дзейнасці лекторыя на яго творчым рахунку — больш за 70 назваў тэматычных канцэртаў і цыклаў. Вось некаторыя з іх: «Ленія і музыка», «Беларуская музычная культура», «Песні беларускіх партызан», «Кампазітары — лаўрэаты Ленінскіх прэмій», «Ленія ваенных год», «Музыка — дзецям», вечары лірычнай музыкі і паззіі. Гэтыя канцэрты — самыя складаныя, па-творчы напружаныя. Бо артыстам лекторыя даводзіцца выконваць музыку больш складаную для ўспрымання, чым іншым філарманічным калектывам. А калі ўмоўна падзяліць слухачоў на падрыхтаваных і непадрыхтаваных да ўспрымання сур'езнай музыкі, то менавіта лекторыі і займаецца такой неабходнай работай, пракладваючы шлях да цудоўнага...

У групе лекторыя Я. Іконнікавай усяго некалькі выканаўцаў: Галіна Паўлянок — мецэсапрана, Усевалад Гутман — тэнар, Мікалай Янчанка — барытон і канцэртмайстар Вольга Цакун. Яны выступаюць на ўсіх, часам маленькіх і нязручных пляцоўках. І такая работа працягваецца круглы год. У філармоніі ёсць спецыяльны аддзел, дзе нараджаюцца і распрацоўваюцца ідэі будучых канцэртаў. Але ў дзейнасці музычнага лекторыя ёсць не толькі дабыткі. Ёсць і праблемы. Уменне знаходзіць кантакты са слухачамі залежыць не толькі ад артыстаў, але і ад тых людзей, якія закліканы арганізоўваць канцэрты-сустрэчы. На вялікі жаль, не хапае вопытных адміністратараў. Шмат залежыць ад добрай рэкламы, сцэнічнай пляцоўкі, правільнай распра-

цоўкі гастрольных маршрутаў. Ёсць шмат і іншых фактараў, ад якіх залежыць пашырэнне кантактаў слухачоў з выканаўцамі. Але галоўнымі на сённяшні дзень з'яўляюцца наступныя. Па-першае, неабходна ўдасканальваць сістэму фінансавання літаратурна-музычных канцэртаў лекторыя, так званых філарманічных канцэртаў. Па-другое, не вырашана праблема музычных інструментаў — раяляў і піяніна. Іх яшчэ вельмі мала ў сельскіх раёнах, у калгасных клубах і дамах культуры, а там, дзе ёсць, яны сапсаваныя, расстроеныя...

Канцэрты літаратурна-музычнага лекторыя працягваюцца. А праблемы можна вырашыць. Трэба толькі прыкласці намаганні.

М. БАНДАРЭНКА.

НА АВСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

ШЛЯХІ МУЗЫЧНАГА ЛЕКТОРЫЯ

Калі ў звычайным канцэртзе гучыць твор, слухач ацэньвае яго сам, у канцэрт-лекцыі такому выкананню абавязкова папярэднічае музыказнаўчы каментарый. І тады твор адразу ж пачынае набываць пэўную накіраванасць. Іншымі словамі, такія канцэрты ставяць перад сабой задачу не проста данесці да слухача мастацкую каштоўнасць твора, а перш за ўсё — яго эстэтычна-пазнавальную сутнасць. Група літаратурна-музычнага лекторыя Гомельскай

філармоніі, якую ўзначальвае музыкантавец Яўгенія Афанасьеўна Іконнікава, шмат робіць для эстэтычнага выхавання і адукацыі слухачоў. Канцэрты і кампазіцыйныя ўраўненні прысвечаны вызначанай тэме ці музычнай падзеі, творчасці кампазітараў-класікаў і сучаснікаў. Яны будуюцца як гутаркі, наваля, могуць аб'ядноўвацца ў цыклы, але заўсёды мэта выступленняў адна: лекторыі — актыўны праваднік музычных і эстэтычных ведаў.

...І ГУКІ ДЗІЎНЫЯ АРКЕСТРА

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 1).

най творчасці, найперш народны артыст СССР Г. Цітовіч, Генадзь Іванавіч часты госць у студэнтаў і выкладчыкаў інстытута, бывае ён і ў «сялянскай хатцы» — так называюць тут лабараторыю па рэстаўрацыі музычных інструментаў, якую ўзначальвае У. Пузыня. Стварэнне спецыяльнага фальклорнага аркестра ён таксама ўспрыняў як сваю кроўную справу. Не выпадкова знаўца народнай музыкі так шчыра ўрадаваўся. Ідэя аб фальклорным аркестры ўзнікла не сёння і не ўчора. Яе выказаў яшчэ ў дваццатай гады прафесар М. Прывалаў, але праходзіў час і аб гэтым паступова забыліся. Ды і аб самой ідэі з гадамі пачалі ведаць толькі спецыялісты.

У чым жа адметнасць фальклорнага аркестра ад іншых калектываў — як самадзейных, так і прафесійных, што прапагандуюць народную музыку, будуюць сваю праграму ці з твораў, якія ўзяты з фальклорнай скарбонкі, альбо з тых, што спецыяльна напісаны кампазітарамі ў духу народных традыцый? На гэтае пытанне адказвае мастацкі кіраўнік аркестра А. Скорбагатчанка:

— Аркестр развівае традыцыі, так званай, траістай музыкі. Гэта значыць, што гучанне цымбал спалучаецца ў ім са скрыпкамі і духавымі інструментамі. У сваю чаргу духавая група ўпершыню створана з драўляных інструментаў — ёсць розныя дудкі — першая і другая сапрана, першая і другая жалейкі, Вернуты ў аркестр і гармонікі, без якіх у свой час не абыходзілася ніводнае народнае свята, гуляння. І, зразумела, ні ў адным аркестры немагчыма пачуць басэлю... Праўда, у нашым аркестры гучаць і пасобныя музычныя інструменты, якія можна сустраць і ў іншых калектывах. Але зноў жа ў такім спалучэнні іх няма ні ў адным аркестры.

Важна таксама і тое — на гэтым Альбіна Васільеўна асаб-

ліва акцэнтуюе ўвагу, — што аркестр не проста прапагандуе беларускую народную музыку, правільней, не толькі даносіць яе да слухача, а, выражаючы нацыянальны адметнасці, асаблівасці пэўных інструментаў, пашырае і міжнацыянальныя культурныя сувязі, сувязі культур розных народаў. Таму ў выкананні яго хораша гучаць і беларускія мелодыі, і, скажам, украінскія, малдаўскія.

Першае выступленне, што адбылося ў кастрычніку таго ж 1982 года, паказала, што калектыву толькі тады дасягне жаданага поспеху, калі будзе патрабавальна ставіцца да падбору рэпертуару, галоўную ўвагу скіроўваючы на творы, якія не выконваюцца іншымі аркестрамі, ці ў іх амаль не гучаць. У такім плане быў пабудаваны і першы сольны канцэрт, які адбыўся 1 чэрвеня 1984 года. У праграму яго ўвайшлі і фальклорныя творы, і апрацоўкі, выкананыя прафесійнымі кампазітарамі, а таксама мелодыі арыгінальныя.

Прыхільнікі фальклору высока ацанілі выступленне маладога калектыву. Музыкантамі аркестра з'яўляюцца студэнты, якія захапляюцца народнай музыкай, а таксама музыкай сучаснай, што напісана ў гэтым плане. Увогуле, як заўважае А. Скорбагатчанка, паколькі аркестр створаны ў інстытуце, ён з'яўляецца вучэбным, і ўдзельнікі яго не толькі выяўляюць свае творчыя здольнасці, але і атрымліваюць навыкі, вопыт, што спатрэбіцца ім у далейшай самастойнай рабоце. Гэта вельмі важна, калі ўлічыць тую акалічнасць, што менавіта на гэты момант народныя традыцыі, на-ранейшаму з павагай ставяцца да старадаўніх беларускіх музычных інструментаў.

Сёння ў аркестры дваццаць пяць чалавек. Гэта студэнты розных курсаў, якія іграюць на шмат якіх музычных інструментах. Пра кожнага з іх можна сказаць нямаля добрых, ухвальных слоў. І пра Любоў Зіноўеву, і пра Мікалая Лазоўскага, і пра Тамару Кісялёву, і пра Марыю Бербер, і пра Ігара Кавальскага... Ды і пра ін-

Цымбалістка Любоў Зіноўева.

шых таксама, бо самабытнае гучанне калектыву немагчыма без суладдзя, унутранай гармоніі, культуры выканання, якія з'яўляюцца толькі тады, калі кожны сам імкнецца іграць як мага лепш, і адначасова разумее і адчувае магчымасці, творчыя задаткі таварыша.

Душой аркестра з'яўляецца Альбіна Васільеўна — чалавек, які тонка адчувае народную музыку, любіць беларускую песню і, зразумела, валодае немалымі арганізатарскімі якасцямі. А гэта ўсё і садзейнічае таму, што калектыву аднадумцаў паступова ператвараецца і ў калектыву высокапрафесійных выканаўцаў. Зразумела, не абыходзіцца і без цяжкасцей. Адны з іх звязаны з тым, што, паколькі музыканты вучацца на розных курсах, трэба знайсці для рэпетыцый такі час, які б быў зручны для кожнага...

Не так даўно аркестр трымаў першы сур'езны экзамен. На Беларускім тэлебачанні яму была прысвечана спецыяльная перадача. Пасля гэтага выступлення на адрас студыі, у інстытут прыйшло шмат ухвальных лістоў, аўтары іх — людзі розных узростаў і прафесій — вітаюць нараджэнне цікавага калектыву, зычаць яму новых творчых поспехаў. Наперадзе ў аркестра — яшчэ адзін іспыт. Пачаліся здымкі фільма, што будзе паказаны ў рамках культурнай праграмы XII Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў, які неўзабаве пройдзе ў Маскве. Стужка пазнаёміць і з фальклорным аркестрам інстытута культуры...

У Генадзь Бураўкіна ёсць цудоўны верш «Вяртанне песні», прысвечаны сусветна-вядомай вакальна-інструментальнай ансамблю «Песняры»:

Як крыннічка,
праз камяні і наледзі
Ты прабілася з роднай зямлі
І ніякія беды і нелюдзі
Замуціць цябе не змоглі.
Ты ж мая адзіная,
Ты ж мая ніўная,
Ты ж мая радзіная,
Ты ж мая жніўная,
Ты ж мая вясельная,
Ты ж мая вясенняя,
Ты ж мая нязваная,
Ты ж мая нязнаная.
Да грудзей прытуленая —
Матуліна...

Пра песню сказана, але добра стасуюцца гэтыя словы і да народнай музыкі ўвогуле. У час выступленняў фальклорнага аркестра таксама адбываецца своеасаблівае вяртанне — вяртанне дзіўных і чароўных мелодый, якія жывуць ужо не адзін дзесятак гадоў. Вяртанне музыкі, што ўвабрала ў сябе і радасць жніўную, і шчасце радзінае, і ўсё тое, чым жыве і жыць родны народ.

Услухаемся ў гукі дзіўнага аркестра. Як шмат гавораць яны чуйнаму сэрцу і колькі яшчэ скажуць. Не могуць не сказаць!

Уладзімір КРУК (фота),
Алесь МАРЦІНОВІЧ.

ПЕРАКЛАДЫ

Выдатны нямецкі паэт Еганэс Р. Бехер (1891—1958) увайшоў у сусветную літаратуру як палымый змагар за лепшую долю працоўных, супраць імперыялістычных войн, супраць фашызму. Паэт-камуніст быў шчырым сябрам Савецкай дзяржавы з першага дня яе заснавання.
У выдавецтве «Мастацкая літаратура» сёлета выходзіць кніга выбраных вершаў Еганэса Р. Бехера «Вяртанне да сябе» ў маім перакладзе на беларускую мову. Прапаную некалькі вершаў з гэтай кнігі.

Уладзімір ПАПКОВІЧ.

Еганэс БЕХЕР

Дзяржава

Дзяржаве, што радзілася
са тла,
Што для сябе народам
заснавана,
Што з мудрасцю народа
знітана
І як здзяйсненне дум яго
ўзрасла,

Дзяржаве, што ўтварылася,
каб быць
Апорай міру і ягонай
вартай,
Што для людзей гатова ўсё
зрабіць,
Каб даць прастору мары
іх упартай—

Такой дзяржаве слава
і хвала!
Народ прызнаў яе усёй душой,
Бо ён і сам—прадмет яе
турбот.

Дзяржава, што народнай
стаць змагла,
Належыць нам і мы належым
ёй —
Адно ў адным: дзяржава
і народ.

Песня новай зямлі

Калі аднойчы з бедных хат
збірацца
Сяляне ў гурт вялікі пачалі
І дзверы расчынілі у палацы,
Было святочна на усёй зямлі.

Сама зямля уміг памаладзела,
Як разгнула першы раз
спіну.
Келона трактароў ва ўсю
гудзела,
Ішла араць старую цаліну.

Сама зямля, здавалася,
спявала,
Як з разгнутай першы раз
спіной
Старая вёска ураджаі
збірала
І гімн спявала шчодрасці
зямной.

Няма панюў, і зніклі жабракі.
Цяпер пануе вольны род
людскі.

Падзяка

сябрам у СССР

А вы мяне, як брата,
прывіталі,
Зрабілі ўсё, каб і далей мой
верш
Застаўся жыць. Тады мяне
тапталі
Пасланцы цемры. Дзякуй
вам найперш,

Што вы пераканалі:
«Ты жывеші!...»
Калі ў мяне з'яўляцца творы
сталі,

Дзе я імкнуўся стаць
вышэй і лепш—
У кожны з іх вы плоццю
урасталі.

Відаць, найбольшы дзякуй
трэба даць
За права на пакуты і тугу
Без гордай пыхі у нядобры
час.

Майго народа боль апёк і ас.
Аддзякаваць за ўсё вас
ці змагу?
Народ аддзячыць за мяне,
відаць.

Зямля жыве

Калі з палону селянін назад
Вярнуўся зноў дамоў пасля
вайны,
Руіны і разваліны адны
Сустрэў яго разгублены
пагляд.

Пустэча. Попел. Не відаць
нідзе
Жывой істоты. Толькі след
жытла
Мог расказаць аб жудаснай
бядзе,
Што вёска гэтая перажыла.

Ён у сябе прыходзіў
спакваля:
«Глянь! Не згарэла чорная
ралля!»
...Пад ім жывая дыхала
зямля.

Як для малітвы рукі
скрыжаваў,
«Зямля жыве!» — паціху
заспяваў
І крочыў, нібы поле
засяваў.

Запавет паэта

Гадоў трывожных чарада
жывая
Парвецца раптам, хочаш ты
ці не.
Тады дэзволь—я славу
праспяваю
Табе, зямля,—і забяры мяне.

Без гучных слоў няхай мяне
праводзяць.
Хай будзе песня ціхая
чуваць.
Хай паханне ў гэты час
праходзіць,
Каб анікога не патурбаваць.

Нічога, толькі прозвішча
і даты,
І ля мяне—каханая мая.
Мяне—загадку — адгадаць
змагла ты.
Цябе—адзіную — збярог
у сэрцы я.

Што гэта: забабоны
ці наўнасьць—
Чакаць, што не даліцацца
цябе...
Як ты завешся, Час? Імя:
Забуйнасьць.

Шчаслівы, хто не дбае
пра сябе.

АБ'ЯЎЛЕНЫ АГЛЯД

Па рашэнні Міністэрства культуры БССР з мая 1985 года па снежань 1986 года ў рэспубліцы праводзіцца агляд метадычнай работы і ўнараўнення перадавога вопыту ў практыку культуры-асветных устаноў. Адна з галоўных задач агляду — далейшае павышэнне ролі клубных устаноў у ідэа-палітычным, працоўным і маральным выхаванні насельніцтва, прафесійнай кваліфікацыі работнікаў метадычных службаў і клубных устаноў.
Адпаведна з Палажэннем агляду праводзіцца ў два этапы. Першы этап (май — снежань 1985 г.) прадугледжвае вызначэнне кола найбольш важных праблем па ўсіх накірунках клубнай работы, абагульненне

набытага на месцах вопыту іх вырашэння і выпрацоўку адпаведных рэкамендацый.

На другім этапе (студзень — снежань 1986 г.) прадугледжана ўнараўненне перадавога вопыту ў практыку работы культуры-асветных устаноў.

Па выніках агляду ў I квартале 1987 года будзе праведзена рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя. Метадычныя цэнтры і установы культуры — пераможцы агляду ўзнагароджваюцца дыпломамі Міністэрства культуры БССР, работнікі метадычных службаў і культасветустаноў, якія дамагліся найлепшых вынікаў, — грашовымі прэміямі.
Ю. ЦЫБІН.

Альбіна Скорбагатчанка.

Спяваюць скрыпкі.

АЛОВАК вышчаміўся з пальцаў, торкнуўся дзюбкай у стос папер і мякка пахіліўся на стол. Падгайскі з жахам падумаў, што вась разоў і сам ён страціць прытомнасць, без крыку і стогну асуныцца на падлогу.

Потым першы спалох прайшоў, але яшчэ нейкую хвіліну Падгайскі баяўся падняць галаву, баяўся зірнуць на рэпрадуктар, з якога ліўся трохкі хрыплаваты голас Нахаева.

Нахаеў не мог гаварыць. Не мог сказаць ні слова, ні паўслова. Ён памёр яшчэ ў чэрвені, месяц таму назад. Але голас быў яго — трохкі хрыплаваты, усхваляваны і дакорлівы.

Падгайскі, ачوماўшыся, падбег да сцяны, пакрыўчыў настройку рэпрадуктара. Голас Нахаева цяпер пагучнеў, наблізіўся, пачуўся яшчэ выразней. Здавалася, што Нахаеў схваўся за шторай і адтуль размаўляе, дакладней, не размаўляе, а папракае свайго былога дырэктара.

— Такім чынам, мы заглянулі ў карань нашай праблемы, — гаварыў з прыёмніка Нахаеў. — Малыя рэчкі трэба берагчы. Без іх не было б Прыпяці, не было б Дняпра. Хай не крыўдзіцца на мяне дырэктар Выганаўскага лягсаса таварыш Падгайскі, але ён слаба ахоўвае прыроду. Я паўтараю: Ланку трэба зберагчы! Ланка павінна жыць!

Рэпрадуктар зашыпеў і змоўк. Голас Нахаева прапаў.

Падгайскі закурыў, падышоў да акна. Спалохана пырхнулі верабі, падняліся чародкай і схаваліся за дрэвамі. З акна быў добра відзён лягсасаўскі ўтравелы двор, невялікі садок. Перад садком зіхацела на сонцы прадаўгаватая копанка. Ратуючыся ад спеку, у вадае боўталіся дзеці, а на ўзбярэжку, бліжэй да яблынь, прымаціўся з вудачкай нейкі стары. «Пасядзі, зловіш!» — зласліва ўсімхнуўся Падгайскі.

...Нахаеў, здаецца, толькі тое і рабіў, што шукаў сабе непрыемнасцей, стараўся шышак на сваю ж галаву. І яны сыпаліся на яго з усіх бакоў, а найболей і шчадраў сыпаліся шышкі ад самога дырэктара. Падгайскі не таіў, што ці не з

першага дня яму не спадабаўся новы інжынер па лесакультурах. Хваравіты на выгляд, з нязменнай ірацічнай усмешкай на таўсматых губах, Нахаеў таму і не спадабаўся Падгайскаму, што на кожную з'яву меў свой погляд, сваю ўласную

Правільна ўздываеш праблемы. У мяне да ўсяго рукі не даходзяць. — Падгайскі мажым цэлам адкінуўся ў крэсле, хіхікнуў. — Ты і мяне правільна пакрытыкаваў. От урэзаў, дык урэзаў! Так і трэба, старому дурню. Распусціў лю-

— Пачакай хвілінку, — Падгайскі заўважыў гэты нецярплівы позірк. — Аляксей Кузьміч, табе пудэўка ў санаторый трэба? Паехаў бы, паправіў бы здароўе. Выгляд у цябе, шчыра скажам, не зусім важнецкі. — Дзякуй, Ігнат Максіма-

дрэўцы, ломіць галлё. Кошык ягад і — дзесятка загубленых рабінак. Яшчэ пяць гадоў, і звядуцца рабіны, збяднее Ланка.

— Ігнат Максімавіч, рабіце што-небудзь.

— У нас тут спрадвеку рабіну за дрэва не лічаць, — растлумачыў Нахаеў Падгайскі. — Але добра, хай будзе павойму. Возьмем рабінін пад асаблівую ахову. — Ён памаўчаў, уздыхнуў, сказаў з прыкрасцю: — Аляксей Кузьміч, табе не здаецца, што гэты твае праблемы мяне да інфаркту даведдуць?

— Што вы, Ігнат Максімавіч! Хіба ж я жадаю вам блага?

Нахаеў усё больш расчароваў, быў непакорлівы, а кожная сутычка з ім каштавала немалых перваў. Апроч таго, трэба вельмі добра ведаць людзей, каб наіўна думаць, што інжынер пераменіцца, пакіне начальства ў спакой. І Падгайскі ўжо сур'ёзна меркаваў, што Нахаеў варты павышэння па службе. Канечне, не тут, у Выганаўчыцах, а дзе-небудзь у суседнім лягсасе. Звольных людзей трэба павышаць.

А неўзабаве была яшчэ адна — і апошняя — іх спрэчка.

У кабінет дырэктара Нахаеў уляцеў без стуку, растрывожаны і гнеўны, больш хваравіты, чым звычайна.

— Ігнат Максімавіч! Гэта праўда? — Нахаеў не мог саўладаць з сабою, голас яго дрыжаў. — Гэта праўда, што Чмелішча будзе выразаць?

Нейкі момант Падгайскі маўчаў, збянтэжана, без патрэбы гартаў настольны календар. Знешне ён быў спакойны. Але гэты спакой даваўся нялёгка. Дырэктар баяўся, што Нахаеў ужо разгадаў яго тайну. Вось будзе ляманту! Падгайскі са злосцю піхнуў календар ад сябе.

— Цалкам падзяляю тваю трывогу. Але, на жаль, гэты сапраўды так. Увесь лес у Чмелішчах будзе зняты. Ужо і дакументы падпісаны.

— Ігнат Максімавіч! Нельга чапаць Чмелішча, — з болам, з распачу выкрыкнуў Нахаеў. — Нельга хоць дрэўца зрэзаць у гэтым урочышчы. Хіба вы забылі, што з Чмелішчаў выцякае Ланка? Калі зрэзаць лес,

ЛАНКА ПАВІННА ЖЫЦЬ

Віктар ГАРДЗЕЙ

З БЛАКНОТА ЖУРНАЛІСТА

думку.

Аднойчы, не баючыся, ён пакрытыкаваў начальства на прафсаюзным сходзе. Крытыку Падгайскі зразумеў па-свойму: ого, гэта ж замах на дырэктарскае крэсла!

— Зайдзі да мяне, Аляксей Кузьміч, — як можна спакойней сказаў пасля сходу Падгайскі. — Ведаеш, чаго я цябе выклікаю?

— Не, не здагадваюся. Іду і гадаю.

Твар у інжынера быў стомлены, з хваравітым румянцам. Але гэта не ад хвалявання. У яго вачах не заўважалася страху і пакарліваці, Нахаеў ведаў сабе цану. І тое, што ў яго вачах не было страху, збянтэжыла Падгайскага. Ён прычык бачыў пакарліваці ў работнікаў лягсаса. І цяпер, збянтэжаны спакоем інжынера, дырэктар глядзеў на яго дапытліва, запытальна і здзіўлена.

— Я слухаю, Ігнат Максімавіч.

— Вось што, Аляксей Кузьміч. Хваліць я цябе буду. Таму і паклікаў, — адразу перамяніў тон Падгайскі, зразумеўшы, што крыкам тут не возьмеш.

— Ага, хваліць буду. Ты малайчына, Аляксей Кузьміч!

дзей, даў ім палёкку. А леснікі, бачыш, што ўздумалі! Калі балёна прысели ў рабочы час.

— Не варта мяне хваліць. Гэта ж мая работа. Дарэчы, закурыць можна?

— Калі ласка, куры, — на край стала, бліжэй да інжынера, дырэктар пасунуў шклянню попельніцу. — Хваліць то хваліць, але не думай, што я такі добранькі. Я ж і сварыцца буду. Не, не сварыцца, а прасіць. — Падгайскі насупіў густыя чорныя бровы, хоць лагоднасць з твару не прапала. — Крута бярэш, Аляксей Кузьміч, май вытрымку. За сябе я буду прасіць. Хоць на людзях ты не крытыкаваў бы мяне. А то ўсё — Падгайскі ды Падгайскі. Давай так дамовімся, Аляксей Кузьміч. Калі што якое, калі нясцерп твайму языку, то адразу да мяне бяжы. Я, прызнацца, не такі вялікі кансерватар — здолею ацаніць добрую думку.

— Дзіўная надта просьба, — сказаў Нахаеў, цямяючы з твару. — Не чакаў, што вы і так умеце.

— Што ж тут дзіўнага? Просьба, як просьба.

— І ўсё ж... Нахаеў з жалем, адкрыта паглядзеў на дзверы...

віч. Я не так ужо і блага адчуваю сябе.

— Яно, канечне, так. Была б хвароба, а пудэўка заўсёды знойдзецца. Ну ды ладна — ідзі.

Падгайскі думаў пра бліскую пенсію, марыў аб тым спакойным часе, калі вась так, без клопатаў і без усялякіх трывог, можна будзе пайсці на прыроду, з вудачкай пасядзець на беразе Ланкі або каля ціхага ляснага азерца. Ён ужо даўно жыў гэтым будучымі ўнехамі і таму пільна аберагаў сябе ад лішніх згрызот і хваляванняў. Падгайскаму здавалася, што такая хітрая размова з Нахаевым паўплывае на паводзіны апантанага інжынера. Але Нахаеў вельмі хутка забыў просьбу дырэктара.

Не прайшло і месяца, а ён зноў падняў пярэпалах на ўвесь лягсас. Ды каб было з-за чаго. Уздоўж балоцістай Ланкі блізка да Выганаўчыц падступаюць прыгожыя рабінавыя гаі. Многія хадзілі сюды і — нічога, ніякага гвалту. А Нахаеў даляў у лясок і нечакана для ўсіх высветлілася, што людзі бессаромна крыўдзяць рабінінкі. Добры чалавек асцярожна, беражліва здымае гронкі, а хапуга робіць інакш: сячэ

ПРАБЛЕМЫ МЕРКАВАННЯ

ВЫПРАБАВАННЕ ПРАФЕСІЯЙ

Калі задумваешся пра сённяшні і заўтрашні дзень тых, хто ўжо працуе ў культасветустановах або рыхтуе сябе да гэтага, міжволі ўспамінаюцца цудоўныя словы Антуана дэ Сент-Экзюперы: «Веліч любой прафесіі, можа быць, перш за ўсё ў тым, што яна аб'ядноўвае людзей». Прафесія клубнага работніка заключаецца ў тым, каб аб'яднаць усіх, хто зазірнуў на клубны агеаычык, даць ім радасць цікавых заняткаў, сустрэч і творчасці, калектыўнай цікавай справы. На высокай пазычнай ноце гучаць словы Р. Гамзатава: «Клуб — гэта садружнасць людзей, а дружба — гэта самае лепшае, што толькі бывае ў жыцці». Вось на якой цудоўнай ніве працуюць клубныя спецыялісты, справа іх патрэбная і карысная для людзей.

...Студэнт праседжае дні ў аўдыторыях і бібліятэках, вечары — над канспектамі і падручнікамі, назапашвае веды, фарміруе ўменні і навыкі, здае залікі, экзамены. Але ці заўсёды гэта азначае, што ён ведае сваю прафесію, гатовы памножыць яе прэстыж?

Калі шчыра — не заўсёды. Здаецца, некаторыя выпускнікі інстытута культуры, атрымаўшы запаветны дыплом (які, дарэчы, для творчых ВВУ краіне абыходзіцца значна даражэй), год-другі, у лепшым выпадку, як павіннасць, адбыўшы 3-гадовы тэрмін размеркавання, не толькі змяняе месца работы, але і прафесію.

Вядома, прычын тут шмат. І не заўсёды, відаць, можна адназначна сцвярджаць: культработнік, выпускнік ВВУ паехаў з сяла, здрадзіўшы прафесію, з меркантильных меркаванняў.

Вядома, што пасляховае замацаванне спецыялістаў у многім вызначаецца стварэннем спрыяльных умоў працы і побыту, маральным і матэрыяльным стымуляваннем, уздымам прэстыжу і сацыяльнай значнасці іх дзейнасці.

Жыццё, практыка паказваюць, што важнейшы шлях выразнення праблемы замацоўвання спецыялістаў, у прызнанні, на сяле — падрыхтоўка іх з ліку сельскай жа моладзі, калі актыўна выкарыстоўваць пры гэтым вылучаны пазаконкурсныя месцы, фарміраваць кан-

тынгент калгасных стыпендыяў, даючы таленавітым юнакам і дзяўчатам накіраваныя рэкамендацыі ў навучальныя ўстановы культуры. Падтрымка заслуговае вопыт стварэння пры райвыканкомах спецыяльных камісій, якія забяспечвалі б гэты важны ўчастак работы, памагалі каардынаваць намаганні розных арганізацый.

Цікавая і ініцыятыва, праўдзёная ў Смалевіцкім раёне: у сацыялістычнай аб'явазачельствы ўсіх гаспадарак раёна ўключаны два новыя пункты — рамонт устаноў культуры і падрыхтоўка абітурыентаў у навучальныя ўстановы культуры. У Слуцкім раёне склалася стройная сістэма прафарынтацыі школьнікаў на прафесію культасветработніка. Супрацоўнікі аддзела культуры, РДК, цэнтральнай бібліятэкі, музычнай школы замацаваны за той або іншай сярэдняй школай для арыентацыі юнакоў і дзяўчат. Вядзецца ўлік моладзі, здольнай да культурына-асветнай работы. З гэтага кантынгента штогод накіроўваецца ў навучальныя ўстановы культуры 15—20 чалавек. У выніку на вучобу паступаюць не выпадковыя людзі — працэнт стыхійнасці ў выбары прафесіі культасветработніка зведзены да мінімуму. Дарэчы, у Слуцкім раёне ўсе культасветработнікі забяспечаны жыллём, звыш 20 чалавек атрымліваюць дапалату за кошт гаспадарак.

У Клецкім раёне на раённых нарадах перадавікоў сельскай гаспадаркі побач з прадстаўнікамі розных сельскагаспадарчых прафесій заахвочваюцца 10—12 культработнікаў. Іншымі словамі, праца сельскіх культработнікаў параўнана з працай хлэбаробскай.

У наменклатуры Барысаўскага, Салігорскага райкомаў партыі, камсамола ўключаны кіраўнікі ўстаноў культуры.

Даволі прадстаўнічы атрад

культасветработнікаў рэспублікі — звыш 1000 чалавек — дэпутаты мясцовых Саветаў.

І ўсё ж прэстыжнасць прафесіі культасветработніка яшчэ не такая высокая, як хацелася б. Дарэчы, аб гэтым сведчаць і вынікі Усерасійскага комплекснага даследавання «Клубны работнік сёння і заўтра», «Прафесіяграма клубнага работніка», праведзенага не так даўно АДДЗЕЛАМ сацыялагічных даследаванняў НДІ культуры Міністэрства культуры РСФСР сумесна з Цэнтральным навукова-метадычным кабінетам па культурна-асветнай рабоце і інстытутамі культуры Расійскай Федэрацыі. Былі ўзяты 59 прафесій. Прэстыжнасць прафесіі ацэньвалася па пяцібальнай сістэме. Першыя тры месцы занялі прафесіі ўрача, вучонага-медыка і пісьменніка з адпаведнымі баламі — 4,71; 4,64; 4,62. А як жа культасветработнікі? Яму адведзена сціплае месца ў сярэдзіне «табеля аб рангах» — 22 месцы пры бале 4,16.

Матэрыялы даследавання з усёй пераканаўчасцю яшчэ раз пацвердзілі, што культработнік павінен валодаць высокай палітычнай і маральнай культурай, значным аб'ёмам тварчыхных ведаў і практычных навыкаў, умемнем прымаць і ажыццяўляць на сучасным узроўні кіраўнічыя рашэнні, валодаць мастацтвам еднасці з людзьмі і г.д.

А што ж самі культработнікі і кіраўнікі ўстаноў культуры? Ці ўсё яны робяць для таго, каб павысіць прэстыж свай прафесіі? Сумленная праца, прапаганда лепшых лю-

дзей і перадавога вопыту, справаздачы перад насельніцтвам, амаль паўсюднае зацвярджанне новага абраду «Пасвячэнне ў культасветработнікі»... Так, усё гэта, несумненна, «працуе» на прэстыж прафесіі. Але ж ёсць, на вялікі жаль, і іншае.

Вось толькі некалькі прыкладаў гэтай дзейнасці, што называецца, са знакам «мінус». Возьмем хоць бы Мінскую вобласць. Работнікам упраўлення культуры Мінблвыканкома было дадзена няхітрае заданне — вывучыць формы заахвочвання і пакарання культработнікаў па лініі аддзелаў культуры райвыканкомаў. І што ж? Выяснілася поўная адсутнасць сістэмы заахвочвання ў большасці раёнаў — Нясвіжскім, Клецкім, Салігорскім, Уздзенскім і інш. Знаёмства з асабістымі спразамі паказала, што каля 70 працэнтаў работнікаў культуры вобласці наогул за перыяд іх працоўнай дзейнасці, уключаючы 10—15-гадовы стаж, ніяк не заахвочваліся!

У той жа Мінскай вобласці толькі 54 работнікі ўстаноў культуры атрымліваюць дапалату за кіраўніцтва гурткамі мастацкай самадзейнасці і толькі 207 чалавек працуюць па сумяшчальніцтве. Не «працуюць» на прэстыж прафесіі і тыя немалаважныя абставіны, што кожны чацвёрты культработнік вобласці жыць на прыватнай кватэры. І нарэшце: толькі, напрыклад, за 1983 г. з устаноў культуры Мінскай вобласці не-

то балота перасохне, а Ланка загіне. Няўжо вы нічога не разумеце?

— Не крычы, Аляксей Кузьміч. Пры чым жа тут я? — паціснуў плячамі Падгайскі. — Рашэнне прымалі важнейшыя за мяне людзі.

— Вы маглі б запярэчыць. Вы маглі б растлумачыць тым важнейшым людзям, чаму нельга выразаць Чмелішча. Ланка не павіна прапаці!

— Таксама мне рэчка! Курьца ўброд пяройдзе, — крыва ўсмехнуўся Падгайскі, і было відаць, што ён пачаў сардаваць. — Зрэшты, Аляксей Кузьміч, усялякія там рэчкі — не твой профіль. Нават Прыпяць, нават Волга — не твой профіль. Так што ідзі, даражэнькі, і чым займацца глупствам, лепш глядзі маладыя пасадкі. Сам буду правяраць...

Нахаеў адступіў на крок, з абурэннем, з болей і гневам паглядзеў на свайго начальніка.

— Памыляецеся, Ігнат Максімавіч! Прыроду трэба берачы ўсім. Гэта і мой, і ваш профіль. Вось вы гаварылі пра Прыпяць. А ці ведаеце, што без нашай Ланкі не было б і Прыпяці?

Ён сядзеў з выглядам чалавека, якога моцна пакрыўдзілі. І хто пакрыўдзіў? Гэты выскачка, гэты рыштыста нахабнік, Уступіў якому, то хутка і на галаву сядзе...

У нечым Падгайскі ўсё ж пагаджаўся з Нахаевым, разумеў, што той гаварыў праўду. Яшчэ не позна спыніць высечку вольхаў у Чмелішчах. Але Падгайскі не любіў адмяняць свае рашэнні і загады. Хай усё застаецца, як і было. Каму гэта цікава, адкуль выцякае Ланка? Пакуль балота высыхне, пройдзе не адзін год, ды і наогул, хто скажаў, што балота высыхне?

У Чмелішчах Падгайскі быў часта. Аднойчы прывозіў суды сваё абласное начальства, і тады яны, помніцца, упалі на зайцу на адну стрэльбу. Багаты лес на зайцоў. І на ягады шчодры. Жонкі лесавадаў кожную восень збіраюць у Чмелішчах журавіны. Падгайскі прыязджаў сюды на машыне. І нічога незвычайнага ў Чмелішчах не бачыў. Суцэльная, дзікая нетра, лаза ды кру-

шына. І яшчэ аleshнік — стройны, высокі, гонкі. Падгайскі асабліва не прыглядаўся да лясін, а вось Сіняўскі, дырэктар леспрамгаса, праехаўся каля ўрочышча і адразу ацаніў вартасці гонкага, рослага аleshніка. Стары лес у той жа дзень, бліжэй к вечару, пазваніў Падгайскаму:

— Ігнат Максімавіч, калі ласка, зайдзі да мяне. Разумееш, я сейф новы купіў. А пахваліцца няма перад кім.

— Чакай, хутка буду...

Сейфам Сіняўскі не здзівіў суседа. У кутку кабінета стаяла звычайная жалезная скрыня — кантовая, грувасткая, з бліскучай ручкай на зялёных дзверцах.

— З тваімі фінансамі, браток, можна было б што-небудзь лепшае расстарараць.

— Затое ён у мяне добра ўкамплектаваны, — пажартаваў Сіняўскі. — Такі з завода прыйшоў.

Бразнула ручка, і на стале апынулася пляшка гарэлкі, лычкі каўбасы, паўбохана хлеба. Цяпер сейф спадабаўся Падгайскаму.

— Ага, поўны камплект.

— Слухай, Максімавіч, але ж я не за тым цябе гукнуў, каб сейф паказаць, — наліўшы чаркі, перастаў адразу хітрыць Сіняўскі. — Дзела ў мяне да цябе. Так сабе, дробязнае, але без тваёй помачы не абысціся.

— Кажы.

— Адай нам Чмелішча. Пад высечку. Дужа ладны аleshнік там вырас. У мяне кварталны план па дровах гарыць. Зноў жа — у Чмелішчах пад'езды добрыя. Ці столькі лесу мы вывезлі б, калі б дарогі былі людскія?

— Піліп Сямёнавіч! Знайшоў аб чым бедаваць! — раздобрыўся Падгайскі. — Лічы, што Чмелішча тваё. Аформім паперы...

— Я і ведаў, што лягас не будзе пярэчыць.

...Але Нахаеў не дачакаўся павышэння па службе, пра якое, відаць, і не здагадаўся. Адцвіў ужо бяз, на берагах Ланкі ачмурэла запахла медуницай, і было прыкра, было горка, што ў такіх харошых летніх дні чалавек мог захварець. Абвастрылася даўняя хвароба. Твар у Нахаева стаў зямлісты, выцягнуўся нос, пад-

вачыма вычарніліся кругі. Трэба было ехаць на аперацыю ў Мінск. Не паспеўшы высветліць усё наконт Чмелішча, Нахаеў паехаў, а назад не вярнуўся. Аперацыя была складаная, а хвароба вельмі задаўненая.

Падгайскі парваў службовую характарыстыку на Нахаева, якую не паспеў адаслаць у вобласць. Абрывікі паперы выкінуў у фортку, і разам з тым, як за акном закружыліся на ветры белыя папяровыя матылькі, вярнулася ранейшая ўпэўненасць, вярнуўся былы спакой. Ужо ніхто не перашкаджаў Падгайскаму.

Было жудасна, было неверагодна жахліва, што ў цішыню дырэктарскага кабінета прываўся дакарлівы, усхваляваны і такі знаёмы голас Аляксея Кузьміча. Падгайскі разумеў, што гэта не містыка, не спірытызм які, але на душы ўсё ж было жахліва і жудасна. Нахаеў не мог гаварыць праз месяц пасля сваёй смерці.

Падгайскі ўсё яшчэ стаяў каля акна, курьмі, думаў, і раптам ён здагадаўся, чаму ажыў голас Аляксея Кузьміча. Усё вельмі проста. Нават у свой цяжкі час Нахаеў не забыў пра бяду, якая падсерагала Ланку. Прыехаўшы ў Мінск, ён, відаць, зайшоў на радыё, і там запісалі на плёнку яго крыўдныя словы. І не яго віна, што перадача выйшла з такім спазненнем. Але і цяпер, праз месяц, было ясна: іх спрэчка, іх зацяжны паядынак выйграў Нахаеў, таму што ягоны трывожны голас, напэўна ж, чулі і тыя людзі, якім дадзена права папраўляць чужыя памылкі.

І Падгайскі зразумеў, што яму трэба рабіць. Ён падбег да стала, зняў з апарата тэлефонную трубку і набраў знаёмы нумар:

— Піліп Сямёнавіч? Канечне, ты не здагадваешся, чаго я звяну? Слухай, браток, Чмелішча ты яшчэ не пачаў выразаць? Не?.. То і не пачынай... Чаму?.. Паспяшаліся мы з табой і ледзь друо не наламалі. Потым растлумачу... Ага, выканком адмяніў...

Падгайскі бразнуў трубку, уздыхнуў і пачаў глядзець у акно...

правамерна звольнена 30 маладых спецыялістаў. І гэта ў той час, калі на пачатак 1985 года колькасць вакансій складала звыш дзюхсот чалавек, або прыкладна трэцяя частка ўсіх вакансій, якія ёсць у клубных установах рэспублікі. Каментарый, як кажуць, залішнія.

Кадры, кадры... Праблема старая, добра-такі надасучыла, што называецца, з «аскомінкай».

Як яна вырашаецца? І ці вырашаецца ўвогуле?

Разлікі спецыялістаў паказваюць, што калі б усе выпускнікі навучальных устаноў за апошнія 20 гадоў працавалі на сваіх месцах, то праблема кадраў была б ужо вырашана. Але ёсць такое грознае і надасучылае паняцце, як цякучасць кадраў.

У нас у рэспубліцы спецыялістаў для сферы культуры і мастацтва рыхтуюць 3 ВНУ і 19 сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў. Уласна культасветработнікаў — Мінскі інстытут культуры і 4 культурна-асветныя вучылішчы — Віцебскае, Гродзенскае, Мінскае і Магілёўскае.

У працэсе падрыхтоўкі спецыялістаў выразна абазначаюцца па меншай меры тры важнейшыя этапы:

- 1) прафарыентацыя і адбор студэнтаў;
 - 2) навучанне і выхаванне студэнтаў;
 - 3) размеркаванне і прафадатцыя, сувязь з выпускнікамі.
- І, калі галоўны — другі этап у асноўным ужо наладжаны, то прафарыентацыйная работа і, асабліва, звязаная з прафадат-

тацыяй і замацаваннем выпускнікоў інстытута культуры на месцах размеркавання, яшчэ ў многім спалучаны з пошукамі найбольш рацыянальных шляхоў і сродкаў. І тут існуюць значныя рэзервы, рэалізацыя якіх — у сумесных намаганнях зацікаўленых ведамстваў, устаноў і арганізацый. Бо навучальныя ўстановы ў выніку вяртае «заказчыкам» і «спажывцам» кадраў тое, што ў свой час атрымала з месцаў.

А ці заўсёды карэктныя, абавязковыя партнёры ВНУ па падрыхтоўцы кадраў культурна-асветработнікаў?

Вось факты. Яны ўзяты з афіцыйнага дакумента — пастановы калегіі Міністэрства культуры БССР «Аб рабоце ў праўленню культуры аблвыканкомаў па падрыхтоўцы і замацаванні кадраў клубных устаноў і бібліятэк» ад 19 снежня 1984 г. У ім, у прыватнасці, сказана: «Не выканалі планы 4 гадоў накіравання сельскай моладзі ў Мінскі інстытут культуры па мэтавай пазаконкурснай форме навучання ўпраўленню культуры Брэсцкага, Гомельскага і Магілёўскага аблвыканкомаў. Па выніках прыёму ў ВНУ ў 1984 г. на 90 вылучаныя мэтавыя пазаконкурсныя месцы залічаны... толькі 2 прадстаўнікі Гомельскай вобласці». Толькі 3,8 працента клубных работнікаў той жа Гомельскай вобласці працую на сумяшчальніцтве (у цэлым па рэспубліцы — 6 працэнтаў). Як вынік, цякучасць работнікаў на ўстановах культуры вобласці ўзрастае з 1981 года на 4,7 працэнта, а ў клубах — на 6 працэнтаў. І яшчэ: 20 калгасных стыпендыятаў, прынятых на вучобу ў інстытут у 1984 годзе, Гомельская вобласць не мае ніводнага (!) паланца.

Цяпер, напярэдадні новага

прыёму ў навучальныя ўстановы культуры, неабходна яшчэ раз сур'ёзна прааналізаваць усе «вузкія месцы» леташняга набору, недапрацоўкі ў прафарыентацыйнай рабоце, у прафадборы і накіраванні на вучобу тых, каму ўздымаць на новую вышыню прэстыж прафесіі культасветработніка, для каго гэта важная, патрэбная людзям і ганаровая прафесія стане і пасадкай, і абавязкам, і прызнаннем, і лёсам.

... Нядаўна прайшло размеркаванне студэнтаў выпускных курсаў Мінскага інстытута культуры. 406 спецыялістаў вышэйшай кваліфікацыі папоўняць рады культуротнікаў рэспублікі. Цяпер яны праходзяць вытворчую практыку ў асноўным там, дзе і дзядзёцка ім у далейшым самастойна працаваць. З тысячы дарог аб'езана адна.

У кожнай справе, у кожнай прафесіі засяроджаны невычэрпныя запасы прэстыжнасці, прыгажосці, аўтарытэту і паваргі, неабмежаваныя магчымасці для творчасці. Аднак яны адкрываюцца толькі людзям высокага грамадзянскага абавязку і страснай адданасці сваёй галоўнай справе ў жыцці, сваёй прафесіі. І будзем помніць пры гэтым простую і мудрую ісціну: «Нічога не абыходзіцца нам так дорага, як спецыялісты, якія ломанага гроша не варты».

А. САКАЛОУ,
выкладчык Мінскага інстытута культуры, кандыдат педагагічных навук.

3 чэрвеня — 70 гадоў беларускаму савецкаму мастаку, заслужанаму дзельчу мастацтваў БССР Адольфу ГУГЕЛЮ. Асноўнай тэмай яго жыцця з'яўляецца героіка нашага народа ў рэвалюцыйных віхурах і ў Вялікую Айчынную вайну. Самастойна і ў сааўтарстве з Р. Кудрэвіч напісаў маштабныя палотны, прысвечаныя У. І. Леніну. У яго творчым актыве пейзажы, нацюрморты, партрэты.

22 чэрвеня — 80 гадоў заслужанаму дзельчу мастацтваў БССР Канстанціну МУЛЕРУ. Дваццаць гадоў выступаў як арыст балета і харэограф Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР (у 1946-60 гг. — галоўны балетмайстар калектыву). Сярод яго пастановак — спектаклі «Князь-возера» В. Залатарава, за які тэатр удастоены ў 1950 г. Дзяржаўнай прэміі

СССР, «Салавей» М. Крошнера, «Падстаўная нявеста» Г. Вагнера, а таксама спектаклі па класічных творах.

28 чэрвеня — 80 гадоў з дня нараджэння народнага артыста БССР і Літоўскай ССР Віктара ГАЛАУЧЫНЕРА. Выхаванец Беларускай драматычнай студыі ў Маскве (1926 г.), ён працаваў акцёрам, рэжысёрам і займаўся педагагічнай дзейнасцю ў Першым БДТ (Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы), Дзяржаўным лётэісім тэатры БССР, Рускім тэатры БССР імя М. Горькага. Аўтар п'ес «Урок жыцця» і «Вялікадушнасць», пастаўленых купалаўскім тэатрам у 1935 і 1942 гг. Сярод лепшых рэжысёрскіх работ — спектаклі «Фальшывая манета» М. Горькага, «Атэла» В. Шэкспіра, «Хто смяецца апошнім» К. Крапівы, Памёр у 1961 г.

Іосіф Антонавіч МАТУСЕВІЧ

імя Я. Коласа, У гэтым калектыве ярка расквіўся самабытны талент Іосіфа Антонавіча. Яго акцёрскую індывідуальнасць вызначалі вострыя пластычныя рысункі ролі, жыццёвая праўда, разнастайнасць, яркасць і сакавітасць сцэнічных фарбаў. На коласаўскай сцэне акцёрам створана налія трохсот вобразаў, сярод якіх Антонію («Многа шуму з нічога» В. Шэкспіра), Хлопаў («Рэвізор» М. Гоголя), Чыр («Любоў Ярава» К. Транёва).

Асабліваю старонку яго творчасці складаюць ролі, сыграныя ў спектаклях беларускіх аўтараў: Куторга («Пісняя шляхта» В. Дуніна-Марцінкевіча), Рапецька («Бацькаўшчына» К. Чорнага), Суддзя («Несцерна» В. Вольскага), Гарошна, Калабок, Цыбулька («Выбачайце, калі ласка!», «Трыбунал», «Таблетку пад язык» А. Макавіка) і іншыя, якія прынеслі артысту заслужаную славу і прызнанне.

Адначасова з акцёрскай работай І. А. Матусевіч займаўся актывнай грамадскай дзейнасцю, выбіраўся дэпутатам абласнога і гарадскога Саветаў народных дэпутатаў, вёў вялікую работу па прапагандзе тэатральнага мастацтва.

Партыя і ўрад высока ацанілі заслугі І. А. Матусевіча ў развіцці беларускага тэатра. Ён ўзнагароджаны ордэнам Дружбы народаў, медалямі, удастоены ганаровага звання народнага артыста БССР.

Светлая памяць пра Іосіфа Антонавіча Матусевіча, таленавітага артыста, грамадзяніна, камуніста назаўсёды захаваецца ў сэрцах тых, хто яго ведаў і працаваў з ім.

А. Т. Кузьмін, Н. М. Мазай, І. І. Антанавіч, Ю. М. Міхневіч, С. Ц. Кабяк, У. П. Кулакоў, В. В. Міхельсон, М. А. Федарчук, М. М. Яроменка, Г. П. Маркіна, З. І. Канпелька, Ф. І. Шмакаў, Г. Б. Асвятнінскі, В. Я. Мазынскі, Т. А. Кокштыс, А. І. Клімава, Г. К. Макарава, Л. Г. Рахленка, З. Ф. Стома, В. П. Тарасаў, Р. І. Янкоўскі, М. П. Звездачотаў, У. А. Куляшоў, А. Р. Шэлег, А. М. Трус, Я. П. Шыпіла.

Калектыв работнікаў Беларускага дзяржаўнага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічнага драматычнага тэатра імя Януба Коласа глыбока смуткуе з прычыны смерці народнага артыста БССР МАТУСЕВІЧА Іосіфа Антонавіча і выказвае спачуванне родным і блізім любончыка.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніцы Клаўдзіі Каліне з прычыны напатнаўшага яе го-ра — смерці МАЦІ.

У студзені 1901 года, прыехаўшы ў Мінск, каб развітацца з дарагімі сябрамі — сацыял-дэмакратам Сяргеем Мяржынскім, вялікая ўкраінская паэтэса Леся Українка, вядома, не думала, ды і не магла думаць аб тым, што хутка родны горад Сяргея стане сталіцай Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі і праз 80 гадоў пасля смерці Мяржынскага ў Мінску з'явіцца вуліца яго імя.

Так, гэтыя людзі не ведалі, не маглі ведаць, што ў Кіеве, дзе Сяргей рабіў свае

сяткаў адказаў атрымалі першую радасную вестку — у Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве БССР у Мінску выяўлена справа аб службе С. К. Мяржынскага ў Мінскай Кантрольнай палатцы ў 1895—1896 гадах, справа аб дваранскім паходжанні роду Мяржынскіх і справа аб службе бацькі Сяргея Канстанцінавіча — Канстанціна Васільевіча Мяржынскага, у якой таксама змяст старонак прысвечана сыну. І зноў упершыню — у Маскве ў Цэнтральным дзяржаўным

рымаў публікацыі аб С. Мяржынскім і яго сям'і ў газеце «Мінский листок» за 1901 год, біяграфічную даведку пра доктара С. Эліасберга, сябра С. К. Мяржынскага, і ўспаміны ўрача Р. Яноўскага аб Эліасбергу. Я. Басін памог даследаваць кожны мінскі адрас знаходжання С. К. Мяржынскага і Лесі Українкі — ад яго музей атрымаў работу «Мінск 1901 года (вочамі Лесі Українкі і С. К. Мяржынскага)» з фотаздымкамі гэтых мясцін менавіта таго перыяду.

цярбургскі часопіс «Жыццё», дзе яе агляды друкаваліся побач з новымі творамі М. Горкага і А. Чэхава, з артыкуламі У. І. Леніна.

Шматгадовы пошук прывёў кіеўскі музей паэтэсы ў Горкі, дзе жыве цяпер Валяціна Яўгеньеўна Ульянішчава-Чырыкава — некалі маленькі сведка тых дзіўных сустрэч у Мінску. Валяціна Яўгеньеўна перадала ў музей Лесі Українкі архіў бацькі, які ў цяперашні час экспануецца ў выставачнай зале музея. Побач з асабістымі рэчамі, дакументамі, рукапісамі, фотаздымкамі пісьменніка — матэрыялы пра яго дружбу з Лесяй Украінкай і Сяргеем Мяржынскім, з гаспадаром канспіратыўнай кватэры і з'езда РСДРП Пятром Румянцавым, з бацькам Максіма Багдановіча Адамам Ягоравічам, вядомым у свой час гісторыкам і этнографам, з М. Горкім, І. Рэпіным, І. Буніным, І. Білібіным, А. Талстым, У. Меерхольдам, В. Пасэ і многімі іншымі. Цэнтральны дзяржаўны гістарычны архіў БССР памог нам прадставіць на гэтай выстаўцы матэрыялы аб закрыцці Мінскага таварыства аматараў прыгожых мастацтваў, стваральнікі і актыўнымі ўдзельнікамі якога былі сем'я Аляксандравых і Чырыкавых. На пасяджэннях таварыства пастаянна распачыняліся прамовы, збіраліся сродкі на патрэбы рэвалюцыі.

Пошук працягваецца. Шукаем сем'ю брата Сяргея Канстанцінавіча — Цімафея Мяржынскага і дзяцей Аляксандра Фёдаравіча і Веры Данилаўны Аляксандравых — Данылі, 1879 года нараджэння, і Волгі, 1878 года нараджэння, курсісткі-бясшукі, звольненай у 1899 годзе з ліку слухачаў курсу за ўдзел у рэвалюцыйным руху студэнцтва. Шукаем архівы саратніцы Н. К. Крулскай па падполлі, добрай знаёмай Лесі Українкі Веры Рыгораўны Крыжанойскай-Тучапскай і ўрача-мінчаніна Сяргея Савельевіча (Самуіла Саулавіча) Эліасберга. Шукаем сляды Мяржынскіх у Забашэвічах былога Барысаўскага павета і ў Машчэніцы Ігуменскага павета (цяпер пад горадам Чэрвенем) на Міншчыне.

«Свяцілі ў змроку толькі дзве душы...» — такі радок ёсць у паэме С. Грахоўскага «Ростань на святанні». З цемры самадзяржаўя вечна будучы свяціць будучым пакаленням дзве цудоўныя душы людзей, якія марылі аб будучыні, яркай, як святло ідэалаў, як святло праўды, змагаліся за яго і згарэлі ў гэтай барацьбе. І той агонь будзе вечна клікаць да сябе, нараджаючы пераемнасць братэрства.

Ала ДЫБА,
старшы навуковы супрацоўнік Кіеўскага літаратурна-мемарыяльнага музея Лесі Українкі.

„Свяцілі ў змроку толькі дзве душы...“

першыя крокі ў рэвалюцыйнай рабоце, куды Леся Українка прыязджала для вучобы, працы, сустрэч з сябрамі і барацьбы, дзе яе праследвалі, учынялі вобыскі і арышты, праз шмат гадоў з'явіцца бульвар і плошча імя Лесі Українкі, помнік і парковая скульптура, а дом, дзе яна жыла, у якім у пачатку 900-ых гадоў была яванчая кватэра сацыял-дэмакратаў, стане музеем вялікай пісьменніцы і змагаркі.

Даследчыкі жыцця і творчасці Лесі Українкі звязваюць яе самымі шчаслівымі і самымі трагічнымі дні з часам дружбы з Сяргеем Канстанцінавічам Мяржынскім.

Не здзіўляе, што кіеўскі музей паэтэсы ўжо некалькі гадоў таму назад пачаў збор матэрыялаў аб гэтай дружбе. Работа аказалася складанай, бо кароткі ўпамінанні ў перапісцы Лесі Українкі, ва ўспамінах яе родных, сучаснікаў, кароткія фразы ў падручніках гісторыі КПСС і іншых выданнях не маглі даць поўнага ўяўлення аб характары гэтай дружбы і асабе С. К. Мяржынскага.

Дзесяткі архіваў, бібліятэк, музеяў атрымалі запісы Кіеўскага музея Лесі Українкі. Звярталіся ў адрасны бюро Кіева, Мінска, Саратава і іншых гарадоў.

І нечакана першая значная знаходка — у Кіеве, у сям'і былых мінчан Аганаваў, навуковы супрацоўнік музея ўбачыў два пісьмы Лесі Українкі да вядомай у свой час дзячкі Мінскага таварыства аматараў прыгожых мастацтваў Веры Данилаўны Аляксандравы — у іх расказваецца аб перажытай пісьменніцай у Мінску ў пачатку 1901 года трагедыі і ўспаміны самой Веры Данилаўны аб сувязях з гэтымі людзьмі.

Нарэшце пасля многіх дзе-

архіве Кастрычніцкай рэвалюцыі і сацыялістычнага будаўніцтва СССР былі знойдзены дакументы дэпартаменту паліцыі аб актыўнай рэвалюцыйнай дзейнасці самага дарагога сябра Лесі Українкі: «У Мінску ў 1895 годзе існавалі дзве групы, з якіх адна насіла польскае, а другая яўрэйскае адценні, прычым увосень таго ж года гурткі гэтыя аб'ядналіся для сумеснай прапаганды ў сярод рабочых. Вялікае значэнне ў прыгаданых арганізацыях у 1895 і 1896 гг. мелі: ...былі студэнт з Кіева Сяргей Канстанцінаў Мяржынскі...»

Так, Мінск помніць яго крокі, яго спадзяванні, яго працу ў Дзяржаўным Кантролі Лібава-Роменскай чыгункі і яго палымныя выступленні на пасяджэннях гуртка рабочых-чыгуннікаў, арганізатарам якога быў Станіслаў Трусевіч, у будучым адзін з заснавальнікаў Камуністычнай партыі Літвы і Польшчы. Менавіта ён, Трусевіч, перадаў гурток у надзейныя рукі свайго кіеўскага папчелніка.

Пошукі дарылі музею новыя знаёмствы. Сярод гэтых людзей — супрацоўнікі Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва БССР Н. Булыга і Я. Бравер, супрацоўнікі Дзяржаўнага музея БССР С. Карабанова і А. Заклінская, калектывы музея і з'езда РСДРП і Літаратурнага музея Янкі Купалы.

Часам людзі звяртаюцца ў музей па кансультацыі, як, напрыклад, мінскі журналіст Я. Басін або вядомы беларускі пісьменнік С. Грахоўскі, і пачынаецца агульная плённая работа. Яны, творцы новых мастацкіх твораў аб дружбе Лесі Українкі і рэвалюцыянера Мяржынскага, станавіліся актыўнымі памочнікамі ў музейным пошуку. Напрыклад, ад Я. Басіна музей ат-

Першым важным вынікам супрацоўніцтва музея з С. Грахоўскім стала паэма «Ростань на святанні», якая разам з кніжкай паэта «Восенскія гнёзды» адзначана прэміяй імя А. Куляшова. А нядаўна з'явіліся яшчэ два нарысы Грахоўскага па гэтай жа тэме.

Кіеўскі музей Лесі Українкі разам з саюзамі пісьменнікаў Украіны і Беларусі сталі ініцыятарамі ўвечавання памяці Лесі Українкі і Сяргея Мяржынскага ў Мінску. Новая вуліца ў Першамайскім раёне горада, названая іменем рэвалюцыянера, — першы сур'ёзны крок у гэтай вялікай справе.

Не так даўно Кіеўскі літаратурна-мемарыяльны музей Лесі Українкі перадаў на суд грымаскаўскай выстаўцы «Леся Українка і сацыял-дэмакрат Сяргей Мяржынскі», у якой была зроблена першая спроба ўзнавіць на арыгінальных матэрыялах вобраз сябра Лесі Українкі, яго гераічнае жыццё, дружбу з вялікай пісьменніцай. Сярод самых высокіх гасцей музея ў тыя дні былі і сябры-мінчане.

А сёння музеем прачытана яшчэ адна старонка жыцця Лесі Українкі, звязаная з Мінскам. У 1900 годзе, прыехаўшы пабачыць Сяргея Мяржынскага, Ларыса Пятроўна спынілася ў доме яго сябра і саслужыўца па Дзяржаўным Кантролі Лібава-Роменскай чыгункі, папулярнага пісьменніка «знацьёўца» Яўгенія Мікалаевіча Чырыкава, была добра знаёма з яго жонкай Валяцінай Георгіеўнай (праз некалькі гадоў актрысай тэатра В. Камісаржэўскай Іолынай), з дзецьмі Чырыкавых. Яўгеній Мікалаевіч рэкамендаваў Лесю Українку як аўтара ў орган легальных марксістаў пе-

з 10 па 17 чэрвеня

10 чэрвеня, 20.05
Лаўрэаты Рэспубліканскага тэлевізійнага конкурсу самадзейных мастацкіх калектываў «Зямля мал». Выступае ансамбль «Валачобнікі» Мінскага інстытута культуры.

10 чэрвеня, 20.35
«СУЛАДЗЕ СЛОУ І ПАЧУЦЦАУ»
Рэпартаж з вечара, прысвечанага 80-годдзю з дня нараджэння Ю. Гаўрука.

Вядучы — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР В. Зуенак.

11 чэрвеня, 20.05
ВЕЧАРЫ КАМЕРНАЯ МУЗЫКІ
Іграе ансамбль «Барока».

13 чэрвеня, 19.45
ПРА МУЗЫКУ АД «А» ДА «Я»

Выпуск пачнецца расказаў пра творчасць Гайдна. Затым адбудзецца сустрэча з народным артыстам БССР В. Глушаковым і народнай артыстай СССР Г. Гаспаран. Даведаюцца тэлегледачы і пра гісторыю танцаў «Гавот» і «Галоп». У заключэнне спявае лаўрэат усеагульнага конкурсу А. Асудлін.

15 чэрвеня, 12.40
«СЛОВА—ПАЗІІІ»
Новыя вершы А. Пісьмянкова.

15 чэрвеня, 13.05
«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ»

Перадача расказвае аб творчасці заслужанага дзеяча культуры БССР І. Пушкова.

15 чэрвеня, 14.10
Ч. АЙТМАТАУ. «МАЦЬРЫНСКАЕ ПОЛЕ»
Спектакль Данецкага абласнога тэатра юнага гледача.

15 чэрвеня, 15.55
Канцэрт камерна-інструментальнага ансамбля Беларускага тэлебачання і радыё.

15 чэрвеня, 19.45
Канцэрт вакальнага ансамбля «Журавінка» Палаца культуры Мінскага аўтазавада.

15 чэрвеня, 23.05
«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦАЦІ»
Эстрадная праграма з удзелам вакальна-інструментальнага ансамбля «Зямляне».

16 чэрвеня, 11.35
В. ГАУРЫЛІН. «ПІСЬМЫ З ФРОНТУ»
Спектакль Горкаўскага тэатра оперы і балета.

17 чэрвеня, 16.30
Іграе ансамбль скрыпачоў Беларуска-інструментальнага тэатра.

17 чэрвеня, 17.55
«ПА ВАШЫХ ПРОСЬБАХ»
Канцэрт для медыцынскіх работнікаў.

У «КНІГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

В. ЗУЕНАК. Жніўны дзень. Выбранае. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985. — 1 р. 90 к.

Я. ІВАНОУСКІ. Перамогі нязгаснае святло. На рускай мове. Мн., «Беларусь», 1985. — 1 р. 40 к.

Я. САХУТА. Фарбы роднай зямлі. Мн., «Народная асвета», 1985. — 80 к.

В. ХОМЧАНКА. Чэкістам стала вядома. Аповесць, апавяданні. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985. — 1 р. 50 к.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісатэляў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04298 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака самаратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтваў — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масавай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, першаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.